

*0: EK
*1: 2010-2011
*2: 20
*3: WordXP
*4: 20ste vergadering
*5: Dinsdag 15 maart 2011
*6: 10.15 uur
**

Voorzitter: Van der Linden

Tegenwoordig zijn 70 leden, te weten:

Asscher, Van de Beeten, Bemelmans-Videc, Benedictus, Van den Berg, Biermans, Van Bijsterveld, De Boer, Böhler, Broekers-Knol, Doek, Dölle, Van Driel, Dupuis, Duthler, Eigeman, Elzinga, Engels, Essers, Flierman, Franken, Goyert, De Graaf, Hamel, Haubrich-Gooskens, Hermans, Ten Hoeve, Holdijk, Ten Horn, Huijbregts-Schiedon, Janse de Jonge, Van Kappen, Knip, Koffeman, Kox, Kuiper, Lagerwerf-Vergunst, Laurier, Leijnse, Leunissen, Van der Linden, Linthorst, Meindertsma, Meulenbelt, Meurs, Noten, Peters, Putters, Quik-Schuijt, Reuten, Russell, Schaap, Schuurman, Slager, Slagter-Roukema, Smaling, Staal, Swenker, Sylvester, Tan, Terpstra, Tiesinga, Vedder-Wubben, Vliegthart, De Vries, De Vries-Leggedoor, Werner, Westerveld, Willems en Yildirim,

en mevrouw Schippers, minister van Volksgezondheid, Welzijn en Sport.
**

*N

De **voorzitter**: In de afgelopen dagen heeft zich, zoals wij allen weten, in Japan een natuurramp voltrokken van enorme omvang. Een aardbeving van ongekende kracht, gepaard gaande met een tsunami die voelbaar was aan alle kusten van de Grote Oceaan, heeft geleid tot dood en verderf in de regio Tōhoku in het noorden van Japan.

De beelden van de vloedgolven die het kustgebied rond de stad Sendai overspoelden, hebben wereldwijd tot ontzetting en afschuw geleid. De hele wereld kon waarnemen hoe in luttele ogenblikken huizen, havens, fabrieken, boerderijen, spoor- en autowegen werden weggespoeld.

Duizenden mensen vonden de dood. Het aantal vermisten is nog onbekend. Miljoenen gezinnen in Japan ervaren de gevolgen door de onvoorstelbare materiële schade die is aangericht. Stralingsgevaar rond een kerncentrale dwong honderdduizenden tot evacuatie. En nog steeds zijn de gevolgen hiervan niet te overzien.

In een brief aan de Voorzitter van de Sangiin, het Hogerhuis van het Japanse Parlement, de heer Takeo Nishioka, heb ik namens u allen ons oprechte medeleven tot uitdrukking gebracht met de slachtoffers en hun nabestaanden, en allen die de gevolgen van deze catastrofe ervaren. Het te boven komen van deze ramp betekent een ongekend zware opdracht voor Japan. Moge de bevolking, volksvertegenwoordiging en regering van Japan zich gesteund weten door de

betrokkenheid en de steun van de internationale gemeenschap.

Ik deel aan de Kamer mede dat zijn ingekomen berichten van verhindering van de leden:

Hendrikx, wegens bezigheden elders;

Thissen, wegens ziekte.

**

Deze berichten worden voor kennisgeving aangenomen.

*B

!Elektronische informatie-uitwisseling in de zorg!

Aan de orde is de behandeling van:

- het wetsvoorstel Wijziging van de Wet gebruik burgerservicenummer in de zorg in verband met de elektronische informatie-uitwisseling in de zorg (31466).

De **voorzitter**: Ik heet de minister van Volksgezondheid, Welzijn en Sport van harte welkom in de Eerste Kamer.

**

De beraadslaging wordt geopend.

*N

Mevrouw **Tan** (PvdA): Voorzitter. Alleen al de doorlooptijd van dit wetgevingstraject is tekenend voor de complexiteit van dit elektronisch patiëntendossier. Het is inhoudelijk complex vanwege de vaktechnische aspecten, het scala aan actoren en de maatschappelijke implicaties voor alle burgers, vooral als ze in de rol van patiënt komen. Die inhoudelijke complexiteit heeft er mede toe geleid dat de procedure, ook in deze Kamer, niet alleen langdurig is maar ook anderszins bijzonder. Inmiddels gaat een nieuw bewindspersoon over dit wetsvoorstel. Minister Schippers heeft zich werkelijk niet onbetuigd gelaten richting deze Kamer om zo tijdig en volledig mogelijke informatie te verstrekken, waarvoor wij uiteraard erkentelijk zijn.

Het debat dat wij hier hebben gevoerd in juni 2010 beperkte zich tot de procedure, omdat de toenmalige minister van VWS, de heer Klink, de inhoudelijke discussie heeft aangehouden totdat wetsaanpassingen op advies van de Raad van State de Tweede Kamer zijn gepasseerd. Dat was een keuze die het proces nog eens aanzienlijk heeft vertraagd en bijkans onnavolgbaar heeft gemaakt, al helemaal voor de burger. Het is toch een markant onderdeel van de wetsgeschiedenis van dit wetsvoorstel.

Deze Kamer heeft 6 juli 2010 bij motie verzocht de voorbereidende activiteiten voor het epd, en specifiek het landelijk schakelpunt (LSP) op te schorten in afwachting van de inhoudelijke besluitvorming in deze Kamer. Voor alle duidelijkheid wil de PvdA-fractie reeds hier aan het begin van het debat aangeven, de stelling niet te

delen dat het LSP louter als een soort verkeersleiders fungeert. Het is veel meer en dat meerdere heeft effecten van grootschaligheid tot gevolg, met alle risico's van dien. Op de vraag naar de uitvoering van de motie komen wij later terug.

Het is de hoogste tijd dat wij nu eindelijk eens dit inhoudelijke debat gaan voeren. Daartoe wil de PvdA-fractie stil staan bij: (1) het oorspronkelijke doel van het epd, (2) de betrouwbaarheid van het elektronisch dossier, (3) de veiligheids- en privacyaspecten, (4) de toegangsrechten en faciliteiten van de burger, (5) de zorgpas al dan niet naar analogie van de Gesundheitskarte en (6) enkele opmerkingen over het wettelijke kader in de VWS-brief van 24 februari jongstleden met de titel "Ontwikkelingen epd na 10 juni 2010".

Het eerste punt betreft het doel en de verwachtingen van het epd. De hypothese was oorspronkelijk dat met dit landelijke elektronisch dossier op grote schaal medische fouten kunnen worden voorkomen, zodat daarmee een belangrijke bijdrage aan de patiëntveiligheid wordt geleverd. Het eindrapport Hospital Admissions Related to Medication (HARM) wijst echter uit dat het grote aantal problemen vooral aan andere factoren te wijten is dan met een goede dossiervorming door elektronisch verkeer zou zijn aan te pakken. Een tweede invalshoek was de noodzaak van directe beschikbaarheid van dossiers bij de acute zorg in de ambulance of de Spoedeisende Hulp (SEH). Onder andere in de expertmeeting van 22 maart vorig jaar kwam naar voren dat in de praktijk van dergelijke noodsituaties nauwelijks tijd beschikbaar is voor het opvragen van dossiers. Men gaat onmiddellijk aan de slag volgens de bestaande protocollen. Dit staat nog los van de vraag, wat er dient te gebeuren bij een discrepantie tussen de diagnose van de arts ter plekke en de inhoud van het dossier. Zou hier niet vooral beperkte, eenduidige, direct beschikbare informatie nuttig zijn, zoals op een zorgpas met informatie over allergieën en medicatie?

Een volgende verwachting was de welhaast onmisbare bijdrage die een epd zou kunnen betekenen voor het effectief functioneren van waarneming door huisartsen. In beide expertmeetings van vorig jaar kwam het probleem expliciet naar voren bij het onderscheid tussen feitelijke, objectieve gegevens zoals medicatie enerzijds en meer diagnostische, subjectieve informatie anderzijds. Voor het duiden van dat laatste is van wezenlijk belang dat men enigszins met elkaar bekend is, zoals binnen een regio. Natuurlijk kan men altijd telefonisch contact opnemen, maar daarvoor is geen epd nodig. Bovendien is een bijkomend risico dat artsen geneigd zullen zijn, bepaalde informatie niet vast te leggen in een officieel, breed toegankelijk dossier. Zij moeten daarvoor dan misschien hun toevlucht nemen tot een schaduw dossier.

Bij het landelijk epd was de gedachte dat er voor zorgverleners en patiënten een enorme meerwaarde is als dossiers overal in Nederland oproepbaar zijn, of het nu een noodsituatie zoals een ongeluk of een plotselinge aandoening betreft dan wel de behoefte om elders dan in de eigen

omgeving specifieke medische expertise te raadplegen. Ik doel dus op de patiënt uit Heerlen die de dokter in Delfzijl zijn dossier via het LSP kan laten ophalen uit Heerlen. Maar is dan, gelet op bovengenoemde subjectieve informatie, geen overleg meer nodig? En wat is dan de meerwaarde boven het opvragen van het dossier door de ene dokter bij zijn collega? Kan de minister zich voorstellen dat de PvdA grote twijfels heeft bij het realiteitsgehalte van de hooggespannen verwachtingen.

Een tweede, voor ons heel essentieel, onderdeel betreft de betrouwbaarheid van de gegevens in het epd. Dit aspect betreft de effectiviteit van het landelijk epd in verband met de betrouwbaarheid van de gegevens. In de expertmeeting die hier op 21 februari jongstleden heeft plaatsgevonden, en die met name ging over het rapport van de commissie-Brouwer-Korff, is gesproken over de te verwachten foutenscore van gegevens in een dossier. De conclusie van het panel met experts van de Algemene Rekenkamer, de WRR, het Rathenau Instituut, EU Data Protection Supervisor en het College bescherming persoonsgegevens (CBP) was dat systematisch onderzoek naar de juistheid van gegevensbestanden ontbreekt. En waar dat wel heeft plaatsgevonden, zoals bij het Schengeninformatiesysteem, waren de uitkomsten schrikbarend, te meer als die worden geëxtrapoleerd. De les is derhalve om de systemen kleinschalig te houden ten dienste van de risicobeperking ten aanzien van de betrouwbaarheid. Een landelijke opzet is dus vele malen riskanter dan een regionale vanwege het schaalverschil. Daar komt bij dat men elkaar in de regio kent, dus elkaar beter interpreteert en bereikt. De huidige stand van zaken bij de standaardisering en normering noopt des te meer tot kleinschaligheid in de context. Wat is hierop de reactie van de minister?

Hier komt nog bij de kwestie die vooral bij de verwijzingsindex risicojongeren aan de orde is geweest, maar die evenzeer voor dit epd geldt. En die betreft de actualiteit van de gegevens. Hoelang blijft een feit uit het verleden de onwetende patiënt achtervolgen? Op welke wijze kan dergelijke informatie gesignaleerd en verwijderd worden? Wie bewaakt de betrouwbaarheid van het systeem, wie controleert of alle gegevens nog steeds juist en actueel zijn?

Wat het landelijk epd betreft, is meermaals gewezen op de risico's van de grootschaligheid voor veiligheid en privacy van de patiënt. Maar de gerechtvaardigde twijfel aan de betrouwbaarheid van de gegevens tast naar de mening van de PvdA-fractie in essentie de effectiviteit en daarmee de uitvoerbaarheid van het landelijk systeem aan. Hoe grootschaliger de landelijke opzet, hoe meer kans op fouten. Bij een kleinschalige regionale opzet is het risico evenredig kleiner. Bovendien heeft de onderlinge bekendheid van zorgverleners met elkaar een positief effect.

In de ICT-praktijk wordt sinds jaar en dag gepleit voor kleinschaliger, veiliger en van onderop ontwikkelde systemen. Een voorbeeld is

gegevensuitwisseling via schakelpunten waarop slechts een beperkt aantal zorgverleners is aangesloten. Een ander voorbeeld betreft specialistische systemen, zoals voor complexe zorg aan specifieke groepen patiënten met hoge eisen aan de toegangscontrole. Kleinere systemen zijn inherent minder risicovol, flexibeler en eenvoudiger aan te passen aan voortschrijdend inzicht en veranderende eisen zoals die ten aanzien van de beveiliging. Naast de beperking van het aantal actoren, draagt ook de beperking van aantal en soorten gegevens bij aan het verkleinen van de risico's. Hoe minder en hoe eenduidiger te omschrijven gegevens, hoe betrouwbaarder het systeem. Kan de minister dit geschetste beeld herkennen?

Mijn derde punt betreft de veiligheid en privacy van de patiënt. Steekproeven van het College bescherming persoonsgegevens en de Algemene Rekenkamer hebben uitgewezen dat de huidige praktijk met elektronische dossiers op verontrustende schaal niet voldoet aan de voorschriften van de WGBO, de Wet BIG en Wbp, inclusief EU-richtlijnen.

De heer **Franken** (CDA): Mevrouw Tan spreekt over de huidige praktijk. Die voldoet niet aan de eisen. Zij heeft misschien gisteren in de krant een stuk van professor Bart Jacobs uit Nijmegen kunnen lezen, waarin juist die huidige praktijk wordt veroordeeld. Daarom is er een standaard nodig om goed te kunnen communiceren en om de beveiliging goed op orde te hebben. Daarvoor moeten we toch een stap verder gaan. De huidige praktijk voldoet dus juist niet. Dat kan met een gestandaardiseerde, op landelijk niveau vastgestelde standaard juist wel gebeuren.

Mevrouw **Tan** (PvdA): Over de stellingen die zijn ingenomen in dat artikel van gisteren, heersen uiteenlopende meningen die we ook tijdens de expertmeetings hebben gehoord. De heer Franken loopt met zijn vraag vooruit op een gedeelte van mijn betoog waarop ik automatisch terecht zal komen. Uiteraard heeft de fractie van de Partij van de Arbeid een mening over de wijze waarop dat tekort aan niveau op het gebied van standaardisering en normering zal moeten worden aangepakt. Ik kom daar nu aan toe.

Als je het hebt over de WGBO, worden de begrippen "zorgaanbieder" (ziekenhuis) en "beroepsbeoefenaar" (arts/specialist) in de praktijk nogal eens door elkaar gehaald. Dat is bijvoorbeeld aan de orde bij het bepalen wie aan de patiënt toestemming moet vragen voor de opslag en het gebruik van diens gegevens. De toestemming van de patiënt is een heel belangrijk element in de WGBO. Evenzo wordt onder "beroepsbeoefenaar" een heel leger aan professionals verstaan, niet alleen artsen maar ook allerlei assistenten tot en met balie-medewerkers en diëtisten hebben toegang tot het systeem. De steekproeven van het College bescherming persoonsgegevens wezen uit dat bovendien niet duidelijk is wat men precies uitwisselt, omdat dat niet gestandaardiseerd en geüniformeerd is. Dat

was het punt van de heer Franken. Ook een recent onderzoek door Nivel gaf aan hoe uiteenlopend in volledigheid en kwaliteit de bestaande patiëntendossiers van huisartsen zijn. In beide expertmeetings van vorig jaar wezen alle experts eensgezind op de grote noodzaak tot landelijke normering en standaardisering op zo kort mogelijke termijn. Daarover bestaat volgens mij ook in deze Kamer geen verschil in opvatting.

VWS heeft de landelijke normering en standaardisering langs elektronische weg willen bewerkstelligen via het LSP. En dat, terwijl naar onze overtuiging reeds geruime tijd genoegzaam bekend is dat ICT het sluitstuk en niet de aanzet tot dergelijke verbeteringen is. Eenduidige begripshantering dient in de gezamenlijke praktijk van werken van onderop te worden ontwikkeld en vervolgens pas te worden verankerd in de systemen. Het LSP wordt daarbij nogal eens gepresenteerd als louter een "wegennet", maar is veel meer. Ik had het daar in het begin al over. Het LSP bevat een index van alle landelijke gegevens en loginformatie. Bovendien verzorgt het LSP alle toegangscontroles, zonder dat de decentrale bronsystemen hier zelf invloed op uit kunnen oefenen. De opzet als echt decentraal systeem is niet volledig doorgevoerd bij het LSP. Decentralisatie van de beveiligingsfunctionaliteit heeft niet plaatsgevonden.

Het scala aan nadere waarborgen in de brief van 24 februari 2011 stelt de PvdA-fractie nauwelijks gerust en het leidt tot de volgende vragen aan de minister.

1. De systematische controle op toestemming tot raadpleging en of sprake is van een behandelrelatie is toch niet controleerbaar via het LSP?
2. Het autorisatiemechanisme is rolgebaseerd en betreft niet alleen apothekers, huisartsen en specialisten, maar toch ook al diens gemandateerde medewerkers? Kortom: het leger aan professionals met toegang. Zulke hoge aantallen vormen toch een navenant hoog risico?
3. Toegang kan alleen vanuit de eigen instelling. De aantallen passen van ziekenhuizen en huisartsenpraktijken met waarnemerskringen leveren desondanks op navenant grote schaal risico's op voor ongewenste praktijken door medewerkers. Illustratief zijn de veel voorkomende aanvallen door insiders zoals bij WikiLeaks. Doen alleen al die laatste voorbeelden niet het ergste vrezen voor de effectiviteit van deze waarborgen?

Hoe zit het met de volgens de WGBO wettelijk vereiste toestemming van de patiënt? De patiënt zal volgens onder andere de VWS-brief van 24 februari een persoonlijke epd-brief ontvangen, die een vervolg is op de algemene brief van november 2008. Over de ongelukkige gang van zaken rond die brief is reeds uitgebreid gesproken in deze Kamer. Waar wij nu op willen wijzen is dat kennelijk de persoonlijke epd-brief komt "nadat" de gegevens zijn aangemeld bij het LSP. Dit is hoogst bevreemdend, temeer daar in de expertmeeting naar voren kwam dat gegevens niet simpel uit het dossier te verwijderen zijn. Het wekt dus de indruk dat met deze maatregel nauwelijks kan worden

voorzien in een voorafgaande toestemming van de patiënt, zoals dat wettelijk door de WGBO is voorgeschreven. En dan staat nog te bezien op welke manier de burger wordt geïnformeerd over de risico's voor privacy en beveiliging. Al in het geheel niet aan de orde is in hoeverre de patiënt kan voorzien over welke informatie het in de toekomst allemaal kan gaan en of niet bij elke majeure medische gebeurtenis opnieuw toestemming gevraagd moet worden. Al met al dus een heel magere invulling van de wettelijke voorwaarde van opt-in en transparantie vooraf voor de patiënt. En dat terwijl de risico's reëel zijn, dat voor een bepaald moment relevante of ook door menselijke fouten onjuiste gegevens ten onrechte levenslang een patiënt kunnen achtervolgen. Wat is hierop het commentaar van de minister?

De effectiviteit van een strafrechtelijk sanctie tot en met het schrappen van de zorgverlener uit het BIG-register, zoals in het huidige voorstel is opgenomen, verdient naar onze mening nadere precisering. Hoe is bewijsbaar dat autorisatie van de arts door de patiënt en autorisatie van de medewerker door de arts plaatsvindt? Hoe is aan te tonen dat een medewerker daadwerkelijk namens de arts misbruik van het systeem heeft gemaakt? Kan dit uiteindelijk leiden tot een beroepsverbod? Bij de recente behandeling van het wetsvoorstel over uitingsdelicten heeft de PvdA-fractie bij monde van collega Klaas de Vries onze fundamentele reserve gememoreerd tegen beroepsverboden sinds de jaren zeventig van de vorige eeuw. Welke waarborgen kunnen voorkomen dat deze bepaling ontaardt in een beroepsverbod?

In het debat van medio 2010 heeft de PvdA verbetering van regionale dossiers door aansluiting op het LSP ten principale afgewezen en de juridische in plaats van technologische oplossing voorgestaan. Ook nu blijven wij de minister aanspreken op de kerntaak van de overheid: via wetgeving veiligstellen dat vastgestelde voorschriften worden nageleefd. Dus door het vastleggen van wettelijke standaarden en criteria voor de gegevensuitwisseling waarborgen dat aan WGBO, de Wet BIG, Wbp en EU-richtlijnen wordt voldaan. Dat is ook het antwoord op de vraag die de heer Franken eerder stelde.

Als men veiligheid en privacy echt wil bevorderen dan moeten de aantallen professionals met toegang tot het systeem zeer beperkt zijn. Dat kan alleen bij kleine "regionale" dossiersystemen voor bijvoorbeeld huisartsenwaarneming. Regionale begrenzing van het LSP helpt niet, omdat bij een LSP-inbraak nog steeds alle gegevens kwetsbaar zijn. Herkent de minister dit?

Dan het vierde punt: toegang voor de patiënt tot zijn eigen dossier. In de Tweede Kamerbehandeling van 18 februari 2009 en recent die van 26 januari 2011 zijn moties van de heer Omtzigt van het CDA aangenomen, waarin de patiënt recht heeft op inzage van het eigen dossier, inclusief loggegevens. De minister stelt meermaals en laatstelijk in haar brief van 24 februari 2011 dat hieraan wordt gewerkt binnen het landelijk epd. Kan de minister aangeven of dit tot gevolg heeft

dat patiënten die inzage wensen verplicht zijn deel te nemen aan het epd? Hebben ervaringen in Engeland niet uitgewezen dat patiënten minder behoefte hebben aan professionele samenvattingen en meer aan op de persoon toegespitste informatie, die moeilijk is overeen te stemmen met de door de zorgverlener gewenste informatie? Leert de ervaring niet dat door de overheid ontwikkelde producten zoals portals doorgaans van mindere kwaliteit zijn dan wanneer de markt die verzorgt? In hoeverre houdt de keuze voor koppeling van het inzagericht aan het LSP het risico in van een centraal portal met alle risico's van dien voor veiligheid en privacy? In de expertmeeting van de Eerste Kamer op 21 februari werd door de deskundigen aangegeven dat de architectuur voor de uitwisseling tussen zorgverleners niet zonder meer kan worden omgebouwd naar inzage voor patiënten. Het is de vraag of dat daadwerkelijk mogelijk is en tegen welke kosten. Is dan niet de conclusie dat het inzagericht van de patiënt, waar de WGBO een wettelijke basis voor biedt, veel beter separaat en niet ingebouwd in het LSP moet worden ontwikkeld?

Dat brengt mij op het punt van de zorgpas. Ondanks de opsomming in de brief van 24 februari blijft het voor de PvdA-fractie onduidelijk waarom de zorgpasoptie buiten beschouwing is gebleven, terwijl deze optie bij talrijke gelegenheden als een werkbare vorm werd gezien, en niet door de eersten de besten. Dat geldt onzes inziens vooral voor de bijna alom gewenste zeggenschap, toegang en controle van de patiënt op de eigen medische gegevens. Daarnaast is echter meer nodig, dus gaat het hier niet om een of/of-afweging. Naast een voorziening voor de patiënt blijft een veilig communicatiesysteem voor zorgverleners nodig. Bijvoorbeeld met beveiligde elektronische postbussen ter vervanging van de praktijk met faxverkeer. Wellicht ook voor acute nood een dossier met noodgegevens, dat alleen hoognodige en eenduidig te omschrijven informatie bevat, bijvoorbeeld over allergieën en daarbij behorende medicatie. Voordelen van de zorgpas zijn dat het bij uitstek bij de toegang en faciliteiten voor de patiënt kan fungeren, met inbegrip van authenticatie bij relevante systemen, bij zorgverleners, bij specifiek e-mailverkeer. Bovendien is de zorgpas uit privacyoogpunt een effectief instrument voor het vervoeren van gegevens onder het beheer van de patiënt. Voor de zorgpas is geen aparte wet nodig. De zorgpas kan zonder meer op basis van WGBO, Wet BIG en Wbp. Mede gelet op de problemen bij het inbouwen van de rechten en faciliteiten voor de patiënt in de LSP-architectuur vragen wij de minister of zij bereid is te onderzoeken of de zorgpas een beter alternatief kan bieden.

Mijn laatste opmerkingen betreffen het mogelijk ontbreken van een wettelijk kader in de brief van de minister van 24 februari. Volgens die brief zal bij het niet aannemen van dit wetsvoorstel een specifiek wettelijk kader ontbreken voor landelijke en regionale uitwisseling van gegevens. En dat zou ook negatieve gevolgen hebben voor het vaststellen van standaarden, beveiligingseisen, sanctiemogelijkheden en de rechten van de patiënt.

Zijn de afgelopen jaren door VWS en Nictiz dan geen uitgebreide standaarden ontwikkeld en software-eisen opgesteld voor een landelijk systeem zonder een wettelijk kader? En was dit nu juist niet de reden waarom deze Kamer medio 2010 bij motie van de PvdA de minister heeft verzocht daar een halt aan toe te roepen? Hoe verhoudt die motie zich tot uitspraken van VWS over het grote aantal deelnemers dat inmiddels op het LSP is aangesloten? Nogmaals, de PvdA kiest voor het van onderop ontwikkelen van regionale systemen. Het is immers bekend dat verbetering van de eenduidigheid in de registratie van de diagnostiek tot stand komt door onderlinge samenwerking in regionaal verband. Niet van bovenaf via ICT-voorschriften, maar van onderop in de gezamenlijke werkwijze. Aan dat laatste zijn uiteraard wel eisen te stellen door het opleggen van normen en standaarden. Dat behoort toch altijd tot de bevoegdheid van de regering? Bovendien bieden WGBO, de Wet BIG en Wbp toch het uitgelezen wettelijk kader?

Voorzitter. Hiermee heeft de PvdA-fractie de voornaamste twijfels en vragen uiteengezet. Kernvraag is de afweging tussen baten en risico's. In hoeverre zijn de destijds verwachte baten nu nog reëel? Ook talloze publicaties wijzen op die vragen. Zijn die verwachtingen niet sterk te relativieren? Ik wijs op de column van gisteren in het Financieele Dagblad van de heer Huub Schellekens en op de column van de heer Chavannes van zaterdag in NRC Handelsblad. Dan is de vraag of die baten wel opwegen tegen de omgekeerd evenredig hoge risico's, schade en kosten. Daartoe zien wij de beantwoording van de minister met belangstelling tegemoet.

*N

De heer **Laurier** (GroenLinks): Voorzitter. Onze reguliere woordvoerder is helaas ziek. Om die reden sta ik hier.

Bij de voorbereiding van dit dossier kreeg ik een klein beetje een Betuwelijng gevoel. Dat werd alleen maar sterker naarmate ik meer brieven kreeg waarin het ging over de kosten die reeds gemaakt zijn, de moeite die reeds geïnvesteerd is in dit dossier en de aanpassingen die gedaan zijn. Het leek alsof we een weg zijn ingeslagen waarop we niet meer kunnen omkeren. Dat is geen prettig gevoel.

Als het gaat om dit dossier is er een principiële dilemma. Aan de ene kant gaat het om het vraagstuk van gegevensuitwisseling, waarbij een vermindering kan optreden van medische of medicatiefouten en daarmee wellicht slachtoffers. Een belangrijk argument. Aan de andere kant gaat het om een wet die verplichte aansluiting regelt bij een landelijk schakelpunt. Daarbij gaat het ten principale om de vertrouwensrelatie tussen patiënt en medicus of medische beroepsbeoefenaar. Daarbij is zelfs het vraagstuk van het medisch beroepsgeheim aan de orde. Het is eigenlijk een principiële dilemma dat aan de basis ligt. Gekozen is voor de lijn dat de medische beroepsbeoefenaar verplicht wordt om zich aan te sluiten bij het

landelijk schakelpunt. Burgers kunnen er bezwaar tegen maken dat hun gegevens worden uitgewisseld. Misschien is dat wel logisch uit een oogpunt van techniek, van de infrastructuur, maar het is misschien wat minder logisch met het oog op de relatie tussen medisch beroepsbeoefenaar en patiënt. Zou het niet veel meer voor de hand liggen om juist de omgekeerde weg te volgen en wanneer er noodzaak is tot gegevensuitwisseling na overleg tussen patiënt en medisch beroepsbeoefenaar te besluiten om dat te doen? Eigenlijk iets wat meer van onderop ontwikkeld wordt dan van bovenaf. Graag hoor ik de mening van de minister op dit punt.

Een tweede vraagstuk dat daar onmiddellijk bij aan de orde komt, is wat de positie van de patiënt of in dit geval van de burger is. Je geeft toestemming of je geeft geen toestemming tot het aanleveren van die gegevens. Ik zou mij kunnen voorstellen dat ik bepaalde gegevens wel aangeleverd zou willen hebben en andere niet. Hoe zit het daar precies mee? Wat gebeurt er als ik weiger mijn gegevens via het LSP aan te laten leveren? Wat wordt er dan in feite geregistreerd? Staat er dan dat ik geen toegang wil geven tot die gegevens? Hoe kan dat vervolgens geïnterpreteerd worden?

Dan is er ook het vraagstuk van hoe te weigeren. In een van de publicaties over het LSP staat een prachtig artikel van de heer Leijnse, een andere heer Leijnse dan hier in de Kamer vertegenwoordigd is. Hij beschrijft hoe daar een voorgeschreven formulier voor gebruikt moet worden en dat niet geaccepteerd wordt dat in een brief de redenen worden uiteengezet. Kan de minister uitleggen wat precies de consequenties zijn als men dat weigert te doen?

Als het gaat om het uitwisselen van gegevens is zonder meer het vraagstuk van privacy aan de orde. Het wetsvoorstel kent op dat punt een aantal wijzigingen en aanvullingen. Er zijn verschillende manieren waarop de privacy in het geding kan zijn. Iemand kan bevoegd zijn om gebruik te maken van het LSP maar niet om de gegevens uit dat dossier op te vragen. Daar is een reeks van sancties op gesteld. Er zijn natuurlijk ook andere mogelijkheden waarin die privacy in het geding komt, bijvoorbeeld als ingebroken wordt in het systeem: hacking. Daar hebben wij in de afgelopen periode wat ervaring mee. Kan de minister toelichten hoe dat beveiligd wordt? Graag krijg ik een reactie van de minister op het vraagstuk dat onder andere door de CG-Raad is aangevoerd, namelijk een test op het punt van het hacken van het stelsel, ook wel "ethisch hacken" genoemd.

Een systeem met patiëntgegevens is natuurlijk zo betrouwbaar als de invoer van de gegevens. Mevrouw Tan wees daar ook op. De vraag is aan de orde hoe de gegevens die worden ingevoerd gecontroleerd worden op juistheid. Daar zit een bijzondere kant aan. In de expertmeeting, waar ook mevrouw Tan aan refereerde, legde de heer Jacobs een bijzonder probleem voor. Hij stelde dat gegevens kunnen worden ingevoerd door iemand die zich uitgeeft voor iemand anders. Hoe

zit dat? Hoe wordt dat gecontroleerd en gecorrigeerd?

Wij praten de laatste decennia veel over de regie van de patiënt. De vraag is hoe de regie van de patiënt geregeld wordt. Het gaat om het vraagstuk van de inzage in het dossier, maar ook om het vraagstuk van de correctie van het dossier. In welke mate is een patiënt in staat om de gegevens die in het epd zijn opgenomen via het LSP daadwerkelijk te corrigeren? Ik heb het idee dat de patiënt bij een dergelijk grootschalig systeem steeds moeilijker de regie kan voeren en het overzicht steeds meer kwijtraakt. Hoe wordt de betrokkene, het individu, daarin ondersteund?

Voorzitter. Van de kant van mijn fractie nog een laatste punt. Wij praten nu over het epd en het LSP. De vraag is welk probleem daar in feite mee wordt opgelost. Waar gaat het nu in feite om? In theorie is het een prachtig verhaal, maar gaat het niet in feite om die kwesties waarin sprake is van spoedeisende hulp? In hoeverre is het instrumentarium dat nu opgebouwd wordt, daar een adequaat hulpmiddel voor? Zijn kleinschaliger systemen van gegevensuitwisseling niet veel meer aan de orde van de dag? Mijn fractie ziet de beantwoording van de minister vol verwachting tegemoet.

*N

Mevrouw **Slagter-Roukema** (SP): Voorzitter. Het is met weinig vreugde, dat ik hier vandaag sta om met de minister van VWS te debatteren over wetsvoorstel nr. 31466, het wetsvoorstel dat de randvoorwaarden regelt om te komen tot een veilige en zorgvuldige invoering van een landelijk patiëntendossier en dat voor zorgaanbieders de verplichting bevat hiertoe aan te sluiten bij het landelijk schakelpunt.

In eerdere debatten op 1 juni en 5 juli vorig jaar is door mijn fractie betoogd tegenover de voorganger van de huidige minister, de heer Klink, dat het na een intensieve voorbereiding door deze Kamer niet duidelijk is geworden of het huis dat met het wetsvoorstel wordt vormgegeven wel het huis is waar we met zijn allen -- zowel patiënten als zorgaanbieders -- behoefte aan hebben. Gaandeweg heeft de trein die zou moeten leiden tot een landelijk epd een andere bestemming, een ander doel en een andere vorm gekregen.

In de bijdragen van de diverse fracties is toen gewezen op de forse fouten, die er tot dan in het traject waren gemaakt, de te hoge verwachtingen, het teveel aan doelstellingen en het gebrek aan begrip voor de dagelijkse zorgpraktijk. Ik heb destijds de vraag gesteld, of we niet met zijn allen verdwaald waren, terwijl we het toch eens waren over het uitgangspunt: de wens te komen tot een beveiligde infrastructuur voor gegevensuitwisseling met als doel de zorg te ondersteunen en beter te maken. Ik ben van mening dat we nog steeds verdwaald zijn en ik zal dat in mijn bijdrage proberen duidelijk te maken.

Waarom is er zo veel verkeerd gegaan en gaat er nog steeds veel niet goed op dit dossier? In de voorbereiding op dit debat heb ik veel gelezen

over de ontwikkeling van het landelijk epd en ook research verricht naar de stand van zaken, want voor een goed inhoudelijk debat over dit wetsvoorstel is veel kennis nodig.

Bettine Pluut heeft in haar studie voor de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid "Het landelijk epd als black box" de besluitvorming en opinies in kaart gebracht. In haar publicatie schetst zij chronologisch het besluitvormingsproces rondom de invoering van het landelijk epd vanaf 1997, het jaar waarin de toenmalige minister van VWS Els Borst de nota "informatievoorziening in de zorg" opstelde, tot aan de eerste expertmeeting in deze Kamer begin 2010. Opvallend is dat in de loop van de tijd de doelen en vorm van het project verschuiven en ook dat deadlines keer op keer niet worden gehaald. Het epd-project blijkt, in haar woorden, van het begin af aan hinder te ondervinden van het gebrek aan concrete en onderbouwde doelstellingen en over bijna geen enkel aspect van het epd-vraagstuk blijkt overeenstemming te bestaan.

Dat laatste was ook de uitkomst van de expertmeetings over dit wetsvoorstel. Het was duidelijk dat er onder de belangrijkste stakeholders sterk uiteenlopende opvattingen bestaan over thema's als kwaliteit van de gegevens, positie en rechten van de patiënt, regionaal versus landelijk en toegang en beveiliging.

Pluut betoogt ook dat het niet duidelijk is waarom gefocust werd op landelijk gegevensuitwisseling -- pull communicatie -- boven het verder professionaliseren van de bestaande uitwisseling -- push communicatie -- in regionale netwerken. Zij constateert dat alles erop gericht lijkt om over een maximale hoeveelheid gegevens landelijk te beschikken, zonder dat goed is nagedacht wat daar de negatieve gevolgen van zouden kunnen zijn. En waren in het begin de beoogde eindgebruikers artsen en apothekers, vanaf 2005 wordt de focus verlegd naar de patiënt als regisseur. Tot slot stelt zij dat er geen concreet wetenschappelijk onderzoek ten grondslag ligt aan de conclusie dat landelijke beschikbaarheid van gegevens de zorg veiliger en van betere kwaliteit kan maken. Exemplarisch is wat dit betreft het tegen beter weten in blijven hameren door ministerie en Nictiz, daarin op de voet gevolgd door de NPCF, op de uitkomsten van het HARM-onderzoek -- collega Tan wees daar ook al op -- om te onderbouwen dat invoering van een landelijk dossier slachtoffers door medicatiefouten kan voorkomen, zonder oog te hebben voor het gegeven dat een landelijk epd ook juist tot meer medische fouten kan leiden, ten gevolge van het multiplier effect. Vincent Icke heeft daarop gewezen.

In de aanloop naar een ander debat, namelijk een beleidsdebat over de rol van de overheid bij digitale dataverwerking dat op 17 mei hier wordt gehouden, hebben leden van de Eerste Kamer deskundigen, afkomstig van het Rathenau Instituut, de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid, het College bescherming persoonsgegevens en de Algemene Rekenkamer gehoord. De verschillende sprekers stelden veel

zaken aan de orde die ook vandaag voor ons van belang zijn. Zo werd opgemerkt dat ICT-projecten van de overheid vaak te zeer ICT-driven zijn. Ze zijn te ambitieus en te complex, worden te laat opgeleverd en kosten te veel geld. In zijn algemeenheid wordt van technologie te veel verwacht terwijl men technische problemen onderschat en maakt het feit dat de politiek deadlines stelt, dat men te haastig aan de slag gaat. Op dit punt zei een spreker: "ICT-projecten raken in de problemen doordat minister, ICT-industrie en politiek elkaar in een complexiteitsspiraal gevangen houden." Ook werd gezegd: "Het is moeilijk voor een minister om de rug recht te houden als een Tweede Kamer steeds maar meer en sneller wil."

In de expertmeeting werd benadrukt dat het belangrijk is dat er van te voren bestuurlijke keuzes door de overheid worden gemaakt. Het doel moet nauw omschreven en afgebakend zijn: wat moet het systeem eigenlijk doen en biedt ICT daarvoor de beste oplossing? Het doel en de middelen staan niet los van elkaar. Gegevens worden verzameld voor een specifiek doel en daarvoor is een overkoepelend beoordelings- en afwegingskader nodig: afweging van de belangen van de verschillende stakeholders. Gewaarschuwd werd voor function creep waarbij een systeem, ingericht voor het ene doel, wordt gebruikt voor andere doeleinden. De overheid moet zich bewust zijn van haar eigen kwetsbaarheid in deze projecten. Daarom zijn externe onafhankelijke audits door teams, die ook een hoge mate van ICT-deskundigheid in zich moeten bergen, belangrijk. Wat zijn de mogelijkheden en meer nog de onmogelijkheden van een bepaald systeem? Het perspectief van de burger in de gekoppelde, vernetwerkte, verketende wereld is daarin van zeer groot belang. Met name de woordvoerder van de WRR wees daarop. Want wie is verantwoordelijk als er fouten worden gemaakt en waar kan de burger in redelijke eenvoud aankloppen? Op dit punt speelt natuurlijk ook de accountability van de overheid een grote rol. Door het CBP werd gepleit voor privacy by design in de architectuur van nieuwe ICT-producten, zodat al in de ontwerpfase elementen worden ingebouwd waardoor privacy effectief beschermd kan worden. Privacy impactment assessments voor, tijdens en na de ontwikkeling van een groot ICT-project zijn nodig om steeds het effect op de privacy te kunnen blijven bewaken. Toezicht in de ontwerpfase zou wettelijk verplicht moeten zijn, evenals verantwoording in de verschillende fasen van de uitvoering; met behulp van zogenaamde "gateway views" kan gemonitord worden of het project volgens plan ontwikkeld wordt.

Tijdens dit gesprek met deskundigen is veel aandacht besteed aan de kwaliteit van de informatie. Mevrouw Tan wees daar ook al op. Opgemerkt werd dat de compleetheid en juistheid van de informatie lang niet altijd gegarandeerd kunnen worden. Bij de Belastingdienst wordt ervan uitgegaan dat 75% van de dossiers op orde is, wat overigens nog niet betekent dat ze volledig kloppen. Bij grootschalige systemen is het risico op

onjuiste gegevens en het vermenigvuldigen ervan groot. Dat is een reden om te streven naar een kleinschalige, regionale schaal. Bovendien is op die schaal de beveiliging beter onder controle te houden. Uit de gesprekken met deze deskundigen zijn een aantal randvoorwaarden te halen die meebepalen hoe vandaag over het voorliggend wetsvoorstel geoordeeld moet worden. Ze kleuren de bril waarmee mijn fractie ernaar wil kijken. Het betreft de volgende randvoorwaarden. Ten eerste: van te voren moeten bestuurlijke keuzes worden gemaakt. Het doel moet duidelijk omschreven en afgebakend zijn. Er dient een beoordelings- en afwegingskader te zijn. Gewaakt moet worden voor function creep. Ten tweede: privacy aspecten moeten vanaf het begin in het design worden meegenomen, evenals privacy assessments tijdens de ontwikkeling. Ten derde: toezicht in de ontwerpfase en verantwoording in de verschillende uitvoeringsfasen moeten wettelijk verplicht zijn, evenals externe onafhankelijke audits. De slager moet niet zijn eigen vlees willen keuren. Ten vierde: het stellen van deadlines zet de ontwikkeling van een groot ICT-project gemakkelijk onder druk. Politiek, minister en ICT-industrie moeten waken voor een complexiteitsspiraal, waarmee ze elkaar in een wurggreep houden. Ten vijfde: compleetheid van gegevens is niet te garanderen. Houd systemen daarom kleinschalig. Het risico op schending van privacy wordt daarmee beperkt en is beter te overzien. Mijn fractie verzoekt de minister om een reflectie op deze punten. Wij denken dat de beoordeling van het voorliggend wetsvoorstel op alle punten negatief uitvalt, maar zijn graag bereid te luisteren naar argumenten van haar kant die deze stelling weerleggen.

Voorzitter. Ik kom nu op de brief die de minister ons stuurde om ons op de hoogte te brengen van de ontwikkelingen van het epd na 10 juni 2010. Ik dank de minister hartelijk voor de moeite die zij zich getroost heeft om dit allemaal op tijd bij ons te krijgen. De minister behandelt in haar brief allereerst de extra waarborgen die zijn of worden toegevoegd aan de reeds geïmplementeerde beveiligings- en privacywaarborgen. De minister noemt er een aantal op, zoals het begrenzen van de toegang door de patiënt, de toegang op maat. Dat lag in het verlengde van de regionale begrenzing zoals besproken in de discussies in juni en juli. Het voornaamste bezwaar is dat er hiermee nieuwe koppen op de beveiliging van het epd worden gezet. Volgens beveiligingsexpert Van 't Noordende is het moeilijk of onmogelijk om fundamentele privacy- en beveiligingsproblemen achteraf op te lossen door wat toe te voegen. Fundamentele aanpassingen, en dat is deze aanpassing toch, vereisen een herziening van het ontwerp, van de architectuur. Een systeem dat is ontworpen voor een bepaald doel kan niet zomaar aangepast worden voor een ander doel. Professionele uitwisseling van gegevens tussen artsen en inzage en regie door patiënten zijn volstrekt verschillende doelen. Toch is de minister bereid om, gezien de grote druk om patiënten inzage te geven,

noodgrepen te verrichten die weliswaar tegemoetkomen aan de wens van de politiek maar het systeem aantoonbaar onveiliger gaan maken. Het inrichten van een systeem dat de communicatie tussen zorgverleners optimaal moet ondersteunen en faciliteren, is een ander doel dan het op een inzichtelijke manier inzage geven aan patiënten in hun medische dossiers. Verschillende doelen kunnen op zijn minst strijdig zijn met elkaar. Overigens vindt mijn fractie dat de wens tot regie door de patiënt gehoord en gehonoreerd moet worden maar niet via een systeem dat oorspronkelijk is opgezet als een dossier voor professionals. Mijn fractie denkt veelal aan systemen als een PHR, een personal health record, of een smartcard. Hiermee heeft de patiënt echt de regie.

De minister vermeldt in haar brief dat alleen apothekers, huisartsen en specialisten toegang kunnen krijgen tot medicatiegegevens. Bedoelt zij met "alleen" alle houders van de circa 0,5 miljoen UZI-passen die in Nederland worden verspreid? Beveiliging is, zoals het Rathenau Instituut stelt, een heet hangijzer, want het landelijk epd is kwetsbaar door de honderdduizenden UZI-passen die in omloop komen in combinatie met het gebrekkige risicobewustzijn in de medische sector en de constructie dat controle op onbevoegde toegang achteraf plaatsvindt. Is de minister het met ons eens dat deze gegevens in een longitudinaal dossier zijn opgeslagen, dat dus ook historische gegevens bevat? Hoe lang worden de termijnen? Worden er termijnen gesteld? Hoe zinnig is die longitudinale opslag?

Mijn fractie is van mening dat de wens tot grootschaligheid de privacy ernstig in gevaar brengt. Privacybescherming is in een zeer grootschalig en toenemend complex systeem simpelweg heel moeilijk te realiseren doordat er steeds andere mogelijkheden worden toegevoegd, terwijl er daarnaast grote twijfels blijven aan de kwaliteit van de gegevens die opgevraagd kunnen worden. Zal wat geldt voor de dossiers van de Belastingdienst ook niet gelden voor de lokale huisartssystemen, die gaan dienen als bronsysteem voor de pull-informatie-uitwisseling door het LSP? Er wordt gestreefd naar eenheid van taal door middel van het ADEPD registreren, maar het is toch de vraag of medische gegevens zich laten standaardiseren. De interpretatie is afhankelijk van de persoon van de patiënt en de dokter, en de interactie tussen beiden. De professional kent de context waarin gegevens kleur krijgen. Als persoonsgegevens worden losgehaald uit de context, dan veranderen ze.

Systematisch onderzoek naar de juistheid van gegevens is schaars. Het NIVEL deed onderzoek naar de kwaliteit van de registratie in het elektronisch patiëntendossier in 100 huisartsenpraktijken in Twente met behulp van de zogenaamde epd-scan. Deze scan heeft betrekking op de elementen in het huisartsen-epd die in de uitwisseling van informatie het meest belangrijk worden gevonden door de beroepsgroep zelf. Zelfs in deze zogenaamde "koploperregio", waar langdurig ervaring is opgedaan met een

waarneemdossier huisartsen, bleken er al grote verschillen te bestaan in kwaliteit en volledigheid van de registratie. Die verschillen waren voor een deel terug te voeren op de vaardigheid van de dokter en voor een deel op de inrichting van de huisartsinformatiesystemen.

Een hardnekkig misverstand dat ook weer in deze brief opduikt, is dat het LSP geen medisch inhoudelijke gegevens bevat. Het zou geen centrale database zijn, slechts een verkeerstoren met snelweg voor berichtenverkeer. Het LSP bevat toch een schat aan medisch-gerelateerde informatie over behandelrelaties, verwijzindices en logfiles? Een bezoek aan een verslavingskliniek of oncoloog is toch te achterhalen, waarbij de reden van een bezoek aan een verslavingsarts of oncoloog geen verkoudheid zal zijn. Het klopt toch dat de patiënt tot dusver alleen via een website met DigiD om deze loggegevens kan verzoeken, waarna ze per post worden toegestuurd? Dat is een erg omslachtige procedure. Als een notificatiebericht ontvangen is -- vanaf het vierde kwartaal dit jaar, via sms, en alleen als men heeft aangegeven hiervoor in aanmerking te willen komen -- moet men er zelf achteraan om na te gaan wie wat heeft ingezien. Waar moet iemand dat dan doen? Via een telefoontje naar een loket waar iemand zit die rechtstreeks toegang heeft tot de loggegevens? Dat lijkt mij ook niet echt veilig. Ik hoor hierop graag het commentaar van de minister.

Voorzitter. Ik ben ervan overtuigd dat als de minister echt bereid is om een onafhankelijke externe audit te doen, elektronische toegang van patiënten tot medische gegevens niet zal lukken. Het is schokkend om te moeten constateren dat er nauwelijks sprake is van een onafhankelijke controle. VWS en Nictiz beheren architectuur, uitrol en publiciteit rondom het hele project; de slager keurt zijn eigen vlees. Maximale beveiliging, via een centraal dan wel decentraal portaal -- wie zou overigens moeten toezien op de beveiliging van een dergelijk portaal? -- kan nooit adequaat genoeg worden georganiseerd. De zogenaamde "regie door de patiënt" kan op deze manier alleen maar gebrekkig zijn en het maakt het hele systeem nog kwetsbaarder dan het al is.

Volgens mijn fractie hebben patiënten op grond van de WGBO recht op inzage en afschrift van het eigen dossier. Zij kunnen gegevens aanvullen, corrigeren en op verzoek laten verwijderen. Zij kunnen dat recht het best uitoefenen in samenspraak en in aanwezigheid van de dossierhouder. Op deze wijze wordt naar het inzicht van mijn fractie op de meest verantwoorde manier inhoud gegeven aan een solide vertrouwensrelatie tussen arts en patiënt. Ik hoor hierop graag een reactie.

De paragraaf in de brief van 24 februari over toezicht door IGZ en CBP komt op mijn fractie over als een wassen neus. Het CBP heeft zelf tijdens de bijeenkomst van 21 februari toegegeven dat het onderbemenst is. Van de IGZ was dat al bekend, nog daargelaten of beide instanties kunnen beschikken over kennis specifiek gericht op een dermate groot ICT-project. In de huidige situatie kan dit toezicht absoluut niet adequaat zijn.

De communicatie met het veld gaat mij als indiener van de motie die daarover gaat natuurlijk zeer ter harte. Het is verheugend om te vernemen dat er een taskforce is opgericht. Onduidelijk is echter wat er met de burger wordt gecommuniceerd. Belangrijke elementen lijken mijn fractie daarin, dat de burger weet dat zijn gegevens aangemeld worden door zijn zorgverlener voordat hij daar zelf toestemming voor heeft gegeven. De toestemming wordt pas achteraf verlangd, waarbij er sprake is van opt-out in plaats van opt-in. Dit is overigens strijdig met de WGBO. Is de minister dat met mijn fractie eens? Soms bekruipt mijn fractie het idee dat het wetsvoorstel goedgekeurd moet worden om deze schending van de WGBO achteraf glad te strijken. De persoonlijke brief waarvan wordt gerept, komt pas nadat de gegevens zijn aangemeld. Ons inziens zou vooraf duidelijk moeten zijn wat de aangeschrevene wenst: volledige of gedeeltelijke opname en inzage door ieder die in de loop van de tijd wordt aangesloten of alleen door een beperkte set van hulpverleners. Mijn fractie weet overigens op voorhand zeker dat het beperken -- op naam? -- van bepaalde hulpverleners niet gaat werken. Hoe had de minister zich dat voorgesteld in de waarneemsituatie? Hoe uitvoerbaar is dit en wat gaat dat allemaal kosten? Overweegt de minister, als dit wetsvoorstel zou worden aangenomen, om de hele procedure opnieuw en dan wel duidelijk op naam, niet naar een "huisadres" en inclusief een opt-in procedure te doen? Het is toch zonneklaar dat zowel degenen die wel als degenen die geen bezwaar hebben aangetekend, niet weten wat dit bezwaar heeft ingehouden en nog steeds inhoudt?

De passage over Nictiz en de juridische status van dit instituut behoeft wat mijn fractie betreft verduidelijking. Wie is op dit moment, nu Nictiz alleen nog privaatrechtelijke contracten met vrijwillige aansluiters sluit, verantwoordelijk voor het LSP? Wie is ervoor verantwoordelijk dat patiëntgegevens zonder voorafgaande toestemming van de patiënt gemeld worden? Is de minister dat? Het heeft mijn fractie overigens bijzonder gestoord dat het Nictiz in een brief, ondertekend door zijn voorzitter en onze toekomstige collega in de senaat mr. drs. L.C. Brinkman, vermeldt dat inmiddels 8 miljoen patiënten profiteren van een doelmatige uitwisseling van relevante gegevens. Het is het ultieme voorbeeld van hoe er met cijfers en feiten wordt gegoocheld, een voorbeeld van de goednieuwsshow, zoals die al jaren door Nictiz en VWS wordt opgevoerd, die niet is gebaseerd op feiten. Het getal laat de cumulatieve omvang zien van de dossiers van de aangesloten zorgaanbieders. Als een apotheker, een ziekenhuis en een huisarts data via het LSP ontsluiten, wordt één en dezelfde patiënt driemaal of meer geteld. Het aantal van 8 miljoen wordt genoemd door de heer Brinkman, maar de grootte van de noemer is onbekend. Hetzelfde geldt overigens voor het getal dat genoemd is in de vierde voortgangsrapportage dat betrekking heeft op het aantal raadplegingen. Wil de minister bij Nictiz navraag doen of al deze raadplegingen echt te maken hebben met medische zorgverlening of dat hierbij ook de vele

testberichten worden meegeteld van zorgaanbieders die bezig zijn zich aan te sluiten? Dan laat ik nog maar even buiten beschouwing hoe reëel de getallen over aangesloten huisartsen en HAP's zijn. Een korte rondgang in mijn eigen werkgebied doet vermoeden dat ook deze cijfers behoorlijk gepimpt zijn en dat de problemen voordat tot een echt goedwerkend systeem wordt gekomen nog huizenhoog zijn. Ik noem als voorbeeld de apotheek die subsidie heeft gekregen maar waarbij aansluiting op het LSP nog steeds niet lukt. Dat zou een halfjaar geleden al gebeurd moeten zijn, maar het lukt niet. De huisartsenpost in Groningen heeft een jaar geleden al twee ton ontvangen voor de aansluiting, maar ook die is maand na maand verschoven.

Voorzitter. Enigszins dreigend meldt de minister in haar brief dat mocht deze Kamer het wetsvoorstel niet aannemen, een specifiek wettelijk kader voor de uitwisseling van medische gegevens op zowel landelijk als regionaal niveau uitblijft. Ik heb zelfs al de uitspraak gehoord dat dan de regionale systemen platgelegd moeten worden. Ik zal er kort over zijn: deze uitspraak is onzin. In principe is dit allang in wetten geregeld en dat is maar goed ook. We hebben de WGBO, de Wbp, de Kwaliteitswet zorginstellingen, de Wet BIG en het klachtrecht. Het zou de minister sieren als zij dat erkende. Dan kan daarna een eerlijke en open discussie starten over dit wetsvoorstel, waarbij mijn fractie voorlopig van mening blijft dat het landelijk epd een technisch onveilig, privacy-onvriendelijk en, door de longitudinale en op alomvattendheid gerichte generieke opzet en de mogelijke uitbreidingen per AMvB -- een belangrijk punt dat wij absoluut niet mogen vergeten -- een voor de toekomst zeer risicovol systeem is.

Voorzitter. Mijn fractie, en overigens ook de fractie van de Partij voor de Dieren, namens welke ik deze bijdrage ook uitsprak, ziet uit naar de beantwoording door de minister.

*N

De heer **Engels** (D66): Voorzitter. Onze samenleving digitaliseert snel door computers en het internet. Deze ontwikkeling naar een informatiemaatschappij biedt veel voordelen: meer snelheid, meer doelmatigheid en meer kennis met betrekking tot de verwerving en communicatie van informatie. De informatietechnologie werkt stimulerend op maatschappelijke vooruitgang, wetenschappelijke kennis en economische innovatie. Deze ontwikkeling heeft echter ook problematische kanten. Belangrijk zijn vooral de risico's op het punt van de veiligheid van gegevensuitwisseling en daarmee de waarborging van onze privacy. Met name het gebruik van zogenaamde databases vraagt om een verantwoorde en doordachte inrichting van de technologische infrastructuur. Naast de architectuur is een goed zicht op de context waarbinnen systemen functioneren belangrijk. Die is bepalend voor de controle en de invloed van burgers op het gebruik van zijn gegevens. In hoeverre kunnen burgers afhankelijk worden van systemen waarmee

geheel andere doelen kunnen worden gerealiseerd? Hoe kwetsbaarder een systeem, hoe belangrijker de rechtspositie van de burgers. Uit deze vraagstukken blijkt hoe complex de inrichting van en daarmee de besluitvorming over het epd is.

Intussen heeft zich een breed geheel van betrokkenen met uiteenlopende belangen meester gemaakt van dit dossier. Patiënten, zorgaanbieders, zorgverzekeraars, toezichthouders en deskundigen hebben in de afgelopen jaren voor een ware stortvloed aan publicaties gezorgd. Ook de Eerste Kamer zelf heeft met het oog op zorgvuldige wetgeving via expertmeetings een substantiële bijdrage aan de discussie en opinievorming geleverd. Dit alles, hoe waardevol op zichzelf genomen ook, heeft niet in alle opzichten bijgedragen aan een gestructureerd en objectief besluitvormingsproces. In de publicatie van het Rathenau Instituut is dat genoegzaam geanalyseerd. Visies en doelen lopen nog steeds uiteen en zijn vaak terug te voeren op de waardering die men geeft aan kwesties als privacy, marktwerking in de zorg, technologische veiligheid en voortgaande digitalisering. Dat is niet bevorderlijk voor het, voor een succesvolle invoering van het epd noodzakelijke vertrouwen bij alle betrokken partijen. Het is ons in dit verband bovendien opgevallen dat de zorg over de toenemende invloed van de digitalisering van gegevens en de uitwisseling daarvan niet eenduidig is. Als wij bijvoorbeeld kijken naar het vraagstuk van de veiligheid en de criminaliteit, dan lijkt de zorg voor de privacy een geheel andere dimensie te krijgen, maar dit terzijde.

Voorzitter. De D66-fractie staat nu voor de vraag of er voldoende basis is om met deze wet een verdere stap te zetten naar het op een veilige en betrouwbare wijze uitwisselen van patiëntgegevens op landelijke schaal. Wij kunnen die vraag uiteindelijk pas beantwoorden na een nadere gedachtewisseling met de minister. Voor D66 is patiëntgestuurde zorg daarbij het uitgangspunt. Bij dit uitgangspunt past dat een patiënt keuzevrijheid heeft. In dat verband heeft mijn fractie de blik dan ook met name gericht op de rechtspositie van patiënten en artsen en op de bescherming van de persoonlijke levenssfeer. Het gebruik van het epd moet immers traceerbaar, controleerbaar en sanctioneerbaar zijn. In dat kader zijn aspecten als gegevensbescherming en zeggenschap voor patiënten essentieel.

Voorzitter. Ik kom te spreken over het doel van het wetsvoorstel. Met dit wetsvoorstel wordt beoogd, de invoering van een uiteindelijk verplicht gebruik van het zogeheten "elektronisch patiëntendossier" mogelijk te maken. De elektronische uitwisseling van medische gegevens tussen zorgverleners ondersteunt het zorgproces en draagt in die zin bij aan een verhoging van de kwaliteit van onze gezondheidszorg. Het epd biedt een infrastructuur voor de uitwisseling van patiëntgegevens. Doordat zorgverleners elkaar gestructureerd en doelgericht informeren over de voor een behandeling relevante gegevens is een betere behandeling van patiënten mogelijk. Mijn fractie kan zich in deze doelstelling vinden. Voor de

fractie van D66 is, zoals gezegd, de positie van de patiënt in de zorgverlening wezenlijk. Het epd sluit daar op zichzelf genomen goed bij aan: efficiëntere zorg, minder administratieve lasten, meer tijd voor directe zorgverlening en minder medische fouten en onnodige onderzoeken. Dat draagt allemaal bij aan meer kwaliteit en effectiviteit in de zorg. Daar komt bij dat de zorg een kennisintensieve sector is. Ook om die reden is het van belang om te kunnen beschikken over patiëntendossiers die toereikend zijn in de toegenomen complexiteit van de zorg.

Mijn fractie is na diepgaande studie tot de conclusie gekomen dat voor een veilige en betrouwbare, maar vooral ook efficiënte elektronische uitwisseling van regionale gegevens een landelijke infrastructuur de voorkeur verdient. Het feit dat een landelijke communicatiestructuur een verdere doorontwikkeling mogelijk maakt, heeft in deze afweging een belangrijke rol gespeeld. Daarnaast menen wij dat regionale netwerken voor een optimaal gebruik van elektronische gegevens te veel differentiaties vertonen in technische vormgeving, beveiliging en toegankelijkheid. Tot slot is het feit dat het patiëntendossier en het beheer daarvan decentraal bij de zorgaanbieders blijven voor ons relevant. Er is geen sprake van een landelijke opslag van en toegang tot alle medische en psychiatrische informatie over patiënten.

Mijn fractie begrijpt voorts dat het epd voor zorgverleners slechts toegankelijk is vanuit een behandelrelatie. Voor zorgverzekeraars, keurings- en verzekeringsartsen zal worden voorzien in een expliciet en algemeen verbod op toegang tot het LPS. Verder hebben wij gezien dat voor de aansluiting op het landelijk schakelpunt (LSP) wordt uitgegaan van een gekwalificeerd beheerssysteem, gecertificeerde passen en een autorisatieprotocol. Bovendien moeten zorginstellingen op grond van de Regeling gebruik BSN in de zorg voldoen aan de NEN 7510-norm voor de informatiebeveiliging in de zorg.

Dit alles ziet er indrukwekkend en vertrouwenwekkend uit. Niettemin wordt tot op de dag van vandaag door deskundigen, met name van de Universiteit van Amsterdam, ernstig betwijfeld dat met de hiervoor geschetste maatregelen een sluitend systeem zal ontstaan. Is dit beveiligingsniveau inmiddels bereikt? Kan bijvoorbeeld worden uitgesloten dat gegevens vanuit het LPS worden opgevraagd door anderen dan geautoriseerde zorgverleners die een behandelrelatie hebben met de patiënt? Staat inmiddels vast dat patiënten zelf verwijzingen en loggegevens volledig kunnen verwijderen uit het LPS? Graag leg ik deze vragen voor aan de minister.

Uit de expertmeetings kwam in dit verband nog naar voren dat incidenteel onzorgvuldig wordt omgegaan met patiëntgegevens. De indruk bestaat dat de afwegingen die binnen een zorginstelling gemaakt worden ten aanzien van de digitale infrastructuur te veel gericht zijn op gebruiksgemak. Dat kan ten koste gaan van de veiligheid van het systeem. Nu is ogenschijnlijk het probleem van de gekozen techniek niet gerelateerd aan het epd, maar het maakt wel zichtbaar dat in

de praktijk veel zal afhangen van de manier waarop de zorgverlener zal omgaan met bijvoorbeeld de autorisatie van werknemers en het up-to-date houden van de gegevens over wie welke informatie kan inzien of wijzigen. Onderkent de minister dit probleem? Zo ja, hoe neemt zij dit mee naar het vervolg? In het verlengde hiervan vraag ik de minister, zowel de patiëntenorganisaties als de medische beroepsgroep nadrukkelijk bij de eventuele doorontwikkeling van het LPS en het epd te betrekken. Ik hoor graag of zij daartoe bereid is; ik vermoed van wel.

Over de selectie van gegevens merk ik het volgende op. Zorgverleners mogen slechts gegevens via een epd opvragen als deze noodzakelijk zijn voor de behandeling van de patiënt. In dat licht is het van belang dat er duidelijkheid bestaat over de aard en omvang van de gegevens die mogen worden uitgewisseld. Volgens het wetsvoorstel gaat het alleen om gegevens die noodzakelijk zijn voor een goede behandeling. De vaststelling van die noodzakelijkheid is volgens de memorie van antwoord een aangelegenheid voor de beroepsverenigingen. Tot dusver gaat het om een afgebakend geheel van medicatiegegevens en waarneemgegevens. Welke zorgtoepassingen en daarbij horende gegevens in een later stadium ook als essentieel voor een landelijke uitwisseling moeten worden aangemerkt, zal eveneens worden bepaald door de verschillende betrokken beroepsgroepen. Graag zou mijn fractie de minister willen vragen op welke wijze een objectieve bepaling van de grenzen van verdere uitbreidingen van de toegangsmogelijkheden is gewaarborgd en hoe in het licht van artikel 13, lid 5, sub e van het voorstel, dat over de mogelijkheid van afscherming van gegevens gaat, is gewaarborgd. Daarnaast vraag ik de minister onder welke voorwaarden en binnen welke grenzen patiënten nu precies zelf gegevens kunnen verwijderen uit hun dossier.

Nu kom ik op het punt van de toegang tot gegevens. Een belangrijke vraag is immers wie bevoegd zijn, te beschikken over de gegevens in het epd. Daarvoor is een veilig authenticatiesysteem noodzakelijk. Wij moeten zeker kunnen weten wie de patiënt en wie de zorgverlener is, bijvoorbeeld om het medisch beroepsgeheim te waarborgen. Zo ver zijn we op dit moment blijkbaar nog niet. Er wordt blijkens de jongste brief van de minister van 24 februari jongstleden nog steeds gewerkt aan de figuur van "toegang op maat" als vorm van begrenzing aan het raadplegen van medische gegevens. Dit moet de patiënt in staat stellen, zelf te bepalen wie toegang krijgt tot de gegevens. Voor dat doel zal bijvoorbeeld een sms- en e-mailnotificatie worden opgezet om de burger op verzoek te informeren over het gebruik van zijn gegevens. Daarnaast is nog een methode in de maak om ook patiënten zelf elektronisch toegang te verschaffen tot hun medische gegevens. Dit alles zal het sluitstuk moeten vormen van een integraal systeem van waarborgen dat bestaat uit systematische controles op een door patiënten afgegeven toestemming, bezwaar, de autorisatie aan behandelaars en het

bestaan van een behandelrelatie. Voor mijn fractie is een belangrijk uitgangspunt dat patiënten in staat worden gesteld, zelfstandig hun medische dossier in te zien. Als ik het goed zie, is op dit moment de situatie dat patiënten alleen via de arts hun medische dossier kunnen inzien. In dat licht vraag ik de minister hoe zeer dit proces naar "toegang op maat" nu precies is gevorderd. Graag ook wil mijn fractie weten hoe het veld het sluitende karakter van dit waarborgstelsel beoordeelt. Er zijn immers nog steeds niet overwonnen kwetsbaarheden vastgesteld en bij deskundigen, opnieuw met name van de Universiteit van Amsterdam, bestaat nog de nodige twijfel of dit allemaal haalbaar en vooral ook werkbaar zal blijken. Zij houden ons voor dat de voor een veilig systeem noodzakelijke betrouwbare autorisatie van zorgverleners en de toestemming van patiënten nog onvoldoende zijn gewaarborgd. Zo bestaat er onduidelijkheid over de mate waarin de huidige logfunctie van het epd toereikend is. Kan de minister toelichten in hoeverre een onrechtmatige inzage in iemands dossier terug te voeren is op de instelling dan wel op de persoon die de overtreding heeft begaan? Kan de minister ook aangeven hoe groot het risico voor het landelijke systeem is als er een succesvolle hack plaatsvindt in het systeem van een van de deelnemende zorgverleners? Dit alles brengt mij in wezen tot de fundamentele vraag of het met het oog op de aard en omvang van de vele onzekerheden wel verantwoord is dat de Kamer dit wetsvoorstel aanneemt? Mijn fractie hoort het graag.

Mevrouw **Tan** (PvdA): Voorzitter. De heer Engels heeft verwezen naar de expertmeeting die wij op 21 februari jongstleden hebben gehad. Nu heb ik hem niet over de kwestie van de betrouwbaarheid van de gegevens gehoord. Aan de orde kwam bijvoorbeeld dat er bij de Belastingdienst naar 75% wordt gestreefd, maar dat zij dat percentage niet haalt. Daar heeft mevrouw Slagter ook naar verwezen. Wat is de mening van de heer Engels of van de D66-fractie over de houdbaarheid van dit wetsvoorstel als het gaat om de betrouwbaarheid van de gegevens waaruit zorgverleners zullen putten en op grond waarvan het medisch handelen zal zijn gebaseerd?

De heer **Engels** (D66): Ik ben misschien niet helemaal helder geweest, maar ik meen dat mijn fractie heel nadrukkelijk een aantal vragen aan de minister heeft gesteld, juist ook over dit punt, al heb ik daarbij niet alle voorbeelden uit de expertmeeting in extenso aangehaald. Ik ben benieuwd naar wat de minister onder andere over dit punt, maar ook over een aantal andere zaken die ik naar voren heb gebracht, te melden heeft.

Mevrouw **Tan** (PvdA): Dan wil ik alleen even markeren dat D66 de twijfels deelt die andere woordvoerders in deze Kamer hebben geuit over dit essentiële punt bij de opzet van het landelijke epd.

De heer **Engels** (D66): Ik ben nog niet eens klaar, maar ik heb in mijn bijdrage tot dusver al een groot

aantal twijfels geuit naast de vele andere dingen die ik heb gezegd. Dat is duidelijk. Ik heb er geen enkele moeite mee, dit punt daarbij te betrekken. Ik meen overigens -- om het zeker te weten, zou ik moeten gaan terugzoeken -- dat dit hier wel aan de orde is geweest. Mevrouw Tan hoeft in ieder geval niet bang te zijn dat er een zeer grote verwijdering zal ontstaan tussen de fracties van D66 en de Partij van de Arbeid. Ik weet niet of dat de achtergrond van haar vraag was.

De **voorzitter**: De heer Engels vervolgt zijn betoog.
**

De heer **Engels** (D66): Als ik nu maar wist waar ik was gebleven. Ja, ik ben gebleven bij de patiëntenrechten en de medische aansprakelijkheid.

Mevrouw **Slagter-Roukema** (SP): Voorzitter. Mag ik nog even een opmerking maken? Het gaat vandaag toch over de inhoud en niet over de politiek, of wel?

De heer **Engels** (D66): Daarover ben ik het helemaal met u eens. Daarom probeerde ik mijn kleine gesprek met mevrouw Tan in een ontspannen sfeer te houden.

De **voorzitter**: En daarom spoorde ik de heer Engels ook aan om zijn betoog te vervolgen.
**

De heer **Engels** (D66): Maar daar slaagde ik totaal niet in, want ze komt er al weer aan!

Mevrouw **Tan** (PvdA): Omwille van de tijd wilde ik het laten lopen, maar nu het zo gaat, moet ik toch even iets terugzeggen. Er kan geen misverstand over bestaan dat de Partij van de Arbeid in haar inbreng heel duidelijk heeft laten blijken dat zij grote twijfels over het landelijke systeem heeft. Ik meen toch echt dat ik de heer Engels namens zijn fractie heb horen zeggen dat hij kiest voor het landelijke systeem en niet voor het regionale systeem. Ik denk dat wij inhoudelijk toch een vrij groot verschil van insteek hebben als het gaat om het huidige onderwerp van de beraadslaging.

De heer **Engels** (D66): Ik begrijp natuurlijk precies wat u bedoelt. Ik denk dat het verschil overigens wat minder groot is dan u suggereert. In het algemeen heeft mijn fractie besloten om voor de landelijke variant te kiezen, als methode. Dat neemt niet weg dat zij over een aantal onderdelen wel heeft gevraagd of in de verdere uitwerking en de toekomstige toepassing daarvan gegarandeerd en gewaarborgd kan worden dat het een veilig en betrouwbaar systeem is. Zo ver zijn we nog niet. Er is dus een verschil tussen het antwoord op de vraag of je de architectuur en de uitwisseling van gegevens landelijk of decentraal wil inrichten. Mijn fractie kiest dan in principe voor de landelijke infrastructuur, zoals ik duidelijk heb gezegd, maar zij zegt daarmee niet dat daarmee haar zorgen voorbij zijn. Dat moet wel heel helder zijn. Die zijn

niet voorbij. Dat zal afhangen van de stand van zaken. Ik weet dat niet exact. De minister zal op deze vragen antwoord moeten geven.

Mijn fractie heeft vastgesteld dat in dit voorstel een deel van de patiëntenrechten aansluit bij de bestaande wetgeving in de vorm van de Wet geneeskundige behandelingsovereenkomst (WGBO) en voor een ander deel in relatie tot het epd nieuwe rechten bevat, namelijk het recht op bezwaar tegen deelname, het recht om toestemming voor raadpleging te weigeren, het recht op inzage en het recht op afscherming en vernietiging van index- en patiëntengegevens. In het aanvullende wetsvoorstel dat nu bij de Tweede Kamer ligt, zullen nog twee rechten worden toegevoegd, te weten de eerder genoemde e-mail- en sms-signalering van raadplegingen en het beperken van toegang van zorgverleners. Mijn fractie is uiteraard voorstandster van de versterking van de rechtspositie van patiënten. Toch ziet zij op dit punt ook een aantal problemen. Zo heeft de mogelijkheid dat de patiënt zelf elektronisch inzage in zijn dossier krijgt tot gevolg dat een tweede weg naar de informatie uit het epd wordt aangelegd. Het begin van deze route wordt een centraal punt op het internet waar de informatie van alle burgers te achterhalen is. Dat veroorzaakt toch een verhoging van het risico op professionele inbraakpogingen. Het is mijn fractie nog niet geheel duidelijk welke beveiligingsmaatregelen op dit punt genomen worden. Voorts creëert deze mogelijk het additionele risico dat een persoon gedwongen kan worden om inzage te verschaffen in zijn of haar epd. Graag vraag ik daarop een reactie van de minister.

Een ander punt is nog dat de versterking van patiëntenrechten voor de artsen een uitbreiding van voornamelijk beheersverplichtingen tot gevolg heeft. Een belangrijke vraag in dit verband is in hoeverre dit kan leiden tot een grotere risicoaansprakelijkheid van artsen. Onjuiste, uiteenlopende of onduidelijke informatie over een patiënt, maar ook een voor de zorgverlener niet-kenbaar onvolledig dossier als gevolg van door de patiënt afgeschermd gegevens kunnen immers leiden tot gebreken in de behandeling. Graag verneemt mijn fractie hoe de minister deze risico's beoordeelt en in hoeverre op dit punt nadere regelgeving noodzakelijk of wenselijk is.

Een geheel andere vraag in dit verband is nog in hoeverre in het licht van aangescherpte patiëntenrechten de zorgplicht van zorgverleners gewaarborgd blijft. Digitale zelfbeschikking in de gezondheidszorg is en kan niet absoluut zijn; hier spelen allereerst ook ethische grenzen een rol. Het Centrum voor Ethiek en Gezondheid heeft daarop terecht gewezen. Bovendien is de bescherming van individuele patiëntenrechten niet uitsluitend een uitwerking van individuele zeggenschap. Deze rechten vormen immers ook een onderdeel van ons rechtsstatelijke stelsel en onze rechtsorde als geheel.

Naast de bestaande vormen van klachtenbehandeling bij klachtencommissies, tuchtraden, de inspectie, het CBP en de rechter is voorzien in een zogeheten klantenloket op het

ministerie, waar klachten kunnen worden ingediend over een zorgverlener of instellingen die misbruik maken van gegevens. Dat klinkt allemaal zeer positief. Blijkens de brief van de minister van 13 januari jongstleden is bovendien een nadere uitwerking van het toezichtskader ontwikkeld. Dit toezichtskader epd maakt het totaal aan toezichtmechanismen van het ministerie, CIBG en Nictiz zichtbaar. Wij lezen dat hiermee aan de wens van onder andere het CBP is voldaan. Kan de minister nu garanderen dat er thans sprake is van een sluitend systeem van toezicht, dat ook voldoet aan de huidige eisen van modern governance? Ook op dit punt horen wij vooral van de Amsterdamse onderzoeker Van 't Noordende, die vandaag eerder ter sprake is gekomen, verontrustende geluiden. Afdoende toezicht door Nictiz, de inspectie en het CBP zou niet mogelijk zijn omdat de daarvoor benodigde essentiële informatie over de geldigheid van autorisaties in het LSP ontbreekt. Dit is een ernstig te nemen kritiekpunt. Het is immers de minister die verantwoordelijk is voor het LPS, zo begrijp ik toch. Daarmee is onafhankelijk en sluitend toezicht nog wezenlijker. Hoe reageert de minister op deze indringende kritiek? In hoeverre kan aan dit probleem worden tegemoet gekomen op basis van de afspraken die het CBP, de inspectie en de NZa hebben gemaakt over de uitoefening van het toezicht? Wij horen dat graag, want deze kritiek is substantieel, trekt de nodige aandacht en legt een zware hypotheek op de acceptatie van het voorgestane systeem.

Ik kom tot een afronding. In haar brief van 24 februari jongstleden doet de minister een dringend beroep op de Kamer om dit wetsvoorstel nu te aanvaarden, ten eerste omdat er sinds de indiening bij de Eerste Kamer de nodige vooruitgang is geboekt op het punt van de veiligheid en de betrouwbaarheid van de beoogde infrastructuur en met de rechtspositie van patiënten en artsen, en ten tweede omdat in het geval een formeelwettelijk kader niet tot stand komt ook de verdere ontwikkeling van de bestaande regionale communicatiestructuren zal stagneren. In dat licht is het moeilijk te begrijpen dat het Nictiz bij brief van 11 maart jongstleden via zijn voorzitter Elco Brinkman, tevens lijsttrekker voor het CDA, de Kamer schriftelijk heeft laten weten dat het blokkeren van het wetsvoorstel onverantwoord is. Deze actie lijkt mij politiek, strategisch en psychologisch een goede methode om een afwijzing van de Kamer uit te lokken. Ik vraag de minister hoe blij zij met deze steun is. Ik heb er overigens geen bezwaar tegen als de woordvoerder van het CDA hierop nog reageert.

De heer **Franken** (CDA): Voorzitter. Ik geef een korte reactie. Het blijkt dat er onder toekomstige fractievoorzitters een gedeelde vreugde over dit wetsvoorstel is. Ik heb ook een publicatie van een vooraanstaand D66'er gezien.

De heer **Engels** (D66): Maar die heeft geen brief aan de Kamer gestuurd met de boodschap dat zij onverantwoord bezig is als zij dit wetsvoorstel niet aanneemt. Bovendien heb ik met de heer Van

Boxtel afgesproken dat de huidige fractie tot 7 juni a.s. leidend is in de standpuntbepaling. Daarover kan dus geen enkel misverstand bestaan, anders dan ten aanzien van de heer Brinkman, zou ik zeggen. Hoe dit ook zij, de fractie van D66 begrijpt de oproep van de minister op zichzelf genomen goed, maar ook zij staat voor de afweging of het beoogde formeelwettelijke kader thans voldoende grondslag biedt voor het vertrouwen dat dit zal leiden tot een betrouwbaar, veilig, traceerbaar en sanctioneerbaar systeem. Die verantwoordelijkheid hebben wij als onderdeel van het wetgevend orgaan serieus te nemen. Juist om die reden heb ik de minister een aantal indringende vragen voorgelegd, met name op het punt van de privacy en de zeggenschap van patiënten. In de kern komen deze vragen erop neer of er voor de patiënt voldoende regie mogelijk is over het gebruik van zijn medische gegevens. Binnen de samenleving bestaat hierover heel veel zorg, zo niet angst, zoals blijkt uit de vele reacties die wij in onze mailbox krijgen. Deze aspecten zullen dus zeer bepalend blijken voor het vertrouwen in het systeem. De antwoorden op onze vragen zullen dus ook in de eindafweging van mijn fractie een belangrijke rol spelen. Wij wachten de reactie van de minister dan ook met veel belangstelling af.

*N

De heer **Franken** (CDA): Voorzitter. Mijn vorige bijdrage over dit onderwerp begon ik met het citeren van de bekende dichtregel "Tussen droom en daad staan wetten in de weg en praktische bezwaren". Het ging over de droom van D66-minister Borst van ongeveer vijftien jaar geleden om door het gebruik van ICT een situatie te bereiken waarin minder medische missers zouden plaatsvinden, waarin minder dubbele onderzoeken zouden worden gedaan en de zorgverleners beter zouden gaan functioneren. Dit laatste zou niet alleen op het gebied van efficiency en kostenreductie plaatsvinden, maar ook ten aanzien van de inhoudelijke kwaliteit, omdat het structureel vastleggen van diagnoses en behandelingen beter inzicht geeft in het effect van een bepaalde behandelwijze.

De realisatie van die droom, dus de daad, bleek echter nogal gecompliceerd. De uitvoering van grootschalige automatiseringsprojecten is geen sinecure. Als zij al niet mislukken, zijn er stevige voetangels en klemmen. In dit geval betreft het bovendien gevoelige gegevens van burgers en is de vertrouwensrelatie tussen zorgverlener en patiënt in het geding. Er is in de loop van de jaren dan ook wel wat geleerd over hoe het allemaal niet zou moeten. In ieder geval geen centrale opslag, maar alleen een bepaalde communicatiestructuur, waarin een index een belangrijke rol speelt, een verwijzindex met behulp waarvan een zorgverlener bepaalde gegevens die op een andere locatie beschikbaar zijn, indien nodig en wanneer de patiënt daartoe toestemming geeft, kan gebruiken. Het is een instrument dat men zou kunnen vergelijken met het Inlichtingenbureau voor de sociale diensten.

Mevrouw **Slagter-Roukema** (SP): Voorzitter. Ik wil de heer Franken een vraag stellen. Zijn laatste stukje verwijst een beetje naar de discussie of het nu al dan niet centrale opslag is. Daar wordt verschillend tegen aangekeken. In mijn visie is het geen centrale opslag van patiëntgegevens, maar de index bevat evengoed gevoelige informatie. Zoals ik zelf in mijn bijdrage heb gezegd, is het een soort telefoonboek waarin staat dat je bij een oncoloog bent geweest of in een verslavingskliniek. Dat is net zo goed privacygevoelige informatie. Hoe kijkt de heer Franken hiertegen aan?

De heer **Franken** (CDA): Ik vraag mij af of dat zo wordt opgeslagen. Het landelijk schakelpunt is alleen een verwijsindex. Daar staat dan wel in dat iemand met dokter X heeft gecommuniceerd. Hoe dan ook, we zouden het nog eens aan de minister kunnen voorleggen.

Mevrouw **Slagter-Roukema** (SP): Precies. Die gegevens liggen daar toch opgeslagen? Met het oog op het risico van hacken zijn dat juist gegevens, zeker als je gericht op een bepaalde persoon zoekt, die sommige mensen liever niet ter beschikking stellen. Dat is een van de redenen waarom mensen niet aan zo'n landelijke structuur willen deelnemen.

De heer **Franken** (CDA): Naar mijn mening gaat het er alleen om of er een zogenaamde hit is wanneer een bepaald dossier wordt benaderd of de houder van een bepaald dossier wordt benaderd, maar dat dat niet om de inhoud gaat. Graag horen we van de minister daarover het verlossende woord. Het is wel tekenend dat dit tussen ons eigenlijk niet helemaal duidelijk is. Dat is ook een communicatiepunt.

Mevrouw **Slagter-Roukema** (SP): We hebben dezelfde discussie gevoerd toen we het over de verwijsindex risicojongeren hadden. De naam van een bepaalde hulpverlener verwijst naar een bepaald specialisme. Je kunt alleen informatie opvragen als je weet bij wie je die moet opvragen. De centrale database staat dus al haaks op wat je in het kader van de bescherming van privacy kan verwachten.

De heer **Franken** (CDA): Dat vraag ik mij af. Graag hoor ik de visie van de minister daarover. Ik heb mijn twijfels daaromtrent, maar misschien ben ik te veel ICT gevormd. Ook bij zo'n verwijsindex als in de sociale dienstverlening gaat het alleen maar over nummers. Je kunt daar dus zonder nadere verklaring geen extra informatie uit putten.

Bovendien zijn er in het veld belangrijke ontwikkelingen geweest. Enerzijds zijn er behoeften onderkend en uitgewerkt, zoals bij het EMD en het waarneemdossier voor huisartsen, anderzijds zijn al werkende weg bezwaren gerezen en heeft men naar oplossingen gezocht. Voor de uitwisseling van gegevens tussen arts en specialist en apotheker wordt op regionaal niveau doorgaans al goed gewerkt. We moeten ons er ook van bewust zijn, dat veel dokters elektronisch met elkaar communiceren. En dat is maar gelukkig ook, want

de tijd dat foto's uit ziekenhuis X over de post naar ziekenhuis Y in dezelfde regio werden verstuurd en de patiënt dan zo'n drie weken moest wachten op het volgende consult, mag toch wel als onverantwoord ouderwets worden bestempeld. Voor zover die communicatie echter per onbeschermd e-mail gebeurt -- en dat is een feit -- is er wel enige regulering dan wel normering op landelijk niveau nodig. Dat geldt trouwens ook voor de opzet en beveiliging van regionale systemen, waarvan er verschillende zijn die vanuit ICT-perspectief als houtje-touwtjesystemen zijn aan te merken.

De praktische bezwaren die aan het licht zijn gekomen, hebben inmiddels niet alleen geleid tot een bijstelling van het gedroomde doel, maar ook tot bijstelling van de wet die het kader schept voor de elektronische informatie-uitwisseling. Dat is terecht, want wij willen dat die informatie-uitwisseling een onderdeel van verantwoorde zorg van goede kwaliteit is. Het gaat ook niet om een verwezenlijking van een technodroom van managers en beleidsmakers, maar om het belang van de patiënt. Daarom kan informatiemanagement niet meer zijn dan een aanvulling op concreet zelfstandig onderzoek door een bevoegde zorgverlener.

Waar staan we nu met het voorliggende wetsvoorstel? De CDA-fractie heeft zich bij de behandeling steeds positief-kritisch opgesteld. Wij zagen als voordelen de mogelijkheid om bepaalde categorieën fouten uit te sluiten, de snelheid van verwerking en de gemakkelijke toegang tot informatie. In ons voorlopig verslag hebben wij echter zeer kritische vragen gesteld, met name of er wel de juiste aanpak is gehanteerd, of er niet te veel technology driven ideeën in zijn verwerkt die te ver afstaan van de wijze waarop zorgverleners handelen, of de vele risico's met betrekking tot privacyinbreuken wel zijn onderkend en of er voldoende aandacht is geweest voor het maken van andersoortige fouten dan in een offline-situatie. Er is daarna door deze Kamer een tweetal expertmeetings georganiseerd, waarvan niet alleen wij nuttige dingen hebben opgestoken, maar waarvan ook de minister heeft geleerd, zodat zij, overigens na overleg met het zorgveld -- ik denk hierbij aan de uitgangspuntennotitie van oktober 2009 -- op een groot aantal punten is opgeschoven. Maar hoe ziet het plaatje er nu uit na de toch wel majeure wijzigingen die in het oorspronkelijke wetsvoorstel zijn aangebracht. Voor de beoordeling daarvan heeft mijn fractie een SWOT-analyse -- in goed Nederlands een sterkte-zwakteanalyse -- gemaakt die ik op hoofdlijnen wil bespreken. Ik wil daar ook enige vragen over stellen. Het gaat mij om de argumenten en niet zozeer om de sentimenten.

Als sterke punten kunnen we stellen dat er een technische standaard is vastgesteld, die niet door een bepaalde marktpartij is opgelegd, dat de communicatiestandaard tussen de zorgverleners door de professionals is ontworpen en dat een aantal risicofactoren die zich bij grote ICT-projecten voordoen voldoende lijken te zijn onderkend, zoals het vaststellen van de organisatiedoelen, de

rijpheid van de technologie, de softwareontwikkeling, en de integratie, dus de koppelmogelijkheden, van de systemen. Dat laatste is alleen op regionaal niveau mogelijk omdat er met verschillende standaarden wordt gewerkt. Verder is een duidelijk toezichtkader ontworpen en vormt een decentrale aanpak met verwijzindex de basis van het ontwerp. Deze onderwerpen garanderen een zekere zorgvuldigheid en snelheid van de informatievoorziening voor zowel pull- als pushgegevens. Dat is van groot belang voor de patiënt. De patiënt is overigens vrij in zijn keuze om al of niet met het epd mee te doen.

Mevrouw **Slagter-Roukema** (SP): De heer Franken heeft het over de snelheid van informatievoorziening en over pull- en pushgegevens. Tot nu toe hebben wij het alleen over de mogelijkheid om pullgegevens uit te wisselen. Een van de lastige punten is dat het LSP helemaal niet geschikt is voor pushinformatie. Het is duidelijk dat dit ook nooit zal lukken. Er moeten veel te veel berichten langs dat LSP. Dat is volstrekt niet haalbaar.

De heer **Franken** (CDA): In de laatste brief van de KNMG staat dat dit een belangrijk punt is dat ook moet worden meegenomen. Nu worden veel gegevens verzonden via onbeschermd e-mail. Ik denk dat het maar een kleine stap zal zijn om het niet te laten bij pullgegevens, maar om ook pushgegevens op dezelfde beveiligde manier te verzenden. Dat is overigens ook gunstig voor de patiënt en de zorg.

Mevrouw **Slagter-Roukema** (SP): Ik ben het helemaal met u eens dat er gestreefd moet worden naar een veilig verkeer van pushgegevens. Ik maak echter bezwaar tegen de uitspraak uit de losse hand dat gegevens veelal worden verzonden via onbeveiligde e-mail. Het is natuurlijk niet goed dat het op deze wijze gebeurt, maar het is ook niet waar dat het veelal op die manier gebeurt. In heel veel gevallen wordt er met een postbussysteem gewerkt. In zo'n systeem is duidelijk wie de afzender en wie de ontvanger is. Dat is veel veiliger dan dat de informatie via een generiek landelijk punt moet lopen.

De heer **Franken** (CDA): Des te beter dat het niet alleen via onbeschermd e-mail gaat, maar het gebeurt wel. Dat moet allemaal gestandaardiseerd en veilig zijn. Ik kan geen cijfers noemen.

Mevrouw **Slagter-Roukema** (SP): Natuurlijk moet dat gegevensverkeer beveiligd worden. Als dat in onvoldoende mate gebeurt, dan moet daarop gehandhaafd worden. Daar hebben we een instantie voor.

De heer **Franken** (CDA): Daar zijn wij het over eens.

Bij de beoordeling van wat als zwakke punten kunnen worden aangemerkt, zijn wij ons ervan bewust dat veel applicaties mislukken door het geloof in het technische wondermiddel dat men

in ICT ziet. Dit is een bekend uitvloeisel van de opvatting dat de maatschappij maakbaar is, maar het zijn mensen, die met de techniek moeten werken. Is bij de ontwerpen wel voldoende de workflow van de zorgverlener gevolgd? Het gaat er immers niet om hoe de ICT'er denkt, dat de arts denkt, maar hoe de arts de facto handelt. Het systeem moet voor de behandelaar worden gebouwd en het moet niet zo zijn dat de behandelaar wordt beperkt in zijn mogelijkheden. Dat betekent dat er een betrokkenheid moet zijn van allen in de zorgketen. Denkt de minister dat zij dat redelijkerwijs kan verwachten?

Bij het opzetten van een epd gaat het dan ook niet zozeer om technische problemen -- hoewel wij daar zojuist bij interruptie een discussie over hadden -- maar om organisatieproblemen, om competentievragen, zoals wie de regie heeft over de dossiers. Hoe denkt de minister hierover en hoe ziet zij het gevaar van een inbreuk op het vertrouwen in de relatie arts-patiënt, als -- weliswaar met een sms-notificatie achteraf -- de arts zonder medeweten van een patiënt een dossier ter beschikking heeft gesteld aan een andere zorgverlener? Verder is het een zwak punt dat de wet wel erg veel delegatiebepalingen bevat.

Wanneer we het epd nu als een kans in de zorgverlening beschouwen, komen de volgende punten naar voren. De standaardisatie in het berichtenverkeer vermindert de kansen op fouten en kan een grote efficiëncyslag veroorzaken. Alleen al in een enkel ziekenhuis wordt nu wel gewerkt met ongeveer 500 verschillende systemen die niet of nauwelijks met elkaar kunnen communiceren. Ik noem de naam niet, maar een wetenschappelijk onderzoeker heeft dat onlangs vastgesteld. Verder dwingt de integratie tot een kwaliteitsverbetering van de ICT-componenten. Een belangrijk punt is dat de patiënt -- als hij al mee wil doen, er is immers een vrije keuze -- zelf de regie kan krijgen over "zijn" dossier. Het dossier is weliswaar van de behandelaar, maar de patiënt kan aangeven wie wat mag gebruiken. Er is dus een mogelijkheid voor de patiënt om bepaalde gegevens af te schermen. Zie ik dit goed, dan is hier sprake van een extra opt-out. Is het in dit kader niet mogelijk om deelsystemen gemakkelijker toegankelijk te maken voor een patiënt door deze bijvoorbeeld op een USB-stick te plaatsen of daarvoor een zorgpas te geven, zoals mevrouw Tan voorstelt? Ik denk hierbij aan mensen met hoge risico's en diabetespatiënten.

Mevrouw **Slagter-Roukema** (SP): De heer Franken zegt dat het dossier van de behandelaar is, maar hij heeft het ook over de regie van de patiënt. Ik beluister daar een discrepantie tussen. In zijn bijdrage zegt hij dat veel applicaties mislukken door het geloof in het technische wondermiddel dat men in ICT ziet.

De heer **Franken** (CDA): Die kans is er zeker. Bij dit debat, maar dat moeten wij eigenlijk voortdurend doen, moeten wij ons goed realiseren dat "nothing perfect is". Maar het kan misschien wel beter dan het bestaande. Over deze

regiemogelijkheid heb ik in de wet gelezen. Ik heb nog niet gezien hoe dat in de praktijk werkt. Daar hebt u meer ervaring mee. Ik noem het ook als een kans en niet als een sterk punt.

Mevrouw **Slagter-Roukema** (SP): In mijn bijdrage heb ik erop gewezen dat de wens van de patiënt om de regie te hebben van groot belang is, zeker in de toekomst. Veel zorgverleners zien een toename van het aantal chronische patiënten. Voor die patiënten is het heel belangrijk om zelf de regie te houden. Zij willen ook graag hun verantwoordelijkheid nemen. Ik ben er daarnaast van overtuigd dat het dan niet op de manier moet zoals via het wetsvoorstel erin gefietst dreigt te worden. Patiënten kunnen de regie krijgen via een smartcard of een personal health record. Daarin kan ook staan wat de patiënt zelf doktert via medicatie die bij de drogist wordt gehaald of medicatie die niet wordt ingenomen hoewel dit wel in de officiële papieren staat. Dat is een veel betere en zekerder weg dan nu wordt voorgesteld, maar dat is mijn overtuiging.

De heer **Franken** (CDA): U onderstreept de laatste zinnen die ik voor uw interruptie heb uitgesproken.

Het is de bedoeling dat een patiënt trouwens alleen voor de inzage toegang krijgt tot "zijn" dossier met behulp van een specifiek persoonsgebonden beveiligingsinstrument. Is daarmee ook te voorkomen dat een patiënt kan worden gedwongen om zijn of haar dossier te openbaren aan een familielid, werkgever of zorgverzekeraar?

Toegang tot de dossiers is er alleen voor bevoegde behandelaars. De vraag is of er voor mandatering specifieke regels gelden. Of is er hier geen verschil met een offline-situatie, waarin ondersteunend personeel vaak zonder meer toegang heeft tot de papieren dossiers? Bij ICT-logging is er dan mijns inziens ten minste nog een controle achteraf.

Mevrouw **Tan** (PvdA): Welke consequentie verbindt de heer Franken hieraan? Hij vraagt naar specifieke regels voor mandatering. De mandatering van BIG-bevoegden kan heel ver gaan. In mijn bijdrage heb ik het over een leger van bevoegden gehad. Welke gevolgen heeft het feit dat zulke grote groepen toegang kunnen hebben tot het systeem voor de privacy en de beveiliging?

De heer **Franken** (CDA): Dat vraag ik juist. Ik wil weten of er voor die mandatering regels zijn. U zegt dat er hele legers van bevoegden zijn. Grote legers zijn zeer moeilijk te reguleren en vaak niet eens te commanderen. Ik vraag de minister wat haar ideeën hierover zijn. Ik stel een vraag op een wat hoger abstractieniveau. Ik weet dat mandatering plaatsvindt en ik wil graag weten hoe een en ander uitgevoerd moet worden. De wet stelt alleen normen. Er wordt aangegeven hoe het moet of mag. De daadwerkelijke uitvoering is een tweede.

Mevrouw **Tan** (PvdA): Ik vraag de heer Franken of hij een indicatie kan geven van wat voor hem bij

mandatering wel of niet acceptabel is om nog vertrouwen te kunnen hebben in de waarborgen voor beveiliging en privacy.

De heer **Franken** (CDA): Daarmee vraagt u van mij een antwoord op een vraag die ik aan de minister heb voorgelegd. Als ik dat doe, loop ik mijzelf voor de voeten. Ik weet tevoren niet of dat vertrouwen er kan zijn als het om legers van bevoegden gaat. Ik weet overigens ook niet of het er zo veel zijn. Daarom vraag ik het ook. Gaat om het legers of om een handjevol mensen die dan ook in de hand kunnen worden gehouden, figuurlijk gesproken. Ik heb dezelfde vraag als mevrouw Tan, maar op een wat hoger abstractieniveau. Ik denk dat wij daarmee moeten beginnen. Dan kunnen wij zien hoe zo'n leger te commanderen valt.

Het is goed dat de privacybescherming nadrukkelijk aandacht heeft gekregen. De autorisatieprocedures vereisen altijd een dubbele sleutel en er is controle achteraf door het CBP. Kan het CBP ook onafhankelijke audits verrichten ter uitvoering van zijn taak? Bestaan daartoe mogelijkheden? Is dat toezicht achteraf ook reëel?

Bij de kansen wil ik ook memoreren dat het belangrijk is dat de versnippering van systemen en het hanteren van merkwaardige regiogrenzen kunnen worden doorbroken. De meeste bevragingen vinden in dezelfde regio plaats, maar het is bekend uit de expertmeetings in deze Kamer dat de regionale systemen vaak niet aan kwaliteitseisen voldoen. Dat stond gisteren ook weer eens in de krant. Een landelijke standaard betekent een duidelijke verbetering. Daarnaast blijkt dat een regio in de zorg lang niet altijd samenvalt met een geografische regio met als gevolg dat patiënten in dezelfde stad niet in het dichtstbijgelegen ziekenhuis terecht kunnen. Dat schijnt in Amsterdam het geval te zijn.

Dan ten slotte de bedreigingen. Bij de zwakheden heb ik al genoemd dat het nog steeds de vraag is of het epd wel voldoende aansluit bij de workflow van de behandelaars. Bij een "mens-machine"-relatie kan de gedragsaanpassing van de mens maar beperkt zijn. Dit betekent dat niet alle betrokkenen eenvoudigweg met de nieuwe werkwijze vertrouwd zullen zijn. Ter beheersing van de risico's op fouten en workarounds zal training nodig zijn en toezicht op het gebruik met een voortdurende reflectie op de aanpak en de implementatie van de ICT waarmee wordt gewerkt. Aandacht verdient ook de mogelijkheid tot privacyschending door het onzorgvuldig omgaan met de UZI-passen en de toegang van ondersteunend personeel van de BIG-bevoegden. En er is nog een niet-argeloze blik van de zorgverzekeraars, zoals we onlangs in de kranten hebben kunnen lezen.

Hoe nu verder? Ik heb al een aantal vragen aan de minister voorgelegd. Het antwoord daarop wacht ik graag af. Samenvattend kan ik opmerken dat mijn fractie met het voorstel pas verder wil gaan wanneer deze vragen bevredigend worden beantwoord, zodat zeker is dat er een goede technische standaard wordt gehanteerd die liefst aan NEN-eisen voor operabiliteit en

onderhoudbaarheid voldoet, dat er een acceptabel niveau van beveiliging wordt gehandhaafd en dat er voldoende toezicht is met een verplichte rapportage van incidenten. Het is de vraag of deze wet daartoe wel de beste weg is.

Verder herhaal ik uit mijn vorige bijdrage dat het vastleggen, beheeren, stroomlijnen en coördineren van informatie wel noodzakelijke voorwaarden zijn voor verantwoorde zorg van goede kwaliteit, maar niet een voldoende voorwaarde. Het gaat om een aanvulling op concreet zelfstandig onderzoek. Wij vertrouwen erop dat de informatiesystemen niet worden opgetuigd met steeds meer functionaliteiten, verwachtingen en eisen. "Het" epd dient voorlopig beperkt te blijven tot een waarneemdossier en een medicatiedossier. Hiermee kunnen wij van onderop ontwikkelde ervaring opdoen en bezien in hoeverre het belang van de patiënt er werkelijk mee is gediend. Het voorkomen van fouten en een meer effectieve zorgverlening zijn het waard om de mogelijkheden van ICT ten volle te benutten, maar voorzichtigheid is geboden. Na een evaluatie over een jaar of twee kunnen we bezien of we misschien een volgende stap kunnen zetten.

Mevrouw **Slagter-Roukema** (SP): In de kopie die ik van uw bijdrage heb, staat dat u vraagt om evaluatie over een jaar. Nu maakt u er twee jaar van. Daar ben ik blij mee. Evaluatie na een jaar lijkt mij zeker te ambitieus. U begon uw bijdrage met "Tussen droom en daad staan wetten in de weg en praktische bezwaren". Als ik uw bijdrage lees, kan ik mij voorstellen dat in uw hoofd ook wel een beetje speelt dat tussen droom en daad deze wet in ieder geval heel erg in de weg staat.

De heer **Franken** (CDA): Het is lastig, aan te geven wat in een droom speelt. Een droom is iets anders dan de waarheid. Ik heb wel de zin uitgesproken: het is de vraag of deze wet dan wel de beste weg is. Ik heb gezien dat u niet het laatste concept van mijn bijdrage in handen hebt. Mijn excuses daarvoor. Gesproken woord geldt.

Mevrouw **Slagter-Roukema** (SP): Is uw droom van een dermate hoog abstractieniveau dat u ons daar geen deelgenoot van wilt maken?

De heer **Franken** (CDA): Ik wacht de antwoorden van de minister af.

*N

De heer **Van den Berg** (SGP): Voorzitter. Ik voer het woord namens de fracties van de SGP en de ChristenUnie.

Ons zorgsysteem heeft in de achterliggende jaren duidelijk aanwijsbare veranderingen ondergaan en die hebben mede geleid tot een grotere en intensievere samenwerking. Er is een duidelijke toename van het aantal zorgverleners dat betrokken is bij een patiënt als gevolg van een toenemende specialisatie van hulpverleners en kortere werktijden van zorgverleners. Ook is er meer vraag naar specialistische zorg buiten de

muren van een ziekenhuisinstelling, dichterbij de woon- en leefsituatie van de patiënt. Dit is een gevolg van de technologische mogelijkheden, maar dient ook om te komen tot een betere benutting van de capaciteiten van dure voorzieningen.

De wijze waarop de zorgverlening zich de laatste jaren heeft ontwikkeld, heeft in ieder geval geleid tot een grote mate van fragmentatie van kennis -- meer disciplines en meer deeltijdwerkers - - en versnippering van zorg over verschillende locaties. Gegevens zijn daardoor verdeeld geraakt over verschillende systemen en locaties, en zorgverleners zijn dat ook! Zij kunnen elkaar moeilijker bereiken en consulteren. Daardoor is er een steeds grotere behoefte ontstaan aan het uitwisselen van informatie.

Dat is de reden dat het ministerie van VWS al een aantal jaren de totstandkoming van een landelijk elektronisch patiëntendossier bevordert. Er is tijdens een eerder debat door voormalig minister Klink toegezegd dat pas op de plaats gemaakt zou worden, totdat in deze Kamer inhoudelijk zou worden gesproken over de verdere ontwikkeling van het landelijk epd. Want, zo bleek uit een brief van de minister, er moest nog heel wat onderzocht worden. Onze fracties willen graag van de minister weten wat de resultaten hiervan zijn en hoe het met de pas op de plaats is gegaan.

Allereerst iets over de reikwijdte van dit wetsvoorstel. Het wetsvoorstel is nogal gericht op de cure. Het beoogt de landelijke elektronische uitwisseling van waarneemgegevens tussen huisartsen in het waarneemdossier huisartsen alsook de elektronische uitwisseling van medicatiegegevens tussen apotheken, huisartsenposten en ziekenhuizen in het elektronisch medicatiedossier. Toch is het nodig dat instellingen in de caresector duidelijk krijgen of een mogelijke invoering van het epd van toepassing is op hun activiteiten. Ik probeer dat met de nu volgende casus duidelijk te maken.

Een cliënt met een verstandelijke beperking verblijft in een instelling in de gehandicaptensector. De cliënt krijgt een longontsteking en moet worden opgenomen in het ziekenhuis. De instellingen vinden het belangrijk dat hun cliënten goed worden begeleid naar een andere instelling en ook daarbinnen. De overdracht naar het ziekenhuis betreft namelijk niet alleen het gebruik van medicijnen, maar ook de vraag of de cliënt een specifieke benadering behoeft. Het kan bijvoorbeeld voorkomen dat een cliënt angstig wordt in een vreemde omgeving of dat vooral in pictogrammen met hem moet worden gecommuniceerd. Er vindt een overdracht plaats en hieruit blijkt dat de cliënt al medicijnen slikt. In het ziekenhuis krijgt hij antibiotica voorgeschreven. Na een paar dagen mag hij terug naar de instelling. Wel moet de antibioticakuur worden afgemaakt en moet hij nog een keer voor controle terugkomen. De instelling moet ervoor zorgen dat zowel de medicatiegegevens als de bevindingen van het ziekenhuis in haar cliëntendossier wordt opgenomen.

Dit brengt mij tot de volgende vragen. Wat is de reikwijdte van het epd? Brengt de wet met

zich dat de medicatiegegevens die nu worden geregistreerd en opgeslagen in een zorginstelling in de gehandicaptensector, onderdeel uitmaken van het epd? Als dat het geval is, dan heeft dat nogal wat consequenties voor de instellingen die bij de Vereniging Gehandicaptenzorg Nederland zijn aangesloten, zoals het aansluiten op het landelijk schakelpunt. Op vragen van de vereniging hierover is door het ministerie geen afdoend antwoord gegeven. Graag willen wij daarom nu van de minister weten welke consequenties een en ander zal hebben.

Hoe vindt de gegevensuitwisseling plaats van ziekenhuis naar instelling en andersom? Brengt de wet met zich dat er tussen het ziekenhuis en het elektronisch cliëntendossier moet kunnen worden gecommuniceerd? Als dat het geval is, dan worden de technische eisen en standaarden van het epd straks opgelegd aan de door mij genoemde instellingen zonder dat de vereniging hierbij betrokken is. Voor de goede orde: in het ecd, waar veel gehandicapten zorginstellingen al mee werken, staan alle relevante gegevens van de cliënt. Hoe verhoudt zich dit tot het landelijk epd? In het ecd staan zowel kwantitatieve als kwalitatieve gegevens en worden bijvoorbeeld gegevens over indicaties, ondersteuningsplan, kwaliteitsindicatoren en bekostiging aan elkaar gekoppeld. Het ecd is dus een hulpmiddel voor de zorg- en bedrijfsvoeringsactiviteiten binnen de care. Zo worden die ondersteund.

Ik heb nog een aantal opmerkingen over knelpunten en privacy, waarover ook anderen uitvoerig hebben gesproken. Het uitwisselen van informatie brengt ook risico's en knelpunten met zich mee. Zo wijst professor Van Bommel er, naar de mening van onze fracties terecht, op dat het in de gezondheidszorg niet alleen gaat over objectieve gegevens, maar veelal ook over subjectieve gegevens, zoals anamneseklachten van de patiënt en vooral interpretaties van de arts. Dan denkt hij aan diagnose, prognose en behandelplannen, zoals het voorschrijven van geneesmiddelen en operatieve interventies. Wanneer een arts gebruikmaakt van door een andere arts verzamelde patiëntgegevens, zo stelt professor Van Bommel, moet hij of zij niet alleen vertrouwen kunnen hebben in objectieve gegevens, maar ook in subjectieve gegevens en interpretaties. Hier ligt volgens professor Van Bommel een knelpunt. Er moet dan ook grondig worden nagedacht over het regelen van de verantwoordelijkheden bij conflicterende gegevens, uiteenlopende interpretaties en fouten in de behandeling. Hoe wil de minister hiermee omgaan?

De infrastructuur moet zo zijn ingericht dat er een goed evenwicht is tussen de beschikbaarheid van medische gegevens enerzijds en een volgens de wet gerealiseerde bescherming van persoonsgegevens van de patiënt anderzijds. Wij zijn naar aanleiding van informatie van deskundigen, over de privacy niet gerustgesteld. Dat blijkt ook weer uit een aanvullende notitie met betrekking tot de beveiliging van het epd. Deze notitie is samengesteld door de heer Van 't Noordende, verbonden aan de Universiteit van

Amsterdam. Ter afsluiting van dit gedeelte van mijn bijdrage citeer ik een gedeelte van zijn eindconclusie: "Het landelijk epd in de huidige opzet is naar mijn inzicht, simpelweg te grootschalig en te complex om de privacy afdoende te kunnen waarborgen, vooral ook afgezet tegen de gebrekkige 'regie' die wordt geboden."

Bij het bestuderen van het wetsvoorstel valt de technische insteek erg op. Vanuit privacyoogpunt hebben we nog een vraag aan de minister. Zal "verplichte aansluiting" op termijn, te zijner tijd ook "verplichte aanmelding" van alle gegevens van patiënten die geen bezwaar maken betekenen? Waarom, zo vernemen we graag van de minister, is er niet voor gekozen om de Wet op de Geneeskundige Behandelingsovereenkomst (WGBO) en de Wet bescherming persoonsgegevens (Wbp) uit te bouwen om het beoogde doel te bereiken?

Mevrouw **Slagter-Roukema** (SP): Het is de heer Van den Berg ook wel bekend dat er op dit moment sprake is van vrijwillige aansluiting, dat degenen die zich vrijwillig aansluiten ook de gegevens aanmelden van patiënten en dat de patiënten daarvan pas achteraf in kennis worden gesteld. Dat klemt des te meer als de heer Van den Berg het over verplichte aanmelding heeft. In feite is er bij vrijwillige aansluiting sprake van een verplichte aanmelding door de hulpverlener.

De heer **Van den Berg** (SGP): U wilt zeggen: nog zorgelijker.

Voorzitter. De WGBO regelt immers het recht op informatie van de patiënt, terwijl de Wbp de bescherming van persoonsgegevens regelt. Het zal duidelijk zijn dat onze fracties zeer kritisch zijn met betrekking tot het opzetten van het landelijk schakelpunt. Naar onze mening ligt het veel meer voor de hand om op regionaal niveau de elektronische patiëntendossiers uit te bouwen, te verbeteren en veilig te maken. Een vraag die blijft klemmen: waarom is niet gekozen voor de insteek van onderaf?

Ik heb nog enkele vragen op staatsrechtelijk terrein. Artikel 17b schrijft een zogeheten zware nahang van AMvB's voor. Wat daarvoor de te volgen procedure wordt, is in de memorie van antwoord toegelicht. "Nahang" betekent dat het gaat om parlementaire controle op een vastgestelde Algemene Maatregel van Bestuur. Het is echter, zoals uit de memorie van antwoord blijkt, geen voorwaardelijke delegatie, want dat zou betekenen dat een der Kamers of ten minste een vijfde van de leden van de Kamers de wens te kennen kan geven dat het onderwerp of de inwerkingtreding van de Algemene Maatregel van Bestuur bij wet wordt geregeld. Zwaar heet deze nahang vanwege de procedure zoals die in artikel 17b wordt beschreven. Zware nahang is een vorm van gedelegeerde wetgeving die niet in de Aanwijzingen voor de regelgeving voorkomt. Het is dus iets nieuws. Is het gerechtvaardigd om het een vorm van nieuw staatsrecht, althans voor wetgevingsrecht, te noemen? Die vraag is in de memorie van antwoord niet expliciet beantwoord.

In het onderhavige geval gaat het om gedelegeerde wetgeving in een situatie dat zowel de funderende wet als de Algemene Maatregel van Bestuur "nieuw" is. Deze Kamer heeft echter al eerder, bij andere wetgeving, te maken gehad met situaties waarin een bestaande wet waarop een of meer AMvB's gebaseerd zijn, gewijzigd wordt, met als gevolg daarvan dat ook de AMvB's moeten worden aangepast. In deze situatie berust een nieuw vastgestelde AMvB vaak deels op de oude wet en deels op de wetwijziging. In veel gevallen zal in de bestaande wet reeds een bepaling met een voorhangprocedure zijn opgenomen. In het onderhavige geval (artikel 17b) dus een "nahangprocedure". De vraag is derhalve: wordt deze "nahangprocedure" ook gevolgd bij toekomstige wetwijzigingen en bij wijziging/aanvulling van de in dit wetsvoorstel genoemde AMvB's?

Ik wil nog een opmerking maken naar aanleiding van de brief van de minister van 13 januari 2011. Op pagina 15 staat onder het kopje "Positie en rechten patiënt" onder nr. 19 te lezen: "Met de huidige implementatie van de landelijke infrastructuur wordt niet vooruitgelopen op nog aan te nemen wetgeving aangezien er geen aparte wettelijke basis nodig is voor de inrichting van het landelijk schakelpunt en de aansluiting van zorgaanbieders op het landelijk schakelpunt momenteel op vrijwillige basis plaatsvindt."

Als we het goed begrijpen, duidt deze zin erop dat zolang niet van verplichting sprake is, een functionerende wetgeving kan en mag ontbreken. Heel algemeen gesproken wordt hier kennelijk het uitgangspunt gehanteerd dat men in vrijheid afstand van (een deel van) zijn vrijheid kan doen. Zo'n uitgangspunt roept de vraag op of alles kan wat in vrijheid geschiedt. Die vraag klemmt temeer wanneer een vrijwillig aanvaarde verplichting, tot medewerking in dit geval, direct of indirect de vrijheidsrechten of grondrechten raakt. Beperking van grondrechten vereist een grondwettelijke clause. En algemeen wordt toch aangenomen dat -- in vrijheid -- afstand doen van grondrechten niet mogelijk is. Kan de minister derhalve garanderen dat de bedoelde vrijwillige medewerking geen enkele nadelige consequentie zal kunnen hebben voor de grondrechten van de patiënt?

Door tal van ontwikkelingen zoals de marktwerking, die langzaam maar zeker zijn intrede doet in de zorg, moeten we ervoor waken dat de zorgverlener in een keurslijf terechtkomt. Je ziet dat in deze tijd in de praktijk al heel snel gebeuren. Hij/zij moet efficiënt omgaan met tijd en kosten. Er moet meer tijd worden geïnvesteerd in administratie en bureaucratie die, naar de mening van onze fracties, ten koste gaat van het patiëntencontact. Dat contact zal vluchtiger worden en meer zakelijk van aard. Gedwongen door markt en management bestaat het gevaar dat de hulpverlener eerder voor een patiënt zal kiezen als gezondheidsprobleem dan als mens. Waar nauwelijks nog plaats voor blijft, is de geestelijke en pastorale zorg voor de patiënt, want deze zorg is bij uitstek gericht op de patiënt, de lijdende mens als persoon. Daar hechten onze fracties zeer aan.

Heeft de minister deze ontwikkeling ook goed in beeld en deelt de minister onze zorg?

Wij wachten de beantwoording van de minister af.

Mevrouw **Slagter-Roukema** (SP): De laatste woorden van de heer Van den Berg spreken mij aan, ook wel omdat in Amerika het percentage van 7 wordt genoemd van kankerpatiënten die liever niet in zo'n dossier staan en om die reden zorg mijden. Dat kan betekenen dat men van de dokter weer meer naar de dominee gaat, terwijl de trend de laatste jaren omgekeerd was. Dat deed mij verzuchten of er in de toekomst ook nog een elgd, een elektronisch gelovigendossier, in het leven geroepen zal worden. Daar moeten we in ieder geval helemaal op tegen zijn.

De heer **Van den Berg** (SGP): Ik weet niet of we competentie tussen de dokter en de dominee moeten stimuleren. Ik vind van niet. Ik vind wel dat er voor dat type geestelijke vragen ruimte moet zijn, zowel vanuit de hulpverlener als vanuit de geestelijke. Om nu alles in elektronische dossiers vast te leggen, daar heb ik ook zorgen over. Die ontwikkeling spreekt mij in ieder geval niet aan.

*N

Mevrouw **Dupuis** (VVD): Voorzitter. Het zal moeilijk zijn om als zevende spreker nog met originele argumenten en beweringen te komen, maar ik doe mijn best en zal proberen de grote twijfel van de VVD-fractie over dit wetsvoorstel adequaat onder woorden te brengen.

Wij hebben allereerst een heel groot probleem met betrekking tot de feiten. Tot en met gisteren zijn wij bezig geweest met het zoeken naar antwoorden op voor ons zeer belangrijke vragen. Wij hebben daarbij juist op cruciale punten verschillende, vaak tegengestelde antwoorden gekregen. Dat blijkt ook vanochtend uit dit debat. Het is zo'n ingewikkelde materie dat echt inzicht in de feiten buitengewoon lastig is. Wij willen daarom na de eerste termijn van de minister precies weten hoe het zit, zonder dat meteen weer tegenspraak door anderen te verwachten is. Het gaat dan over vragen zoals: hoe ver is het nu werkelijk met het epd? Waarom is een landelijk schakelpunt nodig, waartegen zoveel bezwaar wordt ingebracht, ook door ons, zoals zal blijken? Waarom is in deze fase wetgeving nodig, en dan deze wetgeving, om verder te gaan en kan niet een vorm van een epd of een emd -- wat ons betreft nog beter -- van onderop worden uitgebouwd? Dit is wat velen willen, waaronder ook de KNMG in de brief van 10 maart. Wij willen een ondubbelzinnig antwoord op de vraag naar de huidige situatie, die een experiment zou zijn en waarvan het CBP zou zeggen dat die niet langer kan voortduren. Hoe zit dat precies? Wij hebben te veel tegenstrijdige berichten hierover ontvangen.

In een onlangs gehouden derde hearing -- deze ochtend is zij al vaak genoemd -- inzake het epd bracht de woordvoerder van het Rathenau Instituut de kwestie naar voren van de doelstelling

en de doelbinding bij een grootschalig ICT-project zoals het epd. Hij wees erop dat zeer goed moet worden nagedacht over wat men nu precies wil bereiken, welke data daartoe kunnen dienen en welk design daarbij past. Bij het epd is dat niet het geval geweest. Daar is aanvankelijk niet voldoende lang over nagedacht. Ook de onderzoeker van de WRR, deze ochtend ook al genoemd, die de totstandkoming van dit wetsvoorstel en de procedure van besluitvorming die daarbij gehanteerd is, heeft geanalyseerd, komt volgens een artikel in de NRC tot de conclusie dat er niet goed is nagedacht over wat nu precies de bedoeling zou moeten zijn.

De VVD-fractie houdt het erop dat het nauwkeurig formuleren van een doelstelling bij het epd achterwege is gebleven. Dit blijkt onder andere uit het feit dat geheel verschillende doelstellingen door verschillende stakeholders worden genoemd. In de memorie van toelichting heet het nog dat het gaat om het sparen van 1600, 1700 of 1900 levens. Daar wil ik af zijn, al is het wel een belangrijk verschil. Waarschijnlijk komt dit cijfer uit een onderzoek over het aantal doden door onjuiste medicatie of door ongevallen in het ziekenhuis. Later wordt de noodzaak van betere dossiervorming genoemd vanwege de complexiteit van de moderne geneeskunde. In het eerste geval was de veronderstelling, zo staat ook in de memorie van toelichting, dat de beschikbaarheid van relevante medische gegevens van alle Nederlanders gedurende alle dagen van de week zou leiden tot minder sterfgevallen. Inmiddels is deze niet te onderbouwen claim niet meer terug te vinden in de vele artikelen, brieven en andere documenten inzake het epd. Dit hangt mogelijk samen met twee overwegingen. De eerste is -- ook mevrouw Tan heeft dit gezegd -- dat bij spoedeisende hulp, want daarover gaat het dan, allerwegen zeer precieze protocollen gelden om optimale medische zorg te verlenen. De professionals stabiliseren de gewonde zo snel mogelijk en als dat goed gebeurt, is er weinig meer nodig dan de gegevens die volgens het protocol vastgesteld moeten worden. Daarna is in veel gevallen geen informatie meer nodig en ligt het niet in de lijn der verwachting dat artsen nog naar een pc-scherm gaan kijken. Geheel in overeenstemming hiermee levert -- en dat is een tweede overweging -- een Britse meta-analyse -- dus een onderzoek naar onderzoeken -- van de opbrengst van grootschalige e-health-datasystemen als uitkomst op dat een epd geen verschil oplevert. Ik doel op het artikel: *The Impact of eHealth on the quality and safety of Health Care: A systematic Overview*. Ik citeer de conclusie: "There is a large gap between the postulated" -- geclaimde -- "and empirically demonstrated benefits" -- empirisch aangetoonde voordelen -- "of eHealth technologies. In addition, there is a lack of robust research" -- een tekort aan stevig onderzoek -- "on the risks of implementing these Technologies, and their cost-effectiveness has yet to be demonstrated, despite being frequently promoted by policymakers and techno-enthusiasts, as if this was a given." Een vreselijke uitspraak, als het over dit dossier gaat. Geen effect dus, zo vraag ik de minister? Gaarne

commentaar op dit cruciale punt. Hoeveel bewijs kan de minister leveren voor de stelling dat een grootschalig epd positieve resultaten zal opleveren voor de gezondheidszorg?

Hoe zit het met de doden als gevolg van onjuiste medicatie of een onjuiste combinatie van op zich verantwoorde medicatie? Heeft de VVD-fractie daar dan geen zorgen over? Jazeker, maar het komt ons voor dat dit primair een kwestie is van een grotere zorgvuldigheid van artsen en een toezichthoudende rol van de apotheker, een rol die hij tegenwoordig steeds meer vervult. Hiervan is juist het meeste resultaat te verwachten in kleinschalige lokale of regionale settings. Een epd kan hierbij zeker een rol spelen. Maar waarom is hierbij een landelijk schakelpunt nodig? Gaarne commentaar van de minister. De PvdA- en de SP-woordvoerders hebben het al gezegd, maar ook wij vinden dit een buitengewoon belangrijke vraag.

Er zijn diverse belangrijke stakeholders die pleiten voor een epd met landelijk schakelpunt, maar zij blijken hun pleidooi te ondersteunen met argumenten die weinig met het voorgestelde epd te maken hebben. Zo lezen we in een brief van KNMG, LHV en KNMP, de farmaceuten, van 10 juni 2010 "dat er een veilige en toekomstbestendige infrastructuur moet komen, waarlangs relevante patiëntengegevens elektronisch verzonden en opgehaald kunnen worden en waarmee de dagelijkse zorg daadwerkelijk ondersteund en gefaciliteerd wordt". Dat is wel wat anders dan de memorie van toelichting indertijd beweerde. Hier is iedereen misschien wel voor, maar het gaat wel om een andere zaak.

Een andere belangrijke stakeholder is de Nederlandse Patiënten Consumenten Federatie die diverse brieven aan de Kamer over het epd heeft geschreven. In de brief van 19 maart 2010 schrijft de NPCF: "Met name voor chronisch zieken is een epd een belangrijk middel om de kwaliteit van de informatievoorziening en daarmee de zorg te verbeteren." Daarnaast pleit men voor zelfmanagement van de patiënt. Dit is alleszins redelijk en begrijpelijk, maar alweer: bij het epd dat nu ter discussie staat, is men hiervoor aan het verkeerde adres. Voor verbetering van informatie aan de patiënt zijn andere zaken nodig, en van zelfmanagement is al helemaal geen sprake bij het design van wetsvoorstel 31466. De VVD-fractie constateert dus dat zelfs de meest relevante stakeholders ten minste geen consensus hebben dan wel niet goed begrijpen waarover het gaat of andere wensen uiten inzake een epd dan het huidige voorziene design biedt.

Ook bij expertmeetings bleken onder de experts deze zelfde verschillen van mening over de doelstelling van het epd; enerzijds wees men op de complexiteit van de geneeskunde, anderzijds op het nut van een waarneemdossier dat landelijk toegankelijk is. En mocht het al voor een aantal mobiele mensen met ernstige, chronische ziekten nuttig zijn om hun ziektegegevens ruim toegankelijk te maken, dan geldt in onze visie dat dit een te kleine groep is om ieders gegevens via een epd met LSP toegankelijk te maken. Deze kleine groep mensen kan zijn specifieke gegevens

ook op andere wijze bekendmaken, bijvoorbeeld door een kaart bij zich te dragen. Precies hetzelfde geldt volgens de VVD-fractie voor het elektronisch kinddossier en straks eveneens voor een systeem van eld, het elektronisch leerdossier. Steeds weer geldt dezelfde grote vraag: waarom alle patiënten, ieder kind, alle leerlingen in dossiers opnemen, terwijl de gewonnen informatie niet echt beheerd en beheerst kan worden, en slechts zeer weinigen, mogelijk, misschien, er voordeel van zullen hebben? Gaarne commentaar van de minister.

Over de risico's is al veel gezegd. Ik voeg daar niet veel nieuws aan toe. De kwestie van de foute gegevens. De kans op fouten is natuurlijk even groot als nu, en die kans is aanzienlijk. Dat is bij een kleinschalig epd ook het geval. In een grootschalig systeem echter wordt correctie ervan moeilijker, zeker als de informatie eenmaal is opgevraagd en als nieuwe informatie wordt opgeslagen en de hulpverleners elkaar niet kennen. Dat is mij gezegd door vele mensen uit de praktijk. Dit is een zeer ernstig probleem, waardoor patiënten grote schade kunnen oplopen. We weten allen hoe moeilijk het is om identiteitsfraude te neutraliseren. Als eenmaal kennis is opgehaald en als nieuwe kennis wordt opgeslagen, zullen deze problemen ook bij het epd kunnen optreden, zoals de hooggeleerde Vincent Icke vele malen heeft betoogd, en ook door de Faculteit der Natuurwetenschappen, Wiskunde en Informatica van de UvA meermalen is aangegeven, laatstelijk in een brief van de al eerder genoemde heer Guido van 't Noordende. Sowieso is er geen enkele reden om aan te nemen dat artsen in een design als het epd ineens minder fouten maken dan ze nu doen, maar de gevaren zijn groter. Ik verwijs in dit verband ook graag naar de bijdragen van de woordvoerders van de PvdA en de SP. Van zijn het op dit punt eigenlijk allemaal roerend met elkaar eens. Dat geldt trouwens voor veel punten.

Dit geldt ook voor de kwestie van het landelijk schakelpunt. Hierover is, zoals vandaag ook blijkt, wellicht nog het meest te doen. Het landelijk schakelpunt neemt in de wet ook een heel zware positie in. Heel veel artikelen gaan erover. Deze Kamer heeft in meerderheid de vorige minister in de motie-Tan al gevraagd om althans voorlopig van het landelijk schakelpunt af te zien. We willen graag van de minister weten waarom dat niet is gebeurd. Dat was toch een uitdrukkelijke wens van de Kamer.

Dan kom ik op de volgende risico's: de privacy. Over de risico's voor de privacy van de patiënt verwijs ik ook weer naar de eerdere bijdragen aan dit debat. Bijna iedereen heeft het daarover gehad. Die risico's blijven bestaan -- dat wordt door velen gezegd -- en ze zijn nauwelijks in hun totaliteit te bestrijden. En als er nu maar een groot goed tegenover stond! Dan zou een ongunstige bijwerking van een epd wellicht nog acceptabel zijn. Misschien, misschien, maar het is niet zo dat er een groot goed tegenover staat.

Wat betreft het door de NPCF gewenste beheer door de patiënt van zijn gegevens kunnen we kort zijn. Daarop is dit design niet gebouwd, zoals door vele deskundigen -- ook hier op de

tribune aanwezig -- is betoogd. Ik wil in dit verband nog het volgende opmerken. De vorige minister heeft ons uitvoerig uitgelegd dat niet alle patiëntengegevens in een epd-systeem opvraagbaar zijn, maar slechts een samenvatting van de meest cruciale gegevens. Die worden dan als het ware uit de dossiers van de huisarts getrokken, waarbij de huisarts overigens geen controle heeft over het totaal aan gegevens dat automatisch via het LSP wordt gegenereerd. Hoe zit dit nu precies? Is hierover wel voldoende nagedacht? Het lijkt ons wellicht aanvaardbaar om op termijn alleen medicatiedossiers (het EMD) te laten delen. Om welke gegevens zou het dan nog meer moeten gaan? Men is nu bezig met de ontwikkeling van een EMD. Dat heeft de minister meermalen gezegd. De ontwikkeling van een EMD is gewoon doorgegaan, ondanks de motie-Tan. Hoever is men hier nu mee? Hoe zijn de ervaringen? Hoe groot is nu werkelijk het aantal aansluitingen bij huisartsen dat al is gerealiseerd? Waar komt het getal van 8 miljoen vandaan? Daar heeft mevrouw Slagter terecht al bezwaar tegen gemaakt. Ik hoor graag een zeer precies antwoord van de minister. We hebben de tijd.

Voor de minister is dit alles teleurstellend. Dat beseft de VVD-fractie zeer goed. Maar er is wel degelijk nog hoop. Uit de mond van vele betrokken professionals, met name huisartsen en apothekers, hebben wij deze maanden wel positieve geluiden gehoord over een beperkt epd, lokaal of regionaal toegepast, dat uiteindelijk natuurlijk wel moet voldoen aan landelijke standaarden. In een brief van de KNMG van 10 maart 2011 lezen wij dat artsen zeer bereid zijn om aan een vorm van een epd te werken, maar dat zij de wet als een zweep ervaren, die verplichtingen oplegt en boetes, en dit in een situatie waarin nog niet duidelijk is wat nu een werkzame, effectieve en veilige opzet is. Het lijkt het best om lokale ambities te benutten. Hiervoor kan de taskforce van VWS met diverse organisaties, waaronder de LHV, een verder plan maken. De vele miljoenen die het landelijk epd-project heeft gekost, zijn dan niet geheel -- of misschien helemaal geen -- weggegooid geld. Dat zou mooi zijn.

Laten we nu eerst eens proberen op vrijwillige basis, dus zonder wetgeving, deze lokale en regionale pogingen te vervolmaken, de privacy goed te regelen, alsmede de toegang van de patiënt tot de gegevens. Wij hebben van de minister begrepen dat het College bescherming persoonsgegevens nu een wet eist. Is dat nu zo? Volgens de VVD-fractie is het CBP niet de wetgever, maar de regering en de Kamers. Leden van de Raad van State hebben deze visie ook bevestigd. Er is geen wet nodig om verder te gaan! Ik hoor hierop graag commentaar van de minister. Wat is nu precies de situatie? En dan dit: als de huidige situatie een experiment is dat tijdelijk is toegelaten door het CBP, dan zou de overgang naar een definitieve situatie toch moeten worden voorafgegaan door een evaluatie? Voor de privacybescherming lijkt een wet als voorligt voorlopig niet nodig. Het is al vele malen gezegd vanochtend: er is een zeer goede WGBO, een zeer

adequate Wet BIG en een Wbp. Er is van alles. De nieuwe wet gaat zelfs minder ver dan deze wetten. Gaarne commentaar hierop van de minister.

Samenvatting en conclusie. Ik zei: er is hoop. Maar niet voor dit wetsvoorstel dat te weinig doordacht is en te vroeg een landelijk epd verplicht stelt. De wet zet ook de poorten open voor ongebreidelde uitbreiding, zonder zeggenschap van de Kamers, maar helaas ook zonder dat toestemming vooraf van de patiënt wordt vereist; een belangrijk punt dat door bijna iedereen is genoemd. Terecht is er veel kritiek, veel zaken zijn in eerdere fases al besproken maar zijn niet voldoende uitgekristalliseerd. Op mijn bureau ligt een gigantische stapel kritiek op het epd met LSP. Hierover is door de andere fracties ook al veel gezegd. Ik moet er eigenlijk mee stoppen.

Er zijn ook belangrijke stakeholders die ervóór pleiten, maar zoals ik aantoonde, om andere redenen, zoals in de brief van de KNMG van 10 juni 2010, en van de NPCF en andere patiëntenverenigingen. Zij vinden allen een goede opslag van gegevens van levensbelang voor de patiënten en in het bijzonder voor chronisch zieken, maar maken op geen enkele manier aannemelijk dat daarvoor een landelijk systeem nodig is, en al helemaal niet deze wet.

Mijnheer de voorzitter. De VVD-fractie is overtuigd van de goede bedoelingen van de regering, maar daar blijft het bij. Het tekort aan precisie bij het vaststellen van het doel van het epd, de misverstanden en/of de verschillen van mening onder de meest belangrijke stakeholders, het gebleken gebrek aan effect van een landelijk epd-achtig systeem in andere landen, gevoegd bij de niet te bestrijden risico's op onuitwisbare fouten en voor de privacy van de patiënt, leiden wat ons betreft tot de volgende conclusie. En die is hard, het spijt mij. Wij vinden de Nederlandse overheid te weinig precies, te overmoedig, te onbescheiden en te weinig respectvol jegens de privacy van de burger, hoewel gezegd moet worden dat daaraan op verzoek van onze Kamer wel het een en ander is gebeurd. Maar toch vinden wij dat de Nederlandse overheid zich te gemakkelijk heeft laten meenemen in elektronische dossieravonturen, waarin de doelstelling niet helder wordt en de verworven informatie nauwelijks of geen bewezen meerwaarde heeft, maar wel grote nadelen met zich brengt in termen van risico's en kosten.

Ik zei het al: in onze fractie is de twijfel zeer groot. Samenvattend kan ik die het beste als volgt formuleren. Waarom deze wet en waarom nu? Ik kan deze hoofdvragen nader specificeren. Hoe nuttig is dit nu? Wat is nu werkelijk het voordeel van al dit gedoe? Het is natuurlijk een vreselijk gedoe, waar wij al jaren mee bezig zijn. Is een wet in dit stadium wel nodig? Is dan deze wet nodig, met zijn enorme reikwijdte, die door AMvB's en ministeriële regelingen ad libitum kan worden uitgebreid? Waarom deze wet en waarom nu?

De **voorzitter**: Ik constateer dat geen van de leden in eerste termijn nog het woord wenst te voeren.

Ik deel de Kamer mede dat de minister mij verzocht heeft om het vervolg van het debat uit te

stellen tot een nader tijdstip. Ik stel de Kamer voor om daarin te bewilligen. Zoals het er nu naar uitziet, zal het vervolgdebat op 29 maart gevoerd kunnen worden. Ik geef de minister in overweging om, als zij vragen schriftelijk kan beantwoorden, die antwoorden voor die datum aan de Kamer te doen toekomen, zodat de Kamer het debat goed voorbereid kan vervolgen.

**

Daartoe wordt besloten.

Mevrouw **Slagter-Roukema** (SP): Mijn fractie zou het dan wel op prijs stellen als wij binnen een week antwoorden hebben, zodat wij nog een week de tijd hebben om ons adequaat voor te bereiden op het vervolg.

De **voorzitter**: Ik zal de minister dat verzoek voorleggen. Als wij het debat vandaag hadden voortgezet, zouden wij die antwoorden ook niet gekregen hebben. Ik dring er wel op aan dat de minister de Kamer ruimte geeft om het vervolg van het debat voor te bereiden.

**

Mevrouw **Dupuis** (VVD): Dan doe ik de suggestie dat de Kamer na de inbreng van de minister in eerste termijn ruim de tijd krijgt om te reageren. Dat zou ik dan wel op prijs stellen. Dan moeten we de tweede termijn niet meteen na dat antwoord houden. Ik stel voor dat wij op 29 maart alleen het antwoord van de minister in eerste termijn aanhoren en daarover debatteren en dat wij de tweede termijn in een later stadium houden. Ik denk dat ik er, net als de minister nu, behoefte aan heb om de zaken dan nog eens goed te bekijken.

De **voorzitter**: Ik zou daar niet op vooruit willen lopen. Ik verzoek de Kamer om mij en het College van Senioren te machtigen om in overleg met de commissie te bezien hoe wij de werkzaamheden inrichten. Ik wil het nu beperken tot de afspraak dat wij de beraadslaging opschorten, dat wij erop rekenen dat wij op 29 maart een vervolg krijgen, met een schriftelijke beantwoording van zo veel mogelijk vragen vooraf, indien mogelijk binnen een week, en dat wij voor 29 maart besluiten hoe wij de werkzaamheden vervolgens inrichten.

**

De heer **Franken** (CDA): Voorzitter. Ik steun het verzoek van mevrouw Dupuis. Die boodschap geef ik u graag mee voor het College van Senioren.

De **voorzitter**: Ik heb dat verzoek heel goed begrepen. Ik zal dat ook in welwillende overweging nemen, maar ik heb al gezegd dat ik de werkzaamheden, na overleg met de commissie, in het College van Senioren zal bespreken en dat ik de Kamer daarvan mededeling zal doen.

**

Mevrouw **Tan** (PvdA): Voor uw informatie: wij steunen ook het voorstel van mevrouw Dupuis.

De **voorzitter**: Ik neem daar uiteraard goede nota van. Er tekent zich een brede consensus af op dit punt. Ik kom hierop nader terug bij de regeling der werkzaamheden.

**

De beraadslaging wordt geschorst.

De vergadering wordt van 12.50 uur tot 14.00 uur geschorst.

De **voorzitter**: De ingekomen stukken staan op een lijst die in de zaal ter inzage ligt. Op die lijst heb ik voorstellen gedaan over de wijze van behandeling. Als aan het einde van de vergadering daartegen geen bezwaren zijn ingekomen, neem ik aan dat de Kamer zich met de voorstellen heeft verenigd.

**

(Deze lijst is, met de lijst van besluiten, opgenomen aan het einde van deze editie.)

De **voorzitter**: De Kamer heeft diverse voornemens tot het sluiten, vaststellen, wijzigen of verlengen van verdragen, protocollen en overeenkomsten ontvangen. Deze stukken zijn gedrukt onder de nummers: 23908 (R1519), AG; 24493 (R1557), AA; 32483, A; 32564, A; 32599, A; 32628 (R1925), A; 32629 (R1926), A; 32630 (R1927), A; 32631 (R1928), A; 32632 (R1929), A; 32633 (R1930), A en 32649 (R1931), A. Ik stel vast dat voor deze voornemens de termijnen zijn verstreken en dat wat deze Kamer betreft aan uitdrukkelijke goedkeuring van deze voornemens geen behoefte bestaat.

**

*B

!JBZ-raad!

Aan de orde is de behandeling van:

- de brief van de voorzitter van de vaste commissie voor de JBZ-raad inzake Richtlijn Europese PNR (COM(2011)32) (32669, letter A).

De **voorzitter**: Ik stel aan de Kamer voor, in te stemmen met de conceptbrief.

**

Daartoe wordt besloten.

*B

!Hamerstukken!

Aan de orde is de behandeling van:

- het wetsvoorstel Wijziging van de Wet bodembescherming (wijziging financiële bepalingen in verband met de decentralisatie-uitkering) (31433);
- het wetsvoorstel Wijziging van de Wet milieubeheer in verband met de heffingsplicht voor huishoudelijke afvalstoffen bij kamerverhuur en bij volgtijdig gebruik (32479).

Deze wetsvoorstellen worden zonder beraadslaging en zonder stemming aangenomen.

*B

!Privatisering voormalige overheidsdiensten!

Aan de orde is het **debat over de wenselijkheid van een parlementaire enquête naar de gevolgen van de privatisering van voormalige overheidsdiensten in Nederland.**

De **voorzitter**: Ik geef het woord aan de heer Schuurman.

**

*N

De heer **Schuurman** (ChristenUnie): Voorzitter. Allereerst wil ik de Kamer hartelijk danken voor de toestemming die mij is verleend om in deze plenaire vergadering in overeenstemming met artikel 128 van ons Reglement van Orde, ervoor te pleiten om te komen tot een besluit tot instelling van een commissie op grond van artikel 70 van de Grondwet, teneinde een enquête te verrichten met betrekking tot de gevolgen van privatisering en verzelfstandiging van overheidsdiensten.

Er is afgesproken dat de notitie die ik eerst de fractievoorzitters en daarna alle leden van deze Kamer heb doen toekomen op 24 januari jongstleden voor het debat grondlegend zal zijn. Het lijkt me uit het oogpunt van tijdswinst niet voor de hand liggend dat ik deze notitie hier volledig voorlees.

Graag wil ik de volgende punten als aanvulling naar voren brengen. Het instellen van een enquête is een zwaar middel, zo zwaar dat dit constitutioneel recht in deze Kamer nog nooit eerder is toegepast. De vraag dringt zich op of de gevraagde informatie niet op een andere manier verkregen zou kunnen worden. Zo is wel gesuggereerd dat een van de bestaande vakcommissies of een bijzondere commissie van de Kamer zo'n enquête zou kunnen doen. Bij enig nadenken blijken de praktische bezwaren en de te verwachten effectiviteit zo gering, dat dit geen begaanbare weg is.

De volgende vraag is of het onderwerp van een mogelijke enquête past binnen de Wet op de parlementaire enquête, zoals die vrij recent in deze Kamer, in januari 2008, gewijzigd is aangenomen. Deze Kamer nam daarbij ook de motie-Dölle aan, waarin wordt herbevestigd dat naar het oordeel van deze Kamer onderwerpen die voorwerp van onderzoek zouden kunnen zijn, een wetgevingsenquête betreffen en/of een zogenaamde politieke enquête. Het voorstel dat we vandaag bespreken, valt duidelijk onder de categorie wetgevingsenquêtes. Immers, de laatste 25 jaar zijn vele wetsvoorstellen aangenomen waarmee oorspronkelijke overheidsdiensten werden geprivatiseerd of verzelfstandigd. Het is tijd om eens extra te kijken naar de kwaliteit en zorgvuldigheid van de besluitvorming, vooral omdat nog altijd dat wetgevingsproces niet is voltooid.

Tijdens de behandeling van deze wetsvoorstellen werd, in overeenstemming met de

door ons allen gevoelde taak van de Eerste Kamer, de nadruk gelegd op de uitvoerbaarheid en maatschappelijke effecten van wetgeving, op de gevolgen voor burger en samenleving en op de rechtmatigheid en doelmatigheid van het optreden van de overheid. Dat gold te meer de privatisering van oorspronkelijke overheidsdiensten, omdat bij de diensten de publieke rechtsbescherming geborgd diende te worden. Steeds, soms zelfs unaniem, waren daarover in onze Kamer twijfels. Het lijkt ons tijd om nu eens te onderzoeken of de doelstellingen van de wetgeving ook in de praktijk zijn gehaald en of genoemde bezwaren en vermoedens van deze Kamer toentertijd wel of niet terecht waren. Ook de vicepresident van de Raad van State pleit in zijn jaarverslag van 2008 om soortgelijke redenen voor een grondige evaluatie. Ik citeer: "Bij de introductie van vormen van marktwerking in de publieke sector vindt een onvoldoende onderkenning plaats van een wisseling van perspectief. Niet meer het algemeen belang staat voorop, maar het maken van winst en de continuïteit en de groei van verzelfstandigde diensten. Het algemeen belang wordt zo veel mogelijk naar de belangen van de nieuwe onderneming gemodelleerd. Tegelijk verslapt de politieke controle." In een rapport van de SER uit 2010 over overheid en marktwerking lezen we ook dat een zorgvuldige voorbereiding van wijzigingen in het ordeningsbeleid essentieel is, met een gefundeerde afweging van de effecten op publieke belangen en op de maatschappelijke welvaart. Kortom, de voorgestelde enquête kan lessen trekken uit de evaluatie van het verleden, met het oog op mogelijke correcties van bestaande wetgeving en met het oog op nog te ontwikkelen wetgeving, zoals in de gezondheidszorg.

Niet alleen in deze Kamer, maar ook in publicaties van politieke partijen werd zeer kritisch gekeken naar de voorgenomen privatisering. Dit is geen gelegenheidsargument; dat wil ik graag onderstrepen. In mijn notitie heb ik dankbaar gebruikgemaakt van vooral CDA-publicaties -- daar hebben ze namelijk staatsrechtsgeleerden -- die zowel in partijorganen als via ingezonden stukken in dagbladen daarvan blijf gaven. Daarbij was de zorg dat economische belangen via deze wetgeving staatsbelangen zouden infiltreren, zodat publieke rechten gevaar dreigen te lopen. Vanzelfsprekend moet in deze Kamer dan toch eens de vraag worden gesteld of inderdaad het publieke belang door de genoemde wetgeving onder druk is komen te staan. Naast de mogelijke overheersing van economische gezichtspunten van privaatbelangen ten koste van algemeen en publiek belang of nut, betekent het privatiseringsproces ook meer dan eens ongemak en meer kosten voor de burger.

Burgers ervaren sommige gevolgen van de privatisering als aantasting van hun rechtszekerheid. Het vertrouwen tussen burgers onderling en zeker tussen overheid en onderdanen zal door een te houden enquête mogelijk weer enigszins worden versterkt. De Eerste Kamer als instituut in ons democratisch bestel heeft, gezien haar grondwettelijke taak tot het houden van enquêtes, deze specifieke controlerende taak mogelijk wel verzaakt. Het is misschien wel heel

goed voor de Eerste Kamer om eens in de spiegel te kijken. Als dat tot zelfkritiek leidt, zal de positie van de Eerste Kamer in ons democratisch staatsbestel eerder worden versterkt dan verzwakt.

Omdat het enquêteonderwerp erg breed is, zal een te benoemen commissie tot een duidelijke afgrenzing moeten komen. Alhoewel ik van oordeel ben dat deze afgrenzing via een commissie dus een taak is van heel de Kamer, veroorloof ik me toch een algemene richtlijn te stellen. Het onderzoek zal vooral moeten gaan over onderwerpen waarbij zo veel mogelijk burgers de voor- en nadelen van privatisering hebben kunnen ondervinden; burgers die bij vorige onderzoeken van allerlei aard nooit aan het woord zijn gekomen. Te denken valt aan onderwerpen als de postbestelling en het openbaar vervoer. Uit reacties op ons voorstel blijkt dat door de privatisering van het openbaar vervoer de dienstverlening aan de burger minder is geworden. Kleine dorpjes en dunbevolkte streken, van Limburg tot Friesland, zijn steeds slechter bereikbaar geworden. En dat terwijl we het leeglopen van het platteland allemaal als een ernstig sociaal en cultureel probleem ervaren! Ook toekomstige wetgeving over de gezondheidszorg betreft iedereen. Wat ons betreft zou bijvoorbeeld de privatisering van het loodswezen, waarover toentertijd in deze Kamer veel twijfels en vragen leefden, buiten beschouwing moeten blijven, omdat deze wetgeving niet alle burgers direct raakt.

De veelgenoemde praktische bezwaren tegen een enquête door deze Kamer neem ik niet serieus, en eigenlijk niemand in deze Kamer. Als die bezwaren echt zwaar zouden tellen, zouden we de Wet op de parlementaire enquête zo snel mogelijk geschoond moeten zien te krijgen van symboolwetgeving. Want zulke wetgeving is juist wat wij in deze Kamer vooral niet willen. Bij de laatste bespreking in 2008 heb ik deze bezwaren van geen enkele kant gehoord, en terecht. Overigens lijkt het me goed om te melden dat voor het nodige onderzoek tijdens de enquête het Rathenau Instituut, een onderzoeksinstituut ten dienste van het parlement, en zelfs het onderzoeksbureau van de Tweede Kamer zouden kunnen worden ingeschakeld. In het laatste geval kunnen we de vruchten van een grote ervaring plukken. Daarbij moet niet worden vergeten dat wij geen wetenschappelijke evaluatie op het oog hebben, zoals in een studie van de WRR uit 2002 of in proefschriften al wel is gebeurd, maar een politieke.

De wet laat het toe om het begrip "voorbereiden" in relatie tot een in te stellen enquêtecommissie eng of ruim te interpreteren. Een enge interpretatie geeft de commissie de opdracht een probleemstelling te schrijven en daarna terug te komen naar deze Kamer. Een ruime omschrijving staat de commissie toe het onderzoek alvast te verrichten op basis van de opdracht, en een rapport voor te bereiden dat door de Kamer wordt besproken. Na zo'n bespreking kan de Kamer beslissen of de enquête alsnog moet worden voortgezet of kan worden afgesloten. Omdat we hier met een eerste keer te maken hebben, zouden wij adviseren om de enge interpretatie te volgen:

het instellen van een voorbereidingscommissie, die over anderhalve à twee maanden met een definitief voorstel naar deze Kamer terug zal moeten komen.

Al in een vroege fase stemden de fracties van de PvdA en de SP met mijn voorstel in en vanaf dat moment hebben zij ook hun bijdrage aan mijn voorstel geleverd. Alhoewel we begrijpen dat er bij een aantal fracties nog reserves leven, zouden we in deze Kamer willen pleiten voor unanimiteit, of in ieder geval een zo groot mogelijke meerderheid. Indien een meerderheid bereid is ons voorstel te steunen, zullen we dankbaar zijn. Maar pas volledig tevreden zullen we zijn als die fracties die aarzelen of tegen zijn, zich alsnog in de rij van voorstanders scharen, of later con amore verklaren dat het door de meerderheid gewenste onderzoek moet worden uitgevoerd.

Het is voor ons allemaal van belang dat sinds het publiek worden van ons voornemen, de Tweede Kamerfracties niet afkeurend van zich hebben laten horen. Met de voorgestelde enquête is dus geen competentiestrijd met die Kamer ontstaan. Ze vindt het blijkbaar vanzelfsprekend dat wij dit gaan ondernemen. Ook zijn er geen negatieve reacties uit de maatschappij en de media. Integendeel, de reacties waren overwegend positief tot zeer positief. Aan die maatschappelijke roep wil deze Kamer toch niet voorbijgaan? Toen ik gisteravond alle door mij ontvangen ingezonden stukken wilde meenemen naar deze Kamer, bleken ze te zwaar om dit in één keer te doen. Ze waren alle positief.

Afgelopen zaterdag gaf NRC in juiste bewoordingen onze intenties van een enquête weer. Ik citeer: "Het enquêtevoorstel mikt niet op een anti-privatiseringsfeestje, maar getuigt wel van een zekere zorg bij burgers die merken dat de overheid het voorgespiegelde niveau van voorzieningen niet waarmaakt. Wat waren de vooronderstellingen destijds, in welke sectoren is het gelukt, waar niet? Misschien ook: aan welke voorwaarden moet worden voldaan voor een geslaagde operatie?" Aldus Marc Chavannes in de NRC van 12 maart.

Tot slot. In lijn met het voorgaande willen we, om aan het eind van dit debat tot besluitvorming te komen, een motie indienen om het voorgestelde ook daadwerkelijk te bereiken.

*M

De **voorzitter**: Door de leden Schuurman, Noten, Kox, Engels, Vliegenthart, Koffeman, Kuiper en Leijnse wordt de volgende motie voorgesteld:

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

gelet op onder andere het advies van de Sociaal-Economische Raad (SER) "Overheid én markt: Het resultaat telt! Voorbereiding bepalend voor succes" (24036, nr. 372);

overwegende dat de Eerste Kamer in de achterliggende twee decennia bij de goedkeuring van besluiten inzake de privatisering en

verzelfstandiging van overheidsdiensten bij herhaling uiting heeft gegeven aan haar zorg over de borging van de publieke belangen;

vaststellende dat het beleid inzake privatisering en verzelfstandiging van overheidsdiensten tot dusver niet systematisch door de Kamer is beoordeeld op de kwaliteit en zorgvuldigheid van de besluitvorming daarover en op de gevolgen daarvan op langere termijn voor overheid, burger en samenleving, mede in hun onderlinge verhouding;

overwegende dat de hiervoor genoemde elementen thans een samenhangende analyse en beoordeling behoeven, teneinde daar lessen voor de toekomst uit te trekken;

gelet op het bepaalde in artikel 70 van de Grondwet, de Wet op de Parlementaire Enquête en de artikelen 129 en volgende van het Reglement van Orde van de Eerste Kamer der Staten-Generaal;

besluit:

- een onderzoek te doen instellen in de zin van artikel 70 van de Grondwet naar de kwaliteit en zorgvuldigheid van de besluitvorming over en de effecten van de privatisering en verzelfstandiging van overheidsdiensten op overheid, burger en samenleving, mede in hun onderlinge verhouding;
- voor dat doel een commissie in te stellen als bedoeld in artikel 130 van het Reglement van Orde van de Eerste Kamer der Staten-Generaal, welke belast zal worden met de uitwerking van de vraagstelling en de verdere voorbereiding van het hiervoor bedoelde onderzoek,

en gaat over tot de orde van de dag.

Zij krijgt letter B (XC).

**

De heer **Schuurman** (ChristenUnie): Voorzitter. Bij het dictum van de motie wil ik nog een korte toelichting geven.

In het eerste onderdeel spreekt de Kamer uit dat er een enquête of onderzoek komt.

In het tweede deel wordt gevraagd om een voorbereidingscommissie. Die commissie zal de begrenzing en vraagstelling van het onderzoek moeten formuleren. Deze commissie zal voorts met een onderzoeksplan en een tijdsplanning moeten komen. Daarnaast zal geformuleerd moeten worden hoe de ondersteuning van het onderzoek eruit zal gaan zien. Binnen het kader van de daarvoor geldende wet kan deze Kamer vervolgens een daarbij passende en gemotiveerde begroting opstellen. Ook kan de voorbereidingscommissie worden gevraagd een voorstel te doen voor de samenstelling van de parlementaire onderzoekscommissie.

De indieners van de motie denken dat het rapport van deze voorbereidingscommissie begin mei naar de Eerste Kamer moet worden gestuurd, zodat nog in de oude samenstelling van de Kamer hierover in besluitvormende zin kan worden

gesproken. Ik wijs er hierbij overigens op dat wij dit nadrukkelijk niet in de motie hebben opgenomen.

We hopen dat volgende week in de vergadering van het College van Senioren de samenstelling van de voorbereidingscommissie zal kunnen worden vastgesteld en de benoeming hier plenair kan worden bekrachtigd.

Voorzitter. U kunt zich voorstellen dat ik met meer dan gewone belangstelling de reacties van mijn collegae fractievoorzitters afwacht.

De heer **Werner** (CDA): Voorzitter. Graag een verduidelijking van wat er precies wordt bedoeld met deze motie. Als ik het goed begrijp, vragen de indieners vandaag, op basis van de notitie, een uitspraak en beslissing over het instellen van een enquête. Afhankelijk van de uitkomsten van de voorbereidingscommissie kan overwogen worden om het uiteindelijk niet te doen. De indieners zeggen dus niet: wij beslissen vandaag nog níet over een enquête; we beslissen uitsluitend en alleen over het instellen van een voorbereidingscommissie, waarna we pas het besluit nemen of we al dan niet een enquête gaan houden.

De heer **Schuurman** (ChristenUnie): Ik ben blij dat ik dit punt nu meteen zal kunnen verduidelijken. De motie laat er geen twijfel over bestaan: wij willen een onderzoek binnen het kader van de Wet op de parlementaire enquête. De Wet op de parlementaire enquête biedt twee mogelijkheden: een parlementair onderzoek, zoals de heer Werner suggereerde, of een enquête, waarbij mensen onder ede kunnen worden gehoord. Daarover doen wij nu geen uitspraak; dat kan wel aan de voorbereidingscommissie en dus aan heel de Kamer worden overgelaten.

De heer **Hermans** (VVD): Volgens mij is dat de vraag niet. De vraag is of u vandaag reeds een besluit wilt nemen om gebruik te maken van artikel 70 van de Grondwet ten aanzien van de Wet op de parlementaire enquête, teneinde te komen tot het houden van een onderzoek. Stelt u nu een commissie in die dat gaat voorbereiden en die eventueel straks alsnog nee kan zeggen? Of kiest u voor de weg om vandaag dat debat te voeren en te bezien of er een parlementair onderzoek zou moeten komen?

De heer **Schuurman** (ChristenUnie): Die laatste suggestie zouden wij niet moeten volgen, gezien de zwaarwegende aard van dit onderwerp waarbij de burger voor het eerst eens in de politiek aan het woord kan komen. Dat is in alle andere wetenschappelijke onderzoeken niet aan de orde geweest. Opdat burgers -- voor hen zijn wij er in het parlement -- eens aan de orde komen, willen wij inderdaad de zware weg van de enquête begaan. Ik heb echter argumenten genoeg aangedragen om te onderstrepen dat het een zware weg is. Het is niet zomaar een bevestiging; het is een zware weg. Overigens, de privatiseringswetgeving is ook een zwaar traject, waarbij beslist wel een zwaar onderzoek past

waarin eens terug wordt gekeken en vooral ook naar de toekomst wordt gekeken. Denk daarbij maar aan de gezondheidszorg. Dat betreft weer alle burgers, en die komen nooit aan bod in alle andere onderzoeken.

*N

De heer **Engels** (D66): Voorzitter. Wij spreken vandaag over de brief van collega Schuurman met het voorstel om als Eerste Kamer een parlementair onderzoek te verrichten als bedoeld in artikel 70 van de Grondwet. Deze enquête moet zich richten op de voorbereiding en de effecten van de privatisering en op de verzelfstandiging van overheidstaken. Graag wil ik in deze bijdrage proberen aan te geven waarom de fractie van D66 in beginsel bereid is steun aan het voorstel te geven.

Graag maak ik eerst enkele opmerkingen over de motieven en beweegredenen die aan het voorstel ten grondslag liggen of gelegd kunnen worden, en die primair verband houden met de positie van de Eerste Kamer.

Binnen de D66-fractie leeft niet de uitdrukkelijke wens om de betekenis en het imago van de Eerste Kamer te versterken. Maar zelfs als dat wel zo zou zijn, moet wat ons betreft de mogelijke inzet van het instrument van de parlementaire enquête door de Eerste Kamer niet voor dat doel worden aangewend. Mijn fractie stelt eenvoudigweg vast dat de Eerste Kamer beschikt over dezelfde controlerende instrumenten als de Tweede Kamer. In dat licht zijn wij van oordeel dat het de Eerste Kamer staatsrechtelijk volledig vrij staat om van deze bevoegdheden gebruik te maken. De vraag om, zoals nu, te overwegen een parlementair onderzoek te verrichten naar de besluitvorming over en de gevolgen van privatisering en verzelfstandiging van overheidstaken, moet ons inziens op basis van een inhoudelijke en zakelijke afweging worden beantwoord.

Uiteraard realiseren wij ons terdege dat deze afweging ook politieke aspecten heeft. Nu Grondwet en wet niets zeggen over het doel van een enquête, dienen de Kamers van de Staten-Generaal zelf te bepalen over welke kwestie zij een onderzoek willen instellen, en waarom zij dat willen. De mogelijkheid tot het houden van een enquête is constitutioneel slechts beperkt door de aard van de taken en de rol van het parlement. Staatsrechtelijk is niet voorgeschreven dat de Eerste Kamer op dit punt terughoudend zou moeten zijn, bijvoorbeeld door zoveel mogelijk te abstraheren van politieke onderwerpen of de politieke context. Het beleid van een zittend kabinet kan heel goed onderwerp zijn van een door de Eerste Kamer uit te voeren onderzoek.

Zoals ik hier al eens eerder heb gezegd, heeft het feit dat de Eerste Kamer staatsrechtelijk beschikt over dezelfde controlerende bevoegdheden als de Tweede Kamer constitutioneel tot gevolg dat de ministeriële verantwoordelijkheid op grond daarvan kan worden geactiveerd, en uiteindelijk door toepassing van de ongeschreven

vertrouwensregel kan worden gesanctioneerd. Ik zeg nadrukkelijk steeds "kan", want het gebruik van staatsrechtelijke bevoegdheden is afhankelijk van politieke afwegingen.

De opvatting dat de Eerste Kamer slechts een enquête zou moeten of kunnen houden over een zo sterk mogelijk gedepoliteerd onderwerp, steunt wat mij betreft niet op het constitutionele recht. Ook hierbij geldt dat het de Eerste Kamer staatsrechtelijk vrijstaat een zelfgekozen terughoudendheid of de nodige zelfbeperking te betrachten. Elke fractie maakt op dat punt een eigen afweging, al of niet met behulp van staatsrechtgeleerden.

In de tweede plaats wil ik enkele opmerkingen maken over het voorgestelde onderwerp van onderzoek. Het is immers de Kamer die de omvang van de enquête vaststelt in de omschrijving van de opdracht aan de enquêtecommissie. In enkele preludes op mogelijke uitkomsten van een dergelijk onderzoek is gesuggereerd, dat het op afstand van de overheid plaatsen van publieke taken een relatie heeft met het vertrouwen van de burger in het openbaar bestuur. Ook is gesteld dat privatisering de belangrijkste maatschappelijke ontwikkeling van de afgelopen decennia is geweest.

Mijn fractie heeft de neiging nog niet al te veel te willen speculeren over de resultaten van het onderzoek. Als een of meerdere fracties bijvoorbeeld graag het failliet van het neoliberalisme zouden willen aantonen is het juist zaak om deze mogelijke uitkomst niet bewust of onbewust als vooronderstelling in de vraagstelling mee te nemen. Ha, ik zie dat zich iemand aangesproken voelt.

De heer **Kox** (SP): Ja, om duidelijk te maken dat je, als je een enquête zou starten met dat doel, onwaarschijnlijk zou zijn ...

De heer **Engels** (D66): Ja.

De heer **Kox** (SP): Een enquête houd je omdat je vermoedens en ideeën hebt, omdat je in ieder geval de waarheid wilt vinden. Daarom heb ik al vanaf het moment dat het idee publiek is geworden, gezegd dat het voor mijn fractie niets van doen heeft met politieke koppensnellerij, waarmee enquêtes aan de overkant wel eens verbonden worden. Hier vallen geen koppen; we zoeken geen koppen maar de waarheid. Voor alle helderheid: ook als je grote problemen met neoliberalisme hebt, kun je zo'n onderzoek op een onpartijdige manier in gang zetten. Dat zouden wij moeten doen en daar is de heer Engels natuurlijk ook voor.

De heer **Engels** (D66): Het is mij een grote vreugde om, niet voor het eerst, vast te stellen dat de fracties van de SP en D66 op één lijn zitten, hoewel ik merk dat anderen daarmee misschien moeite hebben.

Op grond van het SER-rapport Overheid en Markt, dat hier eerder aan de orde is geweest, stel ik vast dat het onderwerp van privatisering en verzelfstandiging van publieke belangen een heel

veelomvattend en complex onderwerp is. Publieke belangen richten zich op de activiteiten die voor de samenleving als geheel wenselijk worden geacht. Wat daaronder valt is in objectieve zin niet eenvoudig te bepalen. Het zijn belangen waarvan de vaststelling de uitkomst is van politieke besluitvorming. In dat verband zouden politieke organen niet alleen moeten besluiten op grond van puur normatieve invalshoeken. Als overheidsorganen moeten zij ook kijken naar aspecten als kwaliteit, toegankelijkheid, keuzevrijheid, sociale aanvaardbaarheid en doelmatigheid.

De behartiging van publieke belangen vindt in vele vormen plaats en de verhouding tussen overheid en markt kent verschillende dimensies. Met andere woorden: op vrijwel alle maatschappelijke terreinen is sprake van een zekere mate van overheidshandelen. De aard en de omvang van de rol van de overheid is daardoor behoorlijk gedifferentieerd. Soms treedt de overheid zelf op als aanbieder van goederen of diensten, in andere gevallen is de overheid daarbij als financier of toezichthouder betrokken, en in nog weer andere sectoren als zorg, vervoer en onderwijs werkt de overheid samen met private partijen.

In de afgelopen decennia is er veel veranderd in de wijze van de uitvoering van overheidstaken en de behartiging van publieke belangen. Daarvan is bijvoorbeeld niet alleen sprake bij de verkoop van staatsbedrijven op het gebied van energielevering, post en telefoon, maar ook bij de verkoop van zendmaatschappijen, vervoersbedrijven, luchthavens of pijpleidingmaatschappijen. Overigens zijn er recentelijk ook omgekeerde bewegingen gemaakt door het aankopen of ondersteunen van systeembanken, maar dat zal, naar wij hopen, slechts van tijdelijke aard blijken te zijn.

Daarnaast zijn veel publieke taken en belangen niet in de markt gezet, maar op afstand van de overheid geplaatst en voor dat doel ondergebracht bij semioverheidsinstellingen en zelfstandige bestuursorganen. Op dit terrein werken noch de marktmechanismen noch de overheidsaansturing in volle omvang.

Wie geïnteresseerd is in de kwaliteit van maatschappelijke goederen en diensten, moet wellicht ook de vraag stellen naar de kwaliteit van de overheidsprestaties zelf. Wij horen en lezen namelijk met de nodige regelmaat het nodige commentaar op bijvoorbeeld de aard en omvang van de regelgeving, de handhaving, de serviceverlening, onbedoelde effecten van belastingheffing, scherpste in de sociale zekerheid, bureaucratie en vooral ook de staat van het onderwijs. Als wij in het kader van de voorgestelde enquête meer willen weten over de staat van het vertrouwen van de burger in de overheid of over de reikwijdte van de politieke controle is de vraag naar de kwaliteit van de prestaties van de overheid zelf op zichzelf genomen ook relevant.

Maar hoe dit alles ook zij, deze korte exercitie geeft het grote belang aan van een heldere en afgebakende probleemstelling. In dat

verband heeft mijn fractie met instemming een van de conclusies van het eerder genoemde SER-rapport gelezen, namelijk dat er in wezen niet gesproken kan worden van een ideologische keuze tussen markt en overheid. Wij menen dat deze vaststelling een substantiële rol moet vervullen in de formulering van de onderzoeksvraag. Op vrijwel alle maatschappelijke terreinen en sectoren zijn overheid en private partijen immers beide actief.

In de derde plaats wil ik iets zeggen over het instrument van de parlementaire enquête als zodanig. Het parlementaire enquêterecht is belangrijk voor de kwaliteit en de ontwikkeling van de vertegenwoordigende democratie. De betekenis van de enquête ligt immers ook in de mate waarin dit recht bijdraagt aan de controlerende rol van de Staten-Generaal. Max Weber wees in dat verband als een van de eersten op het belang van een optimaal geïnstrumenteerd parlement. Hetzelfde geldt voor de toepassing van het enquêterecht. Mijn fractie zou de inzet daarvan niet op voorhand willen beperken door af te zien van de toepassing van verplichtende bevoegdheden en dwangmiddelen. Het opleggen van verplichtingen en het toepassen van dwangmiddelen kan bijdragen aan een zo scherp mogelijke vaststelling van de feiten. Waarheidsvinding is overigens wat ons betreft geen doel op zich, maar een voor deze specifieke vorm van parlementaire controle noodzakelijke voorfase om feiten zo goed mogelijk vast te stellen.

In dat licht beziet mijn fractie ook de vraag of daadwerkelijk tot een parlementaire enquête moet worden overgegaan, dan wel dat zou kunnen worden volstaan met een parlementair onderzoek sui generis. Het argument dat ons Reglement van Orde, anders dan dat van de Tweede Kamer, de figuur van de tijdelijke commissie, en daarmee een andere onderzoeksvorm dan de enquête niet kent, lijkt mij niet doorslaggevend. De Kamer kan ook zonder grondslag in het Reglement van Orde besluiten tot een gewoon parlementair onderzoek door een ad-hoccommissie. Voor de D66-fractie is dat niet nodig. Als de Kamer uiteindelijk zou besluiten het voorgestelde onderzoek daadwerkelijk uit te voeren, is het van belang duidelijk te maken dat het hier om een fundamenteel en belangrijk onderzoek gaat. Juist door gebruik te maken van het middel van de enquête onderstreept de Kamer zelf dat belang, maar ook de noodzaak het feitenonderzoek zo valide mogelijk te onderbouwen. De enquêtecommissie is overigens niet verplicht gebruik te maken van alle bevoegdheden en dwangmiddelen die de wet biedt, maar het lijkt niet verstandig deze mogelijkheid op voorhand uit te sluiten.

Hier en daar bestaat enige vrees dat met name bepaalde oppositiefracties van het enquêterecht een politiek strijdmiddel zouden willen maken. Dat kwalificeer ik als koudwatervrees. Wie bang is voor misbruik van parlementaire middelen door de oppositie miskent dat de enquête daardoor als instrument sterk aan betekenis zal verliezen, dat misbruik zich snel tegen politieke wildebrassen zelf zal keren en vooral dat uiteindelijk de Kamer als geheel oordeelt over de politieke gevolgen van een parlementair onderzoek.

Dit alles afwegend stelt mijn fractie zich op het volgende standpunt. Wij steunen het voorstel om een parlementaire enquête in te stellen naar de besluitvorming over en de effecten van de privatisering en verzelfstandiging van overheidstaken. Naar ons oordeel is het uit een oogpunt van zorg voor de kwaliteit van de publieke taakbehartiging van belang om op een fundamentele en valide wijze na te gaan hoe de constitutioneel verantwoordelijke organen besluiten nemen over deze aangelegenheden en welke relevante gevolgen deze besluiten hebben voor het niveau van de politieke taakvervulling. Wij moeten ons afvragen of het politieke proces ten aanzien van deze materie voldoende zorgvuldig verloopt. Wij moeten bovendien bereid zijn te leren van de tot dusver opgedane ervaringen. Het SER-rapport, onder andere, bevat daarvoor belangwekkende aanknopingspunten. Daarin wordt onder meer de nadruk gelegd op een gedegen analyse van alle relevante feiten en effecten, criteria als transparantie en proportionaliteit en het benutten van de expertise van deskundigen en belanghebbenden.

Om tot een zinnige enquête te komen zal goed moeten worden nagedacht over de precieze formulering van de vraagstelling. Daarnaast moet een aantal praktische zaken in kaart worden gebracht, bijvoorbeeld een op een scherpe probleemstelling toegesneden onderzoeksoepzet, gekoppeld aan een begroting, de ambtelijke ondersteuning en een tijdsplanning. Wellicht zal ook moeten worden nagedacht over de samenstelling van de enquêtecommissie. Het lijkt ons een prima idee om daartoe een commissie in te stellen die belast wordt met de voorbereiding van een parlementaire enquête als hier bedoeld. In de opdrachtformulering zal in ieder geval aandacht moeten worden besteed aan de uitwerking van de hiervoor genoemde kwesties.

*N

Mevrouw **Böhler** (GroenLinks): Voorzitter. Allereerst dank ik collega Schuurman, die op de valreep van zijn vertrek uit de Eerste Kamer met het voorstel kwam om een parlementaire enquête te houden; de eerste in de geschiedenis van de senaat, als het doorgaat. Eigenlijk zou de commissie, als het ervan komt, de commissie-Schuurman moeten heten, maar dat kan helaas niet.

Een parlementair onderzoek door de senaat werpt een aantal vragen op, die ik mede aan de hand van de notitie van collega Schuurman van 24 januari jongstleden wil langslopen. Allereerst maak ik enkele algemene opmerkingen over een enquête door de Eerste Kamer. Artikel 70 van de Grondwet laat er geen enkele twijfel over bestaan: de Eerste Kamer is onbeperkt bevoegd om een enquête te houden, evenals de Tweede Kamer en zelfs samen met de Tweede Kamer. Iets anders is evenwel de vraag naar de wenselijkheid van een enquête door de Eerste Kamer. Deze vraag is door menig collega opgeworpen. Het politieke primaat ligt immers bij de Tweede Kamer en het houden van een enquête

zou kunnen bijdragen aan de door velen onwenselijk geachte verdere politisering van dit huis. Mijn fractie is van mening dat het antwoord op de vraag naar de wenselijkheid van een enquête door de Eerste Kamer niet los kan worden gezien van het gekozen onderwerp. Het gaat dus eigenlijk om de vraag, welke criteria wij zouden kunnen hanteren bij de keuze van het onderwerp.

Een van de criteria die in de notitie van collega Schuurman worden genoemd is: het moet niet te politiek zijn. Dit vinden wij een moeilijk criterium, omdat het moeilijk te bevatten, moeilijk uit te leggen en moeilijk te definiëren is. Bovendien zijn wij niet van mening dat de senaat geen politiek huis is. Wel zijn ook wij van oordeel dat de Eerste Kamer zich niet moet mengen in het dagelijkse politieke bedrijf. Dat geldt ook ten aanzien van de vraag of de senaat een parlementair onderzoek of een enquête moet houden. De toegevoegde waarde van de senaat ligt er juist in dat de Eerste Kamer afstand houdt van de waan van de dag. Zo beoordelen wij ook wetsvoorstellen. Zij worden op hun kwalitatieve merites beoordeeld, ook al zou het naïef zijn om te veronderstellen dat in de Eerste Kamer politieke overwegingen geen enkele rol spelen bij de uiteindelijke beoordeling van een wetsvoorstel.

Indien er door de senaat een enquête wordt gehouden, dient deze volgens mijn fractie in het verlengde te liggen van de taak van de Eerste Kamer als kwaliteitscontroleorgaan. Ik verwijs hierbij graag naar de criteria aan de hand waarvan de Eerste Kamer wetsvoorstellen toetst. Hiertoe behoren naast de verenigbaarheid met verdragen en grondrechten ook effectiviteit, uitvoerbaarheid en doelmatigheid van het wetsvoorstel. Collega Schuurman heeft in zijn notitie dan ook terecht op dit toetsingskader gewezen en op "de nadruk die de Eerste Kamer legt op de kwaliteit en zorgvuldigheid van wetgeving en op de uitvoerbaarheid en maatschappelijke effecten van wetgeving, op de gevolgen voor burger en samenleving en op de rechtmatigheid en doelmatigheid van het optreden van de overheid".

Ten slotte zou het bij de enquête door de Eerste Kamer moeten gaan om een kwestie met een brede maatschappelijke impact en met een langetermijnbelang; geen ad-hoconderzoek over een actuele kwestie dus. Indien aan deze voorwaarden is voldaan, kan er ons inziens geen bezwaar zijn tegen een enquête door de senaat.

Dan kom ik nu op het onderwerp van het voorstel van collega Schuurman, te weten privatisering en verzelfstandiging. Dit onderwerp houdt Nederland ontegenzeggelijk al een aantal decennia bezig. Voor het begin ervan moeten we teruggaan naar eind jaren 80 van de vorige eeuw. In 1989 viel niet alleen de Muur, maar werd ook het Nederlandse staatsbedrijf PTT geprivatiseerd. Het bedrijf voor posten, telegrafie en telefonie werd vervolgens opgesplitst, verzelfstandigd en naar de beurs gebracht. In de jaren negentig van de vorige eeuw groeide de tendens om staatsbedrijven te privatiseren, mede door de globalisering. Nederland werd de bv Nederland en efficiency werd het toverwoord. Naast de PTT werd vanaf toen ook een

groot aantal (semi)staatsbedrijven, zoals de Nederlandse Spoorwegen, DSM en nutsbedrijven verzelfstandigd.

De voorstanders van privatisering hebben toen met name gewezen op de kostenbesparing en de betere dienstverlening door concurrentie en marktwerking. De overheid hoeft immers geen of minder geld te besteden en geprivatiseerde bedrijven werken efficiënter, zo werd gesteld. Voor de eventuele nadelen was er toen minder aandacht, zoals voor de gevolgen voor de burger van het verminderde overheidstoezicht, het probleem van monopolievorming en de negatieve gevolgen voor werknemers. Het verbaast dan ook niet dat het politiek en maatschappelijk enthousiasme voor het privatiseren van overheidsinstellingen twintig jaar later behoorlijk is weggeëbd. Inmiddels worden er steeds meer twijfels geuit over de voordelen van marktwerking ten opzichte van sturing door de overheid. Steeds vaker wordt de overheid gevraagd de negatieve gevolgen van privatisering bij te stellen door gerichte overheidsinterventie en controle.

Ik zeg dit niet alleen omdat GroenLinks tegen privatisering is, zoals collega's misschien denken, maar omdat naar mijn mening op grond hiervan kan worden geconcludeerd dat het onderwerp voldoet aan het criterium "langdurig van aard met een brede maatschappelijke impact". Er zijn meer redenen die dit onderwerp geschikt maken voor een parlementair onderzoek door de Eerste Kamer. De kwaliteit en de betrouwbaarheid van de dienstverlening van de overheid vormen een terugkerend thema en een terugkerend onderwerp van zorg in debatten over wetsvoorstellen in de Eerste Kamer, evenals de vraag naar de publieke taak: wat kan en mag de burger van de overheid verwachten? Bovendien heeft de senaat al vaak genoeg zijn zorg uitgesproken over de borging van het publieke belang. Alle zojuist genoemde aspecten vinden wij terug in de vragen rondom de privatisering.

De heer **Engels** (D66): Mevrouw Böhler heeft een tipje van de sluier opgelicht over hoe binnen de gelederen van GroenLinks over het proces rond privatisering wordt gedacht. Is er binnen haar fractie ook nagedacht over de vraag of de kwaliteit van de overheidsprestaties zelf, in gevallen waarin niet is geprivatiseerd, tot soortgelijke reacties vanuit de samenleving aanleiding heeft gegeven en, zo ja, hoe haar fractie die beoordeelt?

Mevrouw **Böhler** (GroenLinks): Ik denk dat dit punt een beetje buiten de orde van dit debat valt. Wij spreken immers over de mogelijkheid een enquête te houden. Ik begrijp dat de heer Engels uit mijn woorden opmaakt dat wij niet altijd heel positief zijn over de gevolgen van marktwerking. Dat betekent echter niet dat wij geen oog hebben voor eventuele tekortkomingen van de overheid zonder privatisering. Dat lijkt mij vanzelfsprekend.

De heer **Noten** (PvdA): Ik heb, mede geïnspireerd door de vraag van de heer Engels, een vraag aan mevrouw Böhler. Het is een hypothetische vraag.

Als je een onderzoek gaat doen, is het volgens mij belangrijk om vooraf hypothetische vragen te stellen. Waarom zou je immers anders onderzoek willen doen? Kent mevrouw Böhler voorbeelden waarin het mogelijkwerijs zo is dat de kwaliteit verbeterd is en de kosten omlaag zijn gegaan, maar dat niet als zodanig wordt gewaardeerd? Ik doel op gevallen waarin de waardering van de kwaliteit niet overeenkomt met de werkelijke stijging ervan. Zou dat kunnen?

Mevrouw **Böhler** (GroenLinks): Doelt de heer Noten op de waardering van de burgers?

De heer **Noten** (PvdA): Ja.

Mevrouw **Böhler** (GroenLinks): Ja, dat is natuurlijk mogelijk.

De heer **Noten** (PvdA): Dat zou een interessante onderzoeksvraag zijn.

Mevrouw **Böhler** (GroenLinks): Ik zal straks iets zeggen over de formulering van de onderzoeksvragen. Misschien wordt daarmee de vraag van de heer Noten beantwoord.

Ik heb zojuist gezegd dat wij de aspecten die ik heb genoemd, dus kwaliteit, betrouwbaarheid, omvang van de publieke taak en borging van het publieke belang, allemaal terugvinden in de vragen rondom de privatisering. Onze indruk dat privatisering bij uitstek geschikt is voor een parlementair onderzoek door de senaat, wordt tot slot nog versterkt door de twee rapporten die over dit onderwerp zijn verschenen. Ik doel op het SER-rapport "Overheid én markt" en het rapport dat in 2007 in opdracht van het ministerie van Economische Zaken is opgesteld, dat al aan de orde is geweest.

Mijn volgende punt betreft de afbakening en de mogelijke onderzoeksvragen, mede in het verlengde van de vraag die de heer Noten mij stelde. Wij zijn het eens met de heer Schuurman dat het onderzoek moet worden beperkt tot (semi)publieke diensten die alle burgers betreffen. Interne verzelfstandiging van bijvoorbeeld agentschappen moet er niet in worden meegenomen. In eerste instantie zou het dus moeten gaan om de gevolgen van privatisering of verzelfstandiging van staatsbedrijven als de Postbank, PTT, de NS, Schiphol, instellingen voor sociale woningbouw en openbare nutsbedrijven. Wij zijn ook positief over het idee om een deel van de onderzoeksvraag uit te besteden aan bijvoorbeeld het Rathenau Instituut. De beslissing hierover moeten wij echter overlaten aan de onderzoekscommissie. De weg die de heer Schuurman heeft gekozen in zijn motie, op basis van artikel 130 van het Reglement van Orde, om een voorbereidende onderzoekscommissie in te stellen, steunen wij.

Hoewel wij kritisch zijn ten aanzien van privatisering en marktwerking lijkt het ons van groot belang om, ook voor de geloofwaardigheid van het onderzoek, open onderzoeksvragen te formuleren. Het onderzoek mag niet op voorhand

worden beperkt tot de negatieve effecten van privatisering. Het moet gaan over de gevolgen in het algemeen. Dat lijkt vanzelfsprekend maar mijn fractie wilde dit punt toch even benadrukken.

Wat betreft de onderzoeksvragen, hebben wij het volgende in gedachten. Het betreft overigens geen limitatieve opsomming. Het is ook niet onze bedoeling om hiermee de onderzoekscommissie te beperken. Het zijn slechts suggesties.

Wij denken aan vragen rond de gevolgen voor de dienstverlening en de kwaliteit, waarbij wij aantekenen dat dit een duidelijk toetsingskader vereist. Het gaat om kenmerken en criteria van kwaliteit. Het zal nog niet zo eenvoudig zijn om dat op te stellen.

Bij de vraag naar de kwaliteitsontwikkeling zouden wij ook een ander aspect mee willen nemen. Na privatisering is vaak een tendens zichtbaar dat het bedrijf zich ontdoet van vaste werknemers en deze inruilt voor flexwerkers, parttimers en oproepkrachten. Dit heeft vaak niet alleen consequenties voor de salariëring en overige arbeidsvoorwaarden van de nieuwe flexwerkers, maar ook voor de kwaliteit van dienstverlening. Dat lijkt ons een onderwerp dat kan worden meegenomen.

Een andere vraag die wij relevant achten, is of er daadwerkelijk sprake is van vrije concurrentie of dat de privatisering heeft geleid tot monopolievorming. Indien er sprake is van vrije concurrentie, is de vraag of deze heeft geleid tot lagere kosten.

Welke gevolgen heeft de privatisering gehad voor de basisvoorzieningen? De vraag is of is gewaarborgd dat de aangeboden diensten bereikbaar en betaalbaar zijn gebleven, ook voor de minder bedeelden.

Belangrijk zijn voor ons ook de consequenties van privatisering voor de verhouding tussen de burger en de Staat en de invulling van de publieke taak. Krijgt burger door de privatisering meer of juist minder invloed op de dienstverlening?

De Europese wet- en regelgeving is vaak als argument gebruikt om tot privatisering over te gaan. Toch zijn alle lidstaten heel verschillend met deze verplichting omgegaan. Het lijkt ons derhalve goed om ook te kijken naar het Europese kader voor privatiseringen. In hoeverre was het verplichtend? Wat heeft Nederland ermee gedaan? Hebben wij er wellicht iets bovenop gedaan? Is er inmiddels jurisprudentie hierover? Wij kunnen ons voorstellen dat dit een geschikt onderwerp is om uit te besteden aan bijvoorbeeld het Rathenau Instituut, maar, nogmaals, wij laten deze beslissing graag aan de commissie.

GroenLinks is positief over de door de heer Schuurman voorgestelde enquête. Het feit dat de Eerste Kamer niet eerder een enquête heeft gehouden, zou ons evenmin hiervan moeten afhouden als de eventuele praktische problemen. Zij zijn ervan overtuigd dat de Eerste Kamer die kan oplossen. Mijn fractie zal de motie van de heer Schuurman steunen.

*N

De heer **Ten Hoeve** (OSF): Voorzitter. Privatisering of verzelfstandiging van wat eerder overheidsdiensten of monopolistische nutsbedrijven waren, lijkt de laatste decennia steeds meer en steeds sneller te hebben plaatsgevonden. Dit heeft vooral steeds meer sectoren beroerd waar vrijwel iedereen rechtstreeks mee te maken heeft. De post is na een heel lange aanloop weer een duidelijk zichtbaar voorbeeld: er komen drie postbodes op een dag aan de deur.

In het bijzonder dat laatste, dat iedereen er direct mee te maken heeft, leidt er natuurlijk toe dat ook iedereen in dit land zich soms bevoordeeld, maar in de praktijk vaker benadeeld zal voelen doordat de overheid zulke belangrijke taken aan anderen overdoet. Het is een overheid die wel wat controle inbouwt of zelf uitoefent, maar die vaak weinig mogelijkheden meer heeft om zelf te sturen. Voordeel is soms voor het bedrijfsleven evident. Het voordeel van de veranderingen valt een eenvoudige burger echter nauwelijks op, terwijl het nadeel wel wordt gemerkt.

Een algemeen gevoel van slechter af zijn ontstaat dus makkelijker dan tevredenheid, of dat nu terecht is of apert onterecht. Veel mensen zijn er nog steeds van overtuigd dat de invoering van de euro tot grote prijsstijgingen heeft geleid, terwijl dat aantoonbaar niet het geval is. Vaak is de werkelijkheid natuurlijk dat een nieuwe ordening positieve en negatieve gevolgen heeft, vaak niet voor dezelfde gebruikers: meer bussen op de hoofdlijnen, maar minder naar de kleine dorpen. De prijs is voor een burger niet vergelijkbaar met wat die geweest zou zijn zonder privatisering. Vaak is ook het gevolg dat in de nieuwe marktwerkelijkheid van een gebruiker verwacht wordt dat hij handelt als kritische consument en in staat is te kiezen uit een veelheid van aanbieders, terwijl in de oude situatie de leverancier en de prijs gewoon vastlagen. Dat is misschien wel niet de meest efficiënte situatie, maar wel een gemakkelijke en voor iedereen hanteerbare. Ik wijs op de energievoorziening en de zorgverzekeringen. In de laatstgenoemde sector bestaat overigens een sterke tendens in de richting van een oligopolie. Er zijn veel soorten voordelen, maar veel gewone burgers voelen vooral veel nadelen.

Vooraf wat er intussen allemaal is gebeurd met overheidsdiensten en de monopolistische nutsbedrijven beschouwen wij, neem ik aan, als object van een mogelijk onderzoek. Er zijn uiteraard wel meer vragen te stellen en er zijn nog wel meer vlakken waarop de overheid haar burgers anders tegemoet treedt als gevolg van een vorm van verzelfstandiging. De overheid bezat enerzijds in een echt concurrerende markt opererende bedrijven die inmiddels zijn verkocht. Die bedrijven traden in het algemeen al volledig marktconform op. Verkoop ervan had daardoor weinig voelbare effecten. De grens tussen een gewoon bedrijf en wat wij vroeger een nutsbedrijf noemden, was hierbij al niet meer heel duidelijk. Dit geldt bijvoorbeeld voor de KLM en zeker voor de Postbank. Bij de verkoop van ABN AMRO kunnen

wij onszelf in de herhaling de vraag stellen of wij een bank eigenlijk niet ouderwets als nutsbedrijf willen betitelen. Ik kies daarvoor niet direct, maar het betreft wel een echte keuze.

Er zijn anderzijds veel instellingen die helemaal geen bedrijf zijn, die althans vroeger nooit zo zouden worden beschouwd, zoals scholen. Behalve het openbaar onderwijs zijn deze instellingen ook geen zaak van de overheid, maar zij worden wel volledig bekostigd door de overheid. Vroeger werd ook de bedrijfsvoering en salarisstructuur van deze instellingen volledig door overheidsregelingen bepaald. Ook bij deze instellingen is sprake van verzelfstandiging. Al die po- en vooral vo-scholen doen mee aan cao-onderhandelingen en proberen zich in de markt te zetten met competitief beleid en deskundigheidsbeloningen voor excellent personeel. Het effect is bij die instellingen zoals overall: er komt omvangrijk management om alles zelf te kunnen regelen wat vroeger de overheid deed, en er worden topsalarissen betaald. Verder ontstaat onvrede bij het personeel. Ook over deze dingen zou wel weer eens nagedacht kunnen worden voordat wij weer "meer ruimte voor prestatiebeloning" gaan bieden, zoals in het regeerakkoord staat.

Er is dus voor ons genoeg te bestuderen, te onderzoeken en te kiezen. De vraag is of de Eerste Kamer dat moet doen. Daarvoor is wel wat te zeggen. Ook al bestaat er al een stapel rapporten over deze en aanverwante zaken, het betreft hierbij uiteraard allemaal rapporten die een zakelijk uitgangspunt hebben. Daarin wordt vooral gelet op efficiency, wat een heel belangrijk aspect is. Er wordt in deze rapporten echter minder gelet op het aspect van de betrouwbare overheid die naast de burger staat en een vast kader van zekerheden biedt zonder de voortdurende noodzaak om ingewikkelde keuzes te maken. Misschien wordt in deze rapporten ook minder gelet op de langetermijndoelstellingen die het belang van de efficiency te boven gaan. Voor een duurzame ontwikkeling van Nederland kunnen deze aspecten echter wel van belang zijn. Ik wijs op de energiebedrijven. Die kiezen voor kolen- en kerncentrales en veel minder voor duurzaam. Juist de Eerste Kamer zou als politiek lichaam dat vooral op de inhoud is gericht, misschien een benadering kunnen leveren die breder is dan die in de onderzoeken tot nu toe. Zij zou het denken over privatisering en verzelfstandiging weer terug kunnen brengen van een uitsluitend zakelijk proces naar een proces ook van zoeken naar de menselijke maat en overzichtelijke verhoudingen. Dat is wat mij betreft dus positief.

De vragen echter, of op een zinvolle manier kan worden ingevuld wat er dan precies moet worden onderzocht, en hoe, en op welke aspecten, en in hoeverre dat behapbaar is, dat zijn vragen die volgens mij niet zo gemakkelijk te beantwoorden zijn. Daarover zou goed moeten worden nagedacht, zodat er een weg kan worden gewezen voordat wij echt beginnen. Als het tegenvalt, moeten wij bovendien tijdig tot de vaststelling kunnen komen dat de Kamer geen zinvolle bijdrage kan leveren

aan die discussie. Of wellicht is er sprake van een te beperkte bijdrage, die te weinig inzicht biedt in het totaal van al die wel heel verschillende processen die aan de gang zijn en die allemaal onder hetzelfde onderwerp vallen. Een commissie, zoals door de heer Schuurman voorgesteld, zou zo'n verkenning op zich kunnen nemen. Die commissie zou de Kamer daarmee een redelijke zekerheid moeten kunnen bieden dat het zinvol is om hieraan tijd, geld en moeite te spenderen. De commissie zou het ook moeten kunnen melden als dit niet het geval zou zijn.

Ik vrees dat een en ander wel tijd, geld en moeite kost. Waarschijnlijk kost het zelfs heel veel geld en heel veel tijd, ook al laten wij ons bijstaan door onderzoeksinstituten. De parttimers die als leden van de Kamer het werk op zich zouden moeten nemen, hebben daarmee maar te rekenen, ook al wordt er budget voor vrijgemaakt. Hetzelfde geldt voor het ambtelijk apparaat van de Kamer, dat ongetwijfeld ook een flink deel van de last te dragen krijgt. Daarom kan een groot project als dit toch eigenlijk alleen worden uitgevoerd als er grote steun voor bestaat onder de Kamerleden. De in te stellen commissie zou met haar wegwijzende arbeid die steun moeten zien te krijgen. Anders blijft het hardlopen met één mank been, en dat is niet plezierig.

Ik resumeer dat ik positief gestemd ben omdat er inderdaad kansen zijn om de discussie over privatisering te verrijken. De discussie zal er niet door worden beëindigd. De voorbereidingscommissie moet wel echter in staat zijn om aan te geven waar, van alles wat onderzocht kan worden, het onderzoek zich specifiek op kan richten en welke facetten daarbij van belang zijn. De commissie moet ook enig inzicht kunnen bieden in het antwoord op de vraag hoe er in het algemeen verstandig kan worden omgegaan met markt en overheid. Als dat er niet in zou zitten, dan houd ik liever geen enquête. Mijn conclusie is dus niet helemaal dezelfde als wat in de motie wordt gevraagd.

De heer **Werner** (CDA): Als ik het goed begrijp, wil de heer Ten Hoeve vandaag nog geen beslissing nemen over de vraag of wij een enquête gaan houden. Hij wil dit besluit laten afhangen van de uitkomsten van het onderzoek van de voorbereidingscommissie. De heer Ten Hoeve houdt dus een slag om de arm. Zijn mijn conclusies juist?

De heer **Ten Hoeve** (OSF): Helemaal. Dat zou mijn voorkeur hebben.

De **voorzitter**: Het woord is nu aan de heer Werner. Hij is op voorhand geëxcuseerd omdat hij last heeft van zijn keel.

**

*N

De heer **Werner** (CDA): Dank u, voorzitter. Ik heb inderdaad wat last van mijn keel, maar ik hoop dat het goed gaat.

Voorzitter. Enige tijd geleden heeft de heer Schuurman, de fractievoorzitter van de ChristenUnie, een voorstel bij de Kamer ingediend over het houden van een parlementaire enquête. Hij heeft de Kamer verzocht om dit voorstel op 15 maart, dus vandaag, plenair te bespreken. Graag voldoe ik namens de CDA-fractie aan dit verzoek.

Alvorens in te gaan op het specifieke voorstel van de heer Schuurman, wil ik de zienswijze van de CDA-fractie over het instellen van enquêtes meer in het algemeen weergeven. Het houden van een enquête is namelijk bepaald geen sinecure. Alvorens het besluit wordt genomen om zo'n enquête te houden, behoort dat met grote zorgvuldigheid te worden overwogen en afgewogen. In de negentiende eeuw is in de Tweede Kamer slechts negen keer een parlementaire enquête gehouden. In de twintigste eeuw is zeven keer van dit instrument gebruikgemaakt en in de eenentwintigste eeuw twee keer. In de Eerste Kamer is er nog nooit gebruik van gemaakt. Het initiatiefwetsvoorstel over de parlementaire enquête, de aanvulling en wijziging van de huidige wet (30415) werd indertijd in de Eerste Kamer verdedigd door de heer Kamp van het CDA. Bij die behandeling heeft de CDA-fractie haar opvatting over het houden van enquêtes uitvoering uiteengezet.

Men kan zich uiteraard op het standpunt stellen dat een enquête over ieder willekeurig onderwerp kan worden gehouden als een meerderheid van de Kamer vindt dat het onderwerp van voldoende maatschappelijk belang is. Dat is niet de opvatting van de CDA-fractie. Wij zijn van mening dat uit de wetshistorie blijkt dat een enquête moet gaan over een onderwerp dat binnen de kring van de parlementaire bevoegdheden en competenties liggen. Dit blijkt meer recent ook uit de in de Eerste Kamer aanvaarde motie bij de behandeling van het eerder genoemde initiatiefwetsvoorstel.

De heer **Kox** (SP): Het is goed om te horen wat de CDA-fractie over het algemeen vindt van het houden van een enquête. Heeft de heer Werner echter iemand in de Kamer horen zeggen dat over ieder onderwerp een parlementaire enquête kan worden gehouden en dat de enige voorwaarde een meerderheid in de Kamer zou zijn? Hij reageert hiermee volgens mij op een opmerking die volgens mij door niemand in dit huis is gemaakt. Het zou overigens ook een heel domme opmerking zijn. Ik weet dat de heer Werner ons niet dom vindt. Misschien is het daarom niet verstandig van hem om te suggereren dat er mensen in de Kamer zijn die zeggen: noem maar een onderwerp, en wij houden er een enquête over.

De heer **Werner** (CDA): Om maar even alle misverstanden uit de wereld te helpen herhalen wij hoe wij erover denken, om daarna te kunnen toetsen of het voorstel van de heer Schuurman valt binnen deze algemene termen.

De heer **Noten** (PvdA): Betekent dat dat de heer Werner dadelijk nog de vraag beantwoordt of de politiek enige invloed heeft gehad op bijvoorbeeld het privatiseren van de nutsbedrijven en of dat een maatschappelijk relevant onderwerp is geweest? Zegt hij dus straks: dat was niet iets wat je op maandagochtend erbij deed?

De heer **Werner** (CDA): Alles wat er aan wetgeving gebeurt, is onderhevig aan debatten en politiek. Ik heb nog helemaal geen oordeel gegeven. Ik schets alleen de achtergronden van waaruit wij denken. Zelfs dat is kennelijk al te veel voor de heer Noten. Als ik dus eventjes ons verhaal in alle breedte zou mogen neerzetten, dan komen wij direct wel tot de zaak waar wij het over moeten hebben. Dat sluit ook helemaal aan op wat de heer Schuurman zelf heeft aangegeven in zijn betoog. Hij heeft namelijk gerefereerd aan de motie-Dölle en de kwestie vanuit die optiek bekeken. Dat doen wij ook.

Voorzitter. In de motie-Dölle werden twee typen enquêtes onderscheiden: A. wetgevingsenquêtes en B. politieke enquêtes. Wetgevingsenquêtes moeten de Tweede Kamer materiaal verschaffen om te beoordelen of op een bepaald terrein wetgeving nodig is. Die kunnen dus niet van de regering komen. Een voorbeeld is de enquête rondom de Arbeidsomstandighedenwet. Daarbij kon de regering zelf niet de informatie verschaffen over de feitelijk voorkomende arbeidsomstandigheden. Toen heeft zij een enquête ingesteld om erachter te komen hoe de feitelijke situatie in het land was. Daarnaast hebben wij politieke enquêtes, waar ook de heer Kox aan heeft gerefereerd. Die enquêtes hebben vooral ten doel om waarheidsvinding te ondersteunen en zijn nodig om de ministeriële verantwoordelijkheid in bepaalde aangelegenheden vast te stellen. Daar hebben wij heel veel voorbeelden van gehad, zoals de parlementaire enquête Srebrenica.

De Eerste Kamer heeft in 2008 in meerderheid deze opvatting onderschreven door in te stemmen met de motie-Dölle ter zake, ook de fracties van de SGP en de ChristenUnie. Die interpretatie geldt dus evenzeer voor de Tweede Kamer omdat ook haar vertegenwoordigers die hier het initiatiefwetsvoorstel hebben verdedigden, toen nadrukkelijk hebben verklaard dat hun initiatiefwetsvoorstel zo moet worden begrepen en uitgelegd als in de motie is verwoord. Getoetst aan deze uitgangspunten kunnen wij in de notitie van de heer Schuurman maar weinig aanknopingspunten vinden voor deze algemene benadering voor het houden van enquêtes.

Mogelijkheid B, de politieke enquête, wordt al op voorhand afgewezen door de aanvrager zelf. Het is voor ons kwestieus en onduidelijk of mogelijkheid A bedoeld wordt, namelijk de wetgevingsenquête, die vooral voor de Tweede Kamer geschikt is omdat die over wetgevende bevoegdheden beschikt die de Eerste Kamer ontbeert. Die onduidelijkheid wordt mede gevoed door de stelling dat het horen van mensen onder ede niet nodig wordt geoordeeld. Waarom moet dan toch een beroep worden gedaan op artikel 70 van de Grondwet? In de notitie wordt gesproken over

het trekken van lessen. Ik wil het wat de algemene benadering betreft, hier even bij laten. Ik gooi de deur dus niet dicht.

In de notitie wordt ook niet duidelijk gemaakt waar de enquête precies over moet gaan. Enerzijds wordt gesproken over privatisering van voormalige overheids- c.q. staatsbedrijven, anderzijds over marktwerking en regulering door de overheid. Bovendien zijn de reikwijdte in de tijd -- terug naar 1980 -- en de sectoren die in beschouwing moeten worden genomen, weinig uitgekristalliseerd. In feite lijkt het te gaan over de rol van de overheid in de samenleving. Het is echter een gegeven dat de opvattingen en uitgangspunten van de verschillende partijen over de rol van de overheid nu eenmaal sterk uiteenlopen: van een groot geloof in de zegeningen van overheidsbemoediging tot een groot vertrouwen in de kracht van het individu waarbij het welzijn van de burger het best gediend is met zoveel mogelijk individuele vrijheid. De christendemocratie heeft daar altijd een beetje tussenin gezeten en laat zich in dezen in het bijzonder leiden door de beginselen van subsidiariteit en soevereiniteit in eigen kring. Naar mijn vaste overtuiging zullen die politieke opvattingen niet veranderen door een enquête. In mislukte privatisering zal de één een bevestiging zien voor zijn pleidooi voor meer overheidsinterventie. In geslaagde operaties zullen de voorstanders van meer privatisering en marktwerking een bevestiging van hun opvatting zien.

De heer **Noten** (PvdA): Ik ben iedere keer bang dat ik de heer Werner onderbreek in zijn betoog maar nu trekt hij een conclusie en dan mag ik hopelijk interrumpen.

De heer Werner ging er op voorhand van uit dat de politieke uitgangspunten die de partijen in deze Kamer onderscheidend hebben, niet door de uitkomst van een dergelijk onderzoek zullen omvallen. Hij formuleert voor zichzelf dat de beginselen van subsidiariteit en soevereiniteit in eigen kring zeer bepalend zijn over hoe hij kijkt naar de relatie tussen burger en overheid en daarmee over hoe de markt gealloceerd wordt in dat verband. Als ik het uitgangspunt accepteer dat politieke opvattingen over de inrichting van die relatie niet fundamenteel zullen wijzigen, dan stel ik de heer Werner de volgende vraag. Is hij zich altijd bewust geweest van de gevolgen die bepaalde keuzes hebben gehad op die twee uitgangspunten? Ofwel, praten wij, onze eigen politieke opvattingen respecterend, bij voortduring over dezelfde zaken? Of doen wij dat niet omdat wij onvoldoende kennis en inzicht hebben over wat de werkelijke gevolgen zijn geweest?

De heer **Werner** (CDA): De heer Schuurman heeft in zijn aanvullende betoog vanmiddag gezegd dat het vooral gaat om een politieke enquête en niet alleen om een zakelijke. Er is sprake van door de bril van de politiek bekijken of de ontwikkelingen allemaal hebben opgeleverd wat ieder voor zich ervan had verwacht. Bij de behandeling heeft iedereen in deze Kamer naar eigen inzichten zijn

verwachtingen geschilderd en getoetst of de wetgeving die zou gaan opleveren. Er zijn ongelooflijke hoeveelheden evaluatierapporten op alle mogelijke terreinen waaraan men continu toetst of die doelstellingen zijn bereikt en aan de hand waarvan men besluit of beleid moet worden bijgesteld. Er zit dan ook geen licht tussen wat ik hier zeg en de vraag die de heer Noten daarover heeft.

In de notitie van de heer Schuurman wordt de onvrede onder de bevolking, die zeker voor een deel veroorzaakt wordt door te ver doorgeschoten privatisering en marktwerking, als argument voor de enquête aangevoerd. Ik erken dat die onvrede er is maar wil daartegenover stellen dat de overmaat aan overheidsbemoeienis, bureaucratie en regulering en de bij tijd en wijlen tekortschietende kwaliteit van de dienstverlening van de overheid nog vele malen groter zijn. Daarom overtuigt dit argument in de notitie van de heer Schuurman ons niet.

Mede in dat licht vindt de CDA-fractie apert een omissie wat in het voorstel tot een enquête wordt gesteld, namelijk dat de belangrijkste vraag die beantwoord moet worden, is of en in hoeverre de staatsoverheid als behartiger bij uitstek van het algemeen belang in het bovengenoemde proces in gebreke is gebleven, en hoe de burgers daarvan de nadelen ondervinden. Welnu, als alleen die kant van het vraagstuk onderzocht mag worden en niet de andere, positieve kant, dan zijn we wel heel eenzijdig bezig met de vraagstelling van dit onderzoek en kan het voorgestane onderzoek op voorhand al geen objectiverende uitkomst bieden. Onderwerp, doel en reikwijdte van het voorstel tot een enquête zijn voor de CDA-fractie dan ook te vaag, te weinig afgebakend en veel te eenzijdig om thans een weloverwogen oordeel over te geven.

De heer **Kox** (SP): Ik hoor collega Werner aan en ik denk: wat is er toch in de CDA-fractie gevaren dat zij op voorhand zo negatief is over een grondwettelijk middel dat deze Kamer zou kunnen inzetten en dat het parlement in het verleden ook ingezet heeft? Binnen zijn eigen CDA is de heer Werner voortdurend bezig met bekijken welke processen zich hebben voorgedaan, om daar lering uit te trekken. Collega Schuurman heeft gewezen op de enorme stapel geschriften, ook van CDA-kant, over het verschijnsel verzelfstandiging/privatisering en de doeleinden en gevolgen daarvan. Onder welke omstandigheden zou de heer Werner zich wel kunnen voorstellen dat deze Kamer een enquête of parlementair onderzoek doet naar dit grote maatschappelijke proces? Of zijn die er überhaupt niet en vindt de heer Werner gewoon dat de Eerste Kamer zich niet met parlementaire enquêtes bezig zou moeten houden? Dat we het op een andere manier moeten doen?

De heer **Werner** (CDA): U suggereert allemaal dingen die ik helemaal niet heb gezegd.

De heer **Kox** (SP): Ik vraag dingen.

De heer **Werner** (CDA): Ja, maar daar geef ik dus geen antwoord op. U moet even wachten totdat ik nog wat meer dingen heb gezegd. Ik stel dat wij met het onderwerp zoals het nu in de notitie is beschreven, niet uit de voeten kunnen. Wij vinden het te beperkt en te vaag, en aan de andere kant veel te breed. Bovendien is het te eenzijdig wat betreft de vraagstelling. Dat is nog geen oordeel over het wel of niet houden van een enquête. Ik zeg alleen dat het onderwerp voor ons te vaag is om nu een uitspraak te kunnen doen over het al dan niet met een enquête in zee gaan. Dat is, denk ik, klip-en-klaar en helder.

De heer **Kox** (SP): Klip-en-klaar en helder, dat weet ik niet helemaal. Daar moet ik de Handelingen een keer voor nalezen. Maar zegt u dat we, als er aan de twijfels die u hebt -- te breed, te eng, te vaag, te diffuus, te dit en te dat -- voldaan wordt, een groot medestander hebben in de fractie van het CDA voor het doen van dit onderzoek?

De heer **Werner** (CDA): Dan hebben we met dat aspect minder problemen, maar dan hebben we nog wel een paar andere waar we het ook nog over gaan hebben.

De heer **Noten** (PvdA): Maar de motie zegt toch in feite ook dat er nog door een voorbereidingscommissie onderzoek moet worden gedaan om de onderzoeksvraag scherper te krijgen, zodat die niet gelijktijdig te beperkt en te breed is, en ook niet te vaag en te concreet? Ik begrijp dat dat uw vraagstuk is, maar daarvoor hebben we toch juist die onderzoekscommissie, die aan het werk gaat om ons te helpen de vraag concreter en beter te krijgen?

De heer **Werner** (CDA): U wijst nu op één deel van het voorstel in de motie. Er zijn twee delen.

De heer **Noten** (PvdA): Maar dat ene deel.

De heer **Werner** (CDA): Het eerste deel is het nemen van een besluit, nu, vandaag, over een enquête, en het daartoe instellen van een voorbereidingscommissie. Wij vinden op basis van wat wij nu weten over het onderwerp, dat wij nu geen verantwoord besluit kunnen nemen. Wij willen eerst weten waar het nu eigenlijk precies over moet gaan, we zouden de eenzijdigheid in de vraagstelling eruit willen hebben en we hebben nog een aantal wensen.

De heer **Noten** (PvdA): U bent dus wel genegen om het besluit te nemen om een voorbereidingscommissie in het leven te roepen, maar u bent niet genegen om dat te doen onder de Wet op de parlementaire enquête.

De heer **Werner** (CDA): Ik heb straks nog een ander voorstel. Ik verzoek u, dat even aan te horen. U lokt mij namelijk nu al uit om vooruit te lopen op hetgeen ik wil gaan zeggen, maar ik wil eerst het complete beeld geven van onze

beoordeling van de zaak. Daarna kom ik op uw vraag terug, want ik zal er niet voor weglopen.

De **voorzitter**: Ik stel voor dat de heer Werner nu zijn betoeg vervolgt.

**

De heer **Werner** (CDA): Een evaluatie van genomen beslissingen heeft nooit plaatsgevonden, zo wordt in de notitie gesteld, en dat moet nu maar eens gebeuren. Ik wijs er echter op dat op verzoek van de Tweede Kamer de toenmalige minister van Economische Zaken een uitvoerig onderzoek heeft laten doen naar de effecten van privatisering en marktwerkingsbeleid. Het lijvige rapport, van 350 pagina's, is in februari 2008 aan de Tweede Kamer aangeboden en bevat een schat aan informatie over de ontwikkelingen en de effecten van de privatisering en de introductie van marktwerking in luchtvaart, telecom, post, energie, spoorgoederenvervoer, decentraal openbaar vervoer, cure en Zorgverzekeringswet, re-integratie, kinderopvang, taxi en notariaat, inclusief 168 literatuurverwijzingen. Ik ga ervan uit dat de heer Schuurman dit rapport, inclusief de literatuurverwijzingen, al uitvoerig heeft bestudeerd. In het kabinetsstandpunt van het rapport van 18 februari 2008 wordt uitvoerig aangegeven welke lessen de regering heeft geleerd op basis van deze evaluatie.

Mevrouw **Böhler** (GroenLinks): Even ter verduidelijking. Wat de heer Werner nu zegt over het bestaan van een rapport, dat betekent toch niet dat een enquête niet zinvol is als er een lijvig rapport bestaat over een onderwerp? Ik verwijs naar de zaak Srebrenica, waarover een rapport van 6000 pagina's is geschreven door het NIOD. Uiteindelijk kwam er toch een parlementaire enquête. Hoe moet ik dit duiden?

De heer **Werner** (CDA): U moet ook even wachten tot het eind. In de notitie staat dat er nog nooit iets is geëvalueerd, en ik zeg u dat er kasten vol staan met rapporten en evaluaties, onder andere deze. Dus of wij nu alles opnieuw moeten gaan onderzoeken, terwijl er al zo veel onderzoeksgegevens zijn, dat vind ik een element dat je moet betrekken bij de afweging of een enquête zinlijk is.

Bovendien heeft de regering al lessen getrokken uit die evaluaties. De Tweede Kamer heeft destijds besloten om ook advies te vragen aan de SER over deze materie. Dit advies is op 23 maart 2010 verschenen. Andere sprekers hebben er ook naar verwezen. Het regeringsstandpunt over het advies van de SER heeft vanwege de verkiezingen en de kabinetsformatie lang op zich laten wachten en is zeer recentelijk, op 11 februari 2011, verschenen.

En nu de Eerste Kamer. Ook die heeft zich niet onbetuigd gelaten. Bij de behandeling van de Postwet werd in deze Kamer de motie-Schouw c.s. ingediend, waarin de regering gevraagd werd om een herijkte visie over het beleid rond de verhouding tussen markt en overheid aan de Eerste

Kamer te overleggen. De toenmalig staatssecretaris van Economische Zaken, de heer Heemskerck, zegde deze visie toe. Een toezegging die later, op 28 april 2009, nog schriftelijk werd bevestigd door de minister van Economische Zaken, mevrouw Van der Hoeven, die tegelijk het genoemde rapport Onderzoek Marktwerkingbeleid aan deze Kamer heeft toegezonden. Zij stelde een actualisatie van het onderzoek in het vooruitzicht en verklaarde open te staan voor een debat. Voorts wees zij op de SER-adviesaanvraag met vele vragen over de veranderende verhouding tussen markt en overheid en beleidsvragen voor de toekomst. Gelet op deze mondelinge en schriftelijke toezegging heeft de heer Schouw de motie toen ingetrokken. Het onderzoeksrapport over marktwerkingsbeleid en het regeringsstandpunt daarover en het SER-advies met het regeringsstandpunt daarover heeft deze Kamer inmiddels ontvangen. Welnu, waarom doen we niet gewoon waar de Kamer naar heeft gevraagd en wat zij heeft besloten, en waarvoor zij inmiddels alle documentatie heeft gekregen? Waarom houden wij niet op korte termijn een uitvoerig beleidsdebat met de regering over privatisering en marktwerking op basis van deze documenten en de vele andere documenten die thans beschikbaar zijn? Desgewenst kan het debat worden voorafgegaan door een expertmeeting, zoals we die hier al meerdere malen hebben gehouden, en kunnen nadere vragen aan de regering schriftelijk worden gesteld ter voorbereiding van het debat. Mocht uit het debat blijken dat de beschikbare informatie niet voldoende is om tot een goed oordeel te komen en dat aanvullende informatie die wel aanwezig is, niet door de regering beschikbaar wordt gesteld, dan kan alsnog een beter overwogen besluit worden genomen over nut en noodzaak van een enquête.

Mevrouw **Böhler** (GroenLinks): Ik heb nog een tweede vraag ter verduidelijking, want ik begrijp het niet helemaal. Voor mij is er een groot verschil tussen een debat met de regering, waarin het ook gaat om politieke waardering, en het instellen van een parlementair onderzoek, waarin het gaat om waarheidsvinding. Of ziet de heer Werner dat anders?

De heer **Werner** (CDA): Nee, dat zie ik niet anders, maar we hebben besloten tot een debat met de regering, op basis van een aantal documenten. We hebben die documenten allemaal gekregen. We hebben er ook de regeringsstandpunten bij gekregen en we hebben de lessen die de regering uit al die onderzoeken heeft getrokken, tot onze beschikking. Wij hadden besloten daarover een beleidsdebat te houden. Wat is er logischer dan dat wij doen wat wij hier gezegd hebben en met de regering een beleidsdebat aangaan over privatisering en marktwerking op basis van de thans beschikbare gegevens? Aanvullend kunnen experts worden geraadpleegd en nadere vragen worden gesteld. In dat debat kunnen wij dan beoordelen of er alsnog aanleiding is om een enquête in te stellen, omdat wij niet voldoende informatie hebben. Ik zeg niet dat ik per se, in alle

omstandigheden, tegen een enquête ben, maar ik ben wel tegen een aantal elementen die in de notitie staan. Ik vind dat wij moeten doen waar wij als Kamer toe hebben besloten: het beleidsdebat houden. Dan weten wij gelijk of wij nog meer aanvullende informatie nodig hebben om alles goed te kunnen beoordelen.

De heer **Kox** (SP): Er is niets tegen zo'n beleidsdebat. Ik geloof ook niet dat iemand erop tegen is om dat debat te voeren als wij dat afgesproken hebben. Het vreemde is echter dat collega Werner nu een kant op gaat die de initiatiefnemers volgens mij juist niet op wilden. Hij wil dat de regering zich met de Kamer verstaat en dan conclusies trekt; daarna moet de Kamer besluiten of zij vindt dat de regering iets onvoldoende gedaan heeft en vervolgens moet eventueel een parlementaire enquête worden gehouden. Dan zitten wij dus in de politieke koppensnellerij. De regering heeft dan immers al, naar een oordeel van de meerderheid van de Kamer, iets niet voldoende gedaan -- mocht dat zo zijn -- en daarom gaan wij dat onderzoeken. De conclusie zal dan zijn dat de regering het wel of niet goed heeft gedaan. De Kamer doet juist een voorstel als dit om daar van weg te blijven. Zij wil niet zeggen "hij heeft het gedaan", "die moet vertrekken" of "hij heeft het fout gedaan", maar zij vraagt zich af wat de Kamer, het parlement en de regering in de afgelopen 20 tot 25 jaar op dit vlak gedaan hebben: wat hebben zij beoogd, hoe hebben zij het gedaan en wat zijn daar de conclusies van? De regering is hierin niet de tegenstander; dit doen wij met elkaar. Dat is immers ook een taak van deze Kamer. Daarop wil ik graag een antwoord van de heer Werner. Hij heeft tegen iedereen gezegd: wacht maar tot het einde. Als dit echter het einde is, dan heeft hij een gat gegraven waar hij zelf in valt, sterker nog: hij laat deze Kamer erin vallen. Dat zou ik niet galant vinden.

De heer **Werner** (CDA): Ik zie dit anders. Ik zie absoluut niet in waarom wij geen debat met de regering kunnen houden als wij zelf hebben gezegd dat wij dat willen houden.

De heer **Kox** (SP): Dat heb ik toch ook niet gezegd?

De **voorzitter**: Ik vraag de heer Kox om even het antwoord van de heer Werner af te wachten.
**

De heer **Kox** (SP): Collega Werner heeft het aan zijn stem, niet aan zijn oren.

Ik heb gezegd dat ik er niets op tegen heb dat wij dit debat houden; sterker nog, als wij dat hebben afgesproken, moeten wij dat ook doen. Ik heb collega Werner gewezen op de koppeling die hij legt tussen dat debat en de behoefte van de Kamer om te reflecteren op het privatiseringsproces. Zijn eerste vraag heb ik al beantwoord. Ik verzoek collega Werner, antwoord op mijn tweede vraag te geven.

De heer **Werner** (CDA): Ik leg die koppeling wel. Wij zien het bezwaar niet zo. Waarom zou je, als je het beleidsdebat hebt gehouden, daarna niet alsnog kunnen besluiten om een enquête te houden? Dat zou ik heel raar vinden.

De heer **Noten** (PvdA): Dat ben ik met de heer Werner eens. Wij kunnen altijd besluiten om een enquête te houden. Als er maar een meerderheid is, kan dat zelfs over elk willekeurig onderwerp, zo heb ik net begrepen. Gelukkig zal deze Kamer dat niet doen.

Het gaat om het volgende. In zijn analyse constateert de heer Werner dat hij de vraag te breed en te smal, te concreet en te vaag vindt. Dat is een heel interessante mix, maar dat geeft hij nu met betrekking tot de vraag aan. Als wij over dit onderwerp een debat houden met de regering, denkt hij dan dat er een concretere vraag uitkomt? Vermoedt hij dit, op basis van zijn jarenlange ervaring in de Kamer?

De heer **Werner** (CDA): De regering heeft zeer recentelijk haar mening gegeven over het SER-advies. Dat betreft een hele geschiedenis van privatiserings- en marktwerkingsbeleid. Zij heeft ook aangegeven welke lessen zij heeft getrokken uit al die analyses uit het verleden. Waarom zouden wij daarover geen debat kunnen voeren? Als in het debat blijkt dat wij te weinig informatie hebben gekregen om tot een goed oordeel te komen, kunnen wij na het debat alsnog besluiten om een nader onderzoek in te stellen. Dat is toch helemaal geen probleem?

De heer **Noten** (PvdA): Er is een fundamenteel verschil tussen de aanpak die de heer Werner nu in het debat voorstaat en de aanpak die in de motie is bedoeld. Wij willen geen enquête omdat er onvoldoende, te laat of onzorgvuldig informatie is verschaft, om uiteindelijk te kunnen vaststellen dat er op bepaalde momenten foute beslissingen zijn genomen. Wij willen geen onderzoek in de strafrechtelijke sfeer, maar een onderzoek in de wetenschappelijke sfeer. Wij willen meer inzicht en meer kennis, zodat wij tot wijzere besluiten komen.

De heer **Werner** (CDA): Dat is geheel aan de Kamer; zij kiest de wijze waarop zij het debat voert. De onderzoeken geven heel goed aan wat er bij de privatisering is mislukt, wat er goed is gegaan en welke bijdrage zij heeft geleverd. Dat zijn allemaal dingen die de Kamer wil weten. Is met die wetenschap een debat niet mogelijk? Dreigt dan ineens het gevaar dat de mensen niet voldoende informatie hebben? Als de regering werkelijk informatie achterhoudt die wel beschikbaar is en als zij die niet hier op tafel wil leggen voor het debat, is het volstrekt duidelijk dat wij een enquête moeten houden, want anders komen wij er niet achter.

De heer **Kox** (SP): Waar leest collega Werner dit in artikel 70 van de Grondwet? Daar staat helemaal niet in dat wij de regering, als zij het allemaal niet goed doet, hier voor het hekje moeten halen om te zeggen: nu zul je de waarheid spreken, want

anders pleeg je meened en ga je de gevangenis in. Dat staat toch helemaal niet in artikel 70 van de Grondwet? Dat artikel is een sterk middel voor het parlement -- de Tweede Kamer, de Eerste Kamer of de Verenigde Vergadering -- om te onderzoeken wat het wil onderzoeken. De heer Werner trekt de hele discussie in de sfeer van het ter verantwoording roepen van de regering als zij een fout maakt. Ik begrijp dat eigenlijk niet. Vanaf het begin van zijn betoog, of hij nu zijn hoofd schudt of niet, heeft hij een verdedigingsreflex alsof er iets aangevallen wordt, terwijl hier nu juist geen aanvalsvoorstel ligt. Het voorstel is: laten wij deze keer niet aanwijzen wie wij gaan aanvallen, maar laten wij het onderwerp aanwijzen dat wij gaan onderzoeken om daar lering uit te trekken in dit huis van heroverdenking. Waarom is de heer Werner zo in de verdediging, terwijl niemand hem heeft aangevallen?

De heer **Werner** (CDA): Ik wijs erop dat wij geen overbodig werk moeten doen. Er is gezegd dat er nooit een evaluatie heeft plaatsgevonden. Die evaluaties zijn er wel, maar wij hebben daarover nog nooit gediscussieerd. Waarom houden wij dan geen debat over de evaluatie die wij hebben? Daar wil de Kamer toch ooit over debatteren met de regering? Kun je dan dat onderzoek, die enquête, niet gewoon overslaan? Kunnen wij niet debatteren over wat wij nu beschikbaar hebben gekregen en wat ons is aangereikt? Wij hebben immers zelf gezegd: hierover willen wij met de regering debatteren. Waarom kunnen wij dat dan nu niet doen? Laten wij dit gewoon doen.

Voorzitter. Dat er nooit een evaluatie heeft plaatsgevonden, is in het licht van het bovenstaande niet vol te houden. Er is een schat aan informatie voorhanden, waar echter in deze Kamer nog nooit over is gesproken. Alles afwegend ziet de CDA-fractie niet voldoende redenen om thans op basis van de notitie van de ChristenUnie steun te geven aan de door de heer Schuurman ingediende motie tot het houden van een enquête. De CDA-fractie geeft er de voorkeur aan om op korte termijn een beleidsdebat te houden op basis van het onderzoek naar marktwerkingsbeleid en het SER-rapport over de overheid en de markt, alsmede de regeringsstandpunten en de lessen die de regering heeft geleerd. Hiertoe kan een bijzondere commissie worden ingesteld die dit debat voorbereidt, mogelijk aanvullende vragen aan de regering stelt en deskundigen uit de samenleving hoort. Alsdan kan in mei een debat met de regering worden gehouden door deze Kamer in de huidige samenstelling. Mocht het debat daar aanleiding toe geven, dan kan alsnog tot een enquête worden besloten. Dan zou dus nader onderzoek plaatsvinden, omdat het feitenmateriaal kennelijk niet voldoende is om tot een goed oordeel te komen.

Het enkele feit dat deze Kamer nog nooit een enquête heeft ingesteld, is geen reden om dat nu maar wel te doen. Daarenboven vindt onze fractie het toch een tikkeltje bezwaarlijk dat de Kamer nog in deze samenstelling daarover een besluit neemt en daardoor de nieuwe Kamer

opzadelt met een zeer belastende en ingrijpende activiteit als een enquête. Ik meen hiermee onze zienswijze voldoende te hebben toegelicht.

*N

De heer **Noten** (PvdA): Voorzitter. Een nieuwe fase breekt aan in het beleid voor een optimale ordening van sectoren. Overheid en markt vormen geen tegenstelling. Er is vrijwel altijd sprake van betrokkenheid van zowel de markt als de overheid. Daarom is een ideologische discussie niet op zijn plaats. Het gaat om de optimale mix van overheid en markt. Het resultaat van burgers en bedrijven staat uiteindelijk voorop. Welke rolverdeling tussen overheid en markt levert de samenleving het meeste op? Daar staat een vraagteken, dames en heren. Het is uit de brief van minister Verhagen van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie. Er ligt een belangrijke onderzoeksvraag die gericht is op de toekomst. Op grond van ervaringen uit het verleden zouden wij het nodige kunnen leren voor het debat dat wij in deze Kamer te zijner tijd opnieuw moeten voeren over het herorganiseren van markt en overheid. Dat onderwerp zal de komende dertig, veertig jaar bij voortdurend aan de orde zijn. Er ligt een boel ervaringen uit het verleden waarvan wij het nodige zouden kunnen leren. Het is zo jammer als wij niet een keer het moment creëren om dat met elkaar te doen.

Wij zijn niet kritisch ten opzichte van de privatiseringsontwikkelingen in het verleden als zodanig. Laten wij dat alsjeblijft vooropstellen. Het zou zo iets zijn als kritisch zijn ten opzichte van het weer. Het is iets wat als een fundamentele ontwikkeling onvermijdelijk bij voortdurend aan de gang is. Het gaat altijd om het herschikken en herordenen van activiteiten en onderlinge verantwoordelijkheden tussen burgers en overheid. Dat proces moet ook bij voortdurend doorgaan. Daarop tegen zijn is echt tegen het weer zijn; dat zou een onzinnige stelling zijn. Wij willen wel begrijpen wat de onderliggende mechanismen zijn en welke systeemveranderingen vaak plaatsvinden zonder dat ze als zodanig zijn beoogd. Dat is de politieke vraag waarnaar wij graag op een apolitieke manier willen kijken.

De leden van mijn fractie begrijpen de discussie over politiek of niet-politiek onderzoek eerlijk gezegd niet helemaal. Het staat in een motie; dat valt niet te ontkennen. Maar naar onze opvatting is alles wat wij hier doen altijd politiek. Het is geen semantisch woordspel. Wij zitten hier als volksvertegenwoordigers, dus ons handelen kan alleen maar politiek begrepen worden. Ook al is onze intentie misschien een andere, het kan alleen maar politiek gezien en begrepen worden. Wij zijn een politiek instituut en wij zijn politieke ambtsdragers. Volgens mij gaat het erom wat de intentie is van een onderzoeksvoorstel zoals hier voorligt. De intentie is dat wij ons laten verwonderen en verrassen door inzichten die wij nog niet hebben en niet kennen. Dat zou de intentie zijn voor de leden van mijn fractie: niet om na afloop met een beschuldigende vinger te kunnen wijzen naar degenen die in het verleden verkeerde

beslissingen hebben genomen, maar wel om een geschenk te kunnen aanbieden aan onszelf en aan anderen die in de toekomst beslissingen moeten nemen. Een dergelijke vraag, een dergelijke ambitie hoort toch nergens anders thuis dan in een chambre de réflexion, juist hier en niet ergens anders.

Het is ongelofelijk eenvoudig om over dit onderwerp heel snel begripsverwarring te creëren. En het is wel heel makkelijk om aan de hand van die begripsverwarringen tot zeer opgewonden discussies te komen die uiteindelijk tot helemaal niets leiden, omdat je namelijk verschillende talen spreekt. Het is dus heel makkelijk om heel snel begripsverwarring te creëren en in een definitiediscussie terecht te komen, zodra woorden als "marktwerking", "privatisering" en "liberalisering" worden gebruikt en zeker als ze gelijktijdig worden gebruikt. Graag vraag ik compassie met de spreker, want ik zal ze ongetwijfeld niet helemaal correct gebruiken.

Naar ons gevoel is in de afgelopen jaren door de overheid onvermijdelijk een beleid gevoerd van liberalisering van publieke taken. "Liberalisering" betekent dat elementen van marktwerking zijn toegevoegd en dat aanbieders vaak op afstand van de overheid zijn gezet. "Publieke taken" betekent, voor zover wij dat enigszins kunnen begrijpen, dat het gaat om taken waarvan vanuit een collectief en politiek bewustzijn kan worden gesteld dat ze mede het algemeen belang dienen en waarvoor in die zin de wetgever van oudsher op zijn minst een ordenende taak had. Soms ging het om overheidstaken; ze zijn allemaal genoemd. Denk aan de Staatsdrukkerij, vuil ophalen, het loodswezen, staatsbedrijven, de PTT en ga maar door; je kunt een heel lang rijtje maken. Soms ging het om infrastructuur, zoals telefonie en energie. En soms ging het om private monopolisten zoals thuiszorg, verpleeg- en verzorgingstehuizen en woningcorporaties. Het maakt niet uit, de beweging was iedere keer hetzelfde: het op afstand zetten van de overheid en het introduceren van marktprikkels. De achterliggende gedachte was vaak, zo niet altijd dat ondernemingen in een competitieve omgeving tot betere prestaties zouden komen dan overheidsinstellingen. Vermarkten zou leiden tot lagere kosten, betere kwaliteit, meer innovatie en toegankelijke dienstverlening. Eerlijk gezegd gaan wij ervan uit dat dit ook zeer vaak het geval is geweest. De vraag is dus niet of dat is gebeurd: soms wel, soms niet. De vraag is onder welke omstandigheden het is gebeurd. Kunnen wij er algemene lessen uit leren of ligt het net een tikkeltje ingewikkelder? Hoe dan ook, gelijktijdig moest in de praktijk worden gewaakt over het publieke karakter. Dat betekende dat de overheid zich wel degelijk nog in meer of mindere mate bleef bemoeien met verschillende aspecten van de organisaties en hun bedrijfsvoering. In de zorg bijvoorbeeld moeten conform de grondwettelijke plicht van de overheid de beschikbaarheid en de toegankelijkheid worden geborgd. Dat doet de overheid ook op allerlei manieren, bijvoorbeeld door het introduceren van een commissie die richtlijnen

voor de zorg moet vaststellen als het gaat om kwaliteit en die als eerste product in mei van het afgelopen jaar een richtlijn heeft opgeleverd voor richtlijnen. Met andere woorden, de rol van de overheid blijft wel degelijk in meer of mindere mate aanwezig. De vraag is nu welke effecten dat heeft opgeleverd. Het was ook nodig. Bij de post moest ervoor worden gezorgd dat marktmacht niet tot misbruik zou leiden, bij de energie idem dito. Bij het spoor moest de infrastructuur voor alle aanbieders gelijkelijk beschikbaar blijven, wat misschien heeft geleid tot complexere organisatievraagstukken.

Wij hebben een viertal vragen die ik kort wil toelichten. De eerste vraag is of dit beleid van liberalisering -- met excuus, ik weet niet zeker of dit het goede woord is -- nu daadwerkelijk de beoogde effecten heeft opgeleverd. Ik denk dat de heer Werner gelijk heeft dat er wat dat betreft heel veel informatie voor handen is en dat het misschien ook gaat om het verzamelen van informatie en kennis. Heeft dat beleid daadwerkelijk geleid tot betere prestaties? Is er sprake van meer keuzevrijheid? Hebben wij te maken met betere kwaliteit? Hebben wij te maken met lagere kosten? Hebben volumevoordelen geleid tot inkoopvoordelen? Zijn diensten toegankelijker geworden en worden ze ook als zodanig gewaardeerd? Zou het zo kunnen zijn dat bijvoorbeeld in de zorg traditionele samenwerking wordt belemmerd door de marktwerking? Of wordt ze juist in andere vormen gestimuleerd? Is er echt sprake van differentiatie in aanbod op de markt, van kwaliteitsverbetering en van kostenverlaging? Nogmaals, er is voldoende inzicht en kennis verkrijgbaar, maar laten wij het een keer op een rijtje zetten.

De tweede vraag waarin wij geïnteresseerd zijn, betreft de effecten van de tweede orde van dit beleid. Om erop toe te zien dat de markt -- de private aanbieders, de op afstand gezette aanbieders -- deze min of meer publieke diensten naar behoren zou kunnen uitvoeren, vaak binnen wettelijke kaders, moet er voor de politiek een instrumentarium zijn ontwikkeld -- dat is ook ontwikkeld -- van indirecte sturing. Dat gebeurt door het richten van financieringsstromen, het introduceren van nieuwe toezichthouders en het introduceren van tal van richtlijnen in kaderwetgeving als het gaat om kwaliteit met betrekking tot beroepsuitoefenaren en noem maar op. Zou het zo kunnen zijn dat dit geleid heeft tot een toename van de bureaucratische lasten? Zou het zo kunnen zijn dat dit op sommige plaatsen geleid heeft tot vervreemding van de daadwerkelijke professionele verankering van organisaties en mensen die daar werken? Wat zijn de effecten van die indirecte sturing op de overheid? Hoe werken en functioneren zogenaamde hybride organisaties? Wat betekent het voor de betrokkenheid van de politiek?

Ik kom nu automatisch uit bij de derde vraag: de effecten van de derde orde. Wat zijn de gevolgen voor de relatie tussen politiek en overheid enerzijds en haar burgers anderzijds? Wordt het privatiseren en vermarkten van activiteiten

waarvan burgers collectief vinden dat ze tot het publieke domein behoren wel begrepen? In het collectieve bewustzijn staat gegraveerd dat de overheid verantwoordelijk is voor de kwaliteit van de zorg, dus moet zij daarvoor zorg dragen. De vraag is of, als we al iets juridisch privatiseren en economisch vermarkten, het ook sociologisch op afstand van de overheid is gezet. Het zijn drie verschillende waardesystemen. Zouden twee plussen kunnen samengaan met een min? Zou het kunnen zijn -- het is echt hypothetisch -- dat we wel vermarkten, maar dat de burger gelijktijdig de politiek blijft aanspreken op haar politieke verantwoordelijkheid en dat daarmee paradoxale organisaties worden gecreëerd, die vaak misschien wel betere prestaties leveren, maar omdat ze op afstand van burgers zijn gezet, niet als zodanig worden gewaardeerd? Zijn het verschillende systemen waarin we werken? Wat zijn de effecten binnen die verschillende systemen?

De vierde vraag -- voor een volksvertegenwoordiging misschien wel de belangrijkste vraag -- is: hoe is bij belangrijke liberaliserings- en privatiseringsprojecten de kwaliteit van de politieke besluitvorming geweest? Hier gaat het echt over de kwaliteit van ons eigen functioneren. Die is naar mijn mening aan de orde. Het is zeer de vraag of wij adequaat gehandeld hebben op basis van juiste informatie en de juiste inzichten. Niet omdat die informatie niet beschikbaar werd gesteld, maar omdat we die informatie niet als zodanig konden herkennen, omdat we domweg niet de kennis en de kunde hadden om die informatie waar te nemen en als relevant te duiden. Misschien hebben we alleen maar gekeken naar de effectiviteit en de efficiency, en niet naar betrokken maatschappelijke organisaties en de inbedding in de samenleving, omdat we niet wisten dat dat belangrijk was. Dat is de vierde vraag, die minstens even belangrijk is. Het is geen schuldvraag, het is echt een ontwikkelingsvraag die hier aan de orde is.

Waarom een parlementair onderzoek, en waarom niet gewoon een debat? Dat zou ook kunnen. Naar de mening van mijn fractie is het voor de hand liggend en ook de koninklijke weg, om een onderzoek te doen dat haar grondslag vindt in de Grondwet. Het is toch logisch dat, als je als Eerste Kamer een onderzoek doet, dat gebeurt binnen het kader van de wet? Op de een of andere manier lijkt dat naar de mening van de leden van mijn fractie een vanzelfsprekendheid. Je gaat toch als Kamer niet buiten de wet een dergelijk onderzoek doen? Waarom? Wat is daarvoor het argument? Ook omdat de Kamer zichzelf daarmee verplicht, zich te laten leiden door de wet die ze heeft aangenomen. Die wet wordt daarmee leidend voor de wijze, waarop we dat onderzoek doen. Tegelijkertijd wordt daarmee het ambitieniveau van het onderzoek helder. Als je een onderzoek doet, onder andere naar je eigen functioneren, lijkt het ons verstandig om dat binnen een wettelijk kader te doen.

Een onderzoek door de Kamer zelf betekent dat het resultaat van het onderzoek naar onze inzichten politiek gezien niet vrijblijvend kan zijn.

Het vraagstuk is te belangrijk om extern te worden weggeorganiseerd, want dat is eerlijk gezegd wat ik op dit moment in het debat proef. Vraag een onderzoeksgroep om het te doen. Mijn ervaring als bestuurder is dat, als je wilt dat iets nooit meer aan de orde komt, je het door een extern onderzoeksbureau moet laten uitzoeken. Daarna komen er onderzoeksresultaten, en dan zijn er zoals alle aanwezigen weten twee mogelijke reacties: de eerste is dat we het al wisten, de tweede dat de wijze van onderzoek niet deugt, wij denken dat u de verkeerde groep hebt geïnterviewd, hij was te klein, of niet representatief. Als de Kamer zichzelf niet belachelijk wil maken met betrekking tot een onderwerp dat haar aandacht verdient op de wijze zoals dat naar de mening van de leden van mijn fractie wordt voorgesteld, moeten we dat onderwerp niet zelf wegorganiseren, maar moeten we zelf de verantwoordelijkheid nemen voor het doen van dat onderzoek.

Waarom nu? Dat is een relevante vraag. Omdat de beweging van liberalisering op een aantal belangrijke dossiers nog steeds in volle gang is. Denk daarbij aan de eerder genoemde gezondheidszorg en de ouderenzorg, maar ook aan delen van het openbaar vervoer. Maar ook omdat er vrij indringende vragen zijn gesteld, onder andere door de SER, over de kwaliteit van het politieke besluitvormingsproces, betreffende privatiserings- en liberaliseringsoperaties, en het opportuun lijkt om die vragen te beantwoorden, alvorens we vervolgstappen zetten.

Wij zijn niet tegen de markt. Wij geloven dat deze maar al te vaak fantastisch werk doet. Ze belegt onze boterham, dus we zijn niet op zoek naar bewijs achteraf waarmee we kunnen aantonen dat in het verleden -- overigens ook door Paars -- de verkeerde politieke keuzes zijn gemaakt. Geen poging om retropolitiek te bedrijven. We gaan er ook niet van uit dat we verkeerd, onvolledig of onjuist zijn geïnformeerd. We zijn dus niet op zoek naar zondebokken en politieke slachtoffers, wel naar inzicht in en kennis over de inzet en gevolgen van een van de naar onze mening meest dominante politieke beleidsontwikkelingen in de afgelopen 25 jaar, die naar onze overtuiging zeer bepalend is geweest voor de relatie tussen overheid en burgers. Dat lijkt ons eerlijk gezegd typisch iets voor de Eerste Kamer.

Mevrouw **Böhler** (GroenLinks): U sprak net over het niet-wegschuiven van zo'n belangrijk onderwerp, bijvoorbeeld door het uit te besteden. Daar ben ik het van harte mee eens. Zoiets als de commissie-Davids over Irak doen we niet meer met steun van de PvdA?

De heer **Noten** (PvdA): Ik spreek hier niet namens de Partij van de Arbeid, ik spreek namens de leden van mijn fractie, met betrekking tot dit onderzoek. Als wie dan ook nog eens een dergelijke onderzoeksvorm zou bedenken, dan weet u hoe ik persoonlijk denk dat de achterliggende motieven zijn. Als u dat geheim houdt, zou mij dat welgevallig zijn.

*N

De heer **Holdijk** (SGP): Voorzitter. In 1981 werd voor het eerst een enquêtevoorstel in de Eerste Kamer behandeld. Het betrof het voorstel van de leden Mol, Trip en Vis. Die enquête had nadere informatie moeten opleveren over een overeenkomst met Groot-Brittannië en Frankrijk over de verwerking van na opwerking van bestaande reactorbrandstof resterend kernafval. Het voorstel leed schipbreuk: het werd met 39 stemmen tegen en 23 stemmen voor verworpen.

Thans wordt ons opnieuw een verzoek tot het houden van een enquête voorgelegd. Staatsrechtelijk gezien staat de Kamer weinig in de weg aan het hanteren van de enquêtebevoegdheid. De kern van het enquêterecht is het recht op informatie van het parlement, Tweede zowel als Eerste Kamer. Een kernvraag voor onze fractie is hoe de gewenste informatie op de meest eenvoudige, minst belastende wijze door de Kamer kan worden verkregen.

Hoewel het onderwerp van het voorstel een politiek geladen zaak betreft, wil mijn fractie het verzoek niet primair politiek, en nog minder partijpolitiek benaderen. De verzoeker beoogt een zogenaamde wetgevingsenquête die niet, zoals een politieke enquête, als een aanval op de regering moet worden gezien, al moeten we ons ook bewust zijn dat ook een wetgevingsenquête snel een politieke inslag kan krijgen. Er ligt aan het verzoek, voor zover wij nu kunnen zien, geen schandaal of misstand ten grondslag. Ook de heer Kox heeft bij interruptie, ook als ondertekenaar van de motie te kennen gegeven dat deze enquête er niet op uit zou moeten zijn om koppen te laten rollen. Ik dacht dat de heer Noten zich in vergelijkbare zin heeft uitgelaten.

Ik wil in dit stadium van de discussie niet ingaan op het onderwerp van het onderzoek, hoe belangrijk de vragen ook zijn. Dat is wel duidelijk geworden, onder andere uit de bijdragen van de heren Werner en Noten. Wel wil ik opmerken dat het verzoek mijns inziens lijdt aan een zekere tweeslachtigheid. Daarmee bedoel ik in de eerste plaats dat enerzijds sprake is van een onderzoek in meer algemene zin dus, en anderzijds specifiek van een parlementaire enquête. Het in de motie geformuleerde besluit lijkt echter exclusief gericht op een parlementaire enquête. Zie ik dat goed? In de tweede plaats bedoel ik met de zekere tweeslachtigheid te duiden op het feit dat enerzijds een feitenonderzoek wordt gevraagd, maar dat de verzoeker over een beleidsevaluatie spreekt. Refererend aan het jaarverslag 2008 van de Raad van State gebruikt hij zowel in zijn notitie als in zijn bijdrage aan dit debat het woord "evaluatie". Een evaluatie vraagt mijns inziens niet per definitie om specifieke enquête-instrumenten. Gegeven de aard en de omvang van het te onderzoeken onderwerp en de daaromtrent reeds verrichte onderzoeken, alsmede de vele reeds geleverde beschouwingen, lijkt mij voorshands voldoende materiaal voorhanden voor een parlementair onderzoek. Het wezenlijke kenmerk van het recht van enquête is mijns inziens niet het recht om informatie in te

winnen, maar het recht om informatie zo nodig af te dwingen. Het is dus voor mij de vraag of het thans het moment is om te besluiten dat voor het verzamelen van de nodige informatie desnoods machts- en dwangmiddelen van de Wet op de parlementaire enquête moeten worden ingezet. De verzoeker laat dit, terecht overigens in mijn ogen, ook in het midden. In de motie gebeurt dit echter niet.

Vervolgens houdt ons nog een andere vraag bezig. De enquête wordt door de verzoeker -- ik noemde het al -- als een wetgevingsenquête getypeerd. De vraag is echter: wat kan de Eerste Kamer als medewetgever, die het recht van amendement en het recht van initiatief ontbeert, met de resultaten van een wetgevingsenquête waaruit blijkt dat mogelijk nieuwe dan wel gewijzigde regelgeving moet worden geïnitieerd? Hoe ziet de verzoeker dat?

Langs de weg van deze benadering kom ik tot de vraag of een alternatieve route in dezen niet de voorkeur verdient. Ik moge dan herinneren aan het onderzoek "Tussen beleid en uitvoering", dat tussen 2002 en 2004 is uitgevoerd door de vaste Kamercommissie voor Binnenlandse Zaken en de Hoge Colleges van Staat, onder leiding van de heer Van Thijn en mevrouw Bemelmans-Vidéc. Wat is de reden dat de verzoeker niet voor een vergelijkbare route kiest?

Ten slotte sta ik stil bij het moment waarop deze Kamer een definitief besluit over het verzoek en de vormgeving van het onderzoek als parlementaire enquête moet nemen. Het gaat dan mede om de praktische kant van de zaak. De verzoeker verklaart in zijn bijdrage aan het debat dat hij praktische bezwaren tegen een enquête -- let wel, een enquête -- niet serieus wenst te nemen. Dat lijkt mij in zijn algemeenheid gesproken reeds iets te gemakkelijk. In dit geval, nu de Kamer het einde van deze zittingsperiode nadert, betekent een definitief besluit dat wij feitelijk de nieuwe Kamer, die op 23 mei aanstaande gekozen wordt en waarvan de nieuwe leden op 7 juni worden geïnstalleerd, belasten met een mogelijk uitzonderlijk zware extra taak. Laat men het werk verbonden aan het uitvoeren van een parlementaire enquête niet onderschatten. Ik herinner slechts aan de RSV-commissie, die in haar eigen rapportage destijds moest erkennen dat zij de duur en de belasting van dat onderzoek verre had onderschat. Naar het oordeel van mijn fractie zou het niet meer dan passend zijn dat wij als huidige Kamer een besluit met een strekking als beoogd en de daaruit voortvloeiende belasting, aan de nieuw gekozen Kamer laten. Wat is het oordeel van de verzoeker over dit praktische, maar in onze ogen ook in zekere zin principiële bezwaar? Het is niet meer actueel, maar tot 1948 werd, bij ontbinding van de Kamer, een parlementaire enquête gestaakt en de parlementaire commissie ontbonden. Nogmaals, het is niet meer actueel, maar het is wel illustratief voor de vraag of wij als Kamer die op het punt van vertrek staat, de nieuwe Kamer met een dergelijk onderzoek moeten belasten.

De heer **Kox** (SP): Is het feit dat wij vanaf 1948 hebben besloten om het niet meer zo te doen, niet juist een reden om te accepteren dat de Kamer altijd voor de volgende Kamer besluit? De heer Holdijk begint er zelf over. Het bewijst volgens mij net zo goed dat het proper is om wel een besluit te nemen.

De heer **Holdijk** (SGP): De heer Kox heeft natuurlijk helemaal gelijk met zijn opmerking. Een Kamer, welke Kamer dan ook, neemt altijd besluiten die gevolgen hebben voor de opvolgende Kamer. Dat spreekt voor het wetgevingsproces al helemaal vanzelf. We moeten ons wel realiseren dat we vandaag over een heel bijzondere taak van de Kamer beslissen, een taak die nog niet eerder door deze Kamer is verricht. Dan is het voor mij de vraag of wij, op het scheiden van de markt, over ons graf heen moeten regeren door een nieuwe Kamer daarmee te belasten.

De heer **Kox** (SP): Dat begrijp ik. U zei echter dat we het eerst zo deden. Een enquêtecommissie, mocht die bestaan, werd ontbonden bij de ontbinding van de Kamer. Er waren echter redenen, kort na de Tweede Wereldoorlog, om daarvan af te wijken. Volgens mij hing dat toentertijd ook samen met het onderzoek dat werd gedaan. Men zei: het parlement heeft het onderzoeksrecht en dat mag niet worden doorkruist door verkiezingen voor de Kamer.

De heer **Holdijk** (SGP): Ik moet dit in het midden laten. Wat de heer Kox opmerkt, kan historisch juist zijn. Hoe dat ook zij, ik heb het accent gelegd op het feit dat wij vrijwel op het scheiden van de markt staan. Dat is voor mij beslissend, wij besluiten dit niet ergens halverwege onze zittingsperiode.

*N

De heer **Yildirim** (Fractie-Yildirim): Voorzitter. Aan de orde is het voorstel van de heer Schuurman voor het houden van een parlementaire enquête, conform de Regeling van Werkzaamheden voor de Kamer, naar de gevolgen van de privatisering en verzelfstandiging van vroegere overheidsdiensten. Een sterke koers van privatisering is ingezet in de jaren tachtig en begin jaren negentig, ook toen al in een regeringsperiode met vooral liberale partijen.

Het aangevraagde onderzoek gaat over een breed maatschappelijk domein. Dat is ook goed voor een parlementaire enquête, vindt mijn fractie. Over de uitkomsten van de enquête kunnen fracties vervolgens afzonderlijk hun standpunten bepalen. Voor mijn fractie is alles in deze Kamer politiek. Belangrijk is hoe fracties, op basis van de waarheid, hun standpunten bepalen.

Mijn fractie vindt de privatisering en de verzelfstandiging van overheidsdiensten als onderwerp van een parlementaire enquête bijzonder urgent. Versmalling van overheidsorganisaties en vermarkting van allerlei diensten klinkt goed, in theorie. De vraag is echter hoe de collectieve belangen van de burgers hierbij

zijn geregeld. Hoe is hun centrale inspraak gewaarborgd? Ziet de overheid, onder het motto van "minder overheid en meer markt", haar burgers niet meer en schiet zij daarmee haar doel voorbij? De overheidsdiensten dienen ten behoeve van de burgers te werken. Hiervoor worden bestuurders gekozen. Het is nooit de bedoeling geweest dat burgers een keer in de vier jaar stemmen en vervolgens hun inspraak verliezen. Het is niet de bedoeling dat de collectieve voorzieningen waarvoor zij jaren hard hebben gewerkt, langzamerhand worden afgebroken. Het is niet de bedoeling dat burgers in een samenleving terecht komen waarin burgers op hun verantwoordelijkheid worden gewezen en waarin een "ieder-voor-zich-mentaliteit" of een "survivalmentaliteit" heerst.

Mijn fractie is het dus eens met de aangevraagde parlementaire enquête over de gevolgen van de privatisering. Wij zullen ook de ingediende motie daarover steunen. Hierbij gaat onze belangstelling met name uit naar de vraag hoe de overheid de collectieve belangen van haar burgers heeft geregeld bij geprivatiseerde voorzieningen, zoals huisvesting, post, energie en vervoer, maar vooral zorg en onderwijs. Zijn deze voorzieningen wel te privatiseren? De overheid dient te allen tijde de belangen van haar burgers te waarborgen. Zo nee, hoe betrouwbaar is die overheid dan nog in de ogen van diezelfde burger? Een centrale vraag voor mijn fractie is ook: hoe wordt de inspraak van de burgers bij, bijvoorbeeld, de pensioenfondsen geregeld, met het oog op de toenemende privatiseringsdrang?

Voorzitter. Dit was een korte bijdrage van mijn fractie, zoals u van ons gewend bent.

*N

De heer **Koffeman** (PvdD): Voorzitter. De fractie van de Partij voor de Dieren heeft met instemming kennisgenomen van het voorstel van collega Schuurman om te komen tot een parlementaire enquête over de privatisering in de afgelopen decennia: jaren waarin we het postkantoor zagen verdwijnen en de postbode zien verdwijnen; waarin onrendabele buslijnen verdwijnen, de treinen nog steeds niet op tijd rijden en de veiligheid op het spoor allesbehalve toegenomen lijkt te zijn; waarin we een veelvoud zijn gaan betalen voor de kabel, in vergelijking met de tijd toen die nog van ons allemaal was; waarin ziekteverzekeringskosten de pan uit rijzen; en waarin onze energievoorziening in handen is gevallen van veelal buitenlandse commerciële partijen, die meer te vertellen hebben over de wijze waarop onze energie wordt opgewekt dan wijzelf. RWE maakte vandaag overigens bekend dat het nog even aarzelt met de bouw van een nieuwe kerncentrale in Borssele; dat ligt dus inmiddels in Duitse handen.

Het is maar een greep uit de nationale verarming. De Postbank is verdwenen en op de fundamenten van vertrouwen werden financiële producten aangeboden die mensen in diepe problemen hebben gebracht. Directeuren van woningcorporaties reden plotseling rond in

Maserati's, of bleken persoonlijke miljoenenbelangen te hebben in grondtransacties. Sociale woningbouw verdween. Daarmee wil niet gezegd zijn dat privatisering en verzelfstandiging van overheidsdiensten alleen maar nadelen zouden kennen, maar het zou struisvogelpolitiek zijn om niet te komen tot een brede evaluatie van een verschijnsel dat zo diep ingrijpt in onze samenleving.

Zonder op de conclusies vooruit te lopen, kunnen we zeggen dat in dezelfde periode dat de privatiseringsgolf gestalte kreeg, het vertrouwen van de burger in de politiek aanzienlijk is gedaald. Zijn er verbanden en, zo ja, wat is dan het verband? Zijn er nutsvoorzieningen die in de knel komen als gevolg van de marktwerking? We kennen allemaal de dramatische verhalen uit de thuiszorg, waar bij wisselende aanbestedingen grote ontslagrondes volgen wanneer een aanbieder niet het gewenste resultaat behaalt in een tender.

Onze Grondwet biedt in artikel 70 de mogelijkheid van een parlementair onderzoek naar onderwerpen van groot belang. Dit is zo'n onderwerp. Een ongebruikelijk middel, maar wel een werkzaam middel. De vasthoudendheid van collega de Vries om te komen tot een parlementair onderzoek over de inval in Irak heeft weliswaar niet tot zo'n onderzoek geleid, maar heeft wel het denken over dat onderwerp in een stroomversnelling gebracht. De instelling van een parlementair onderzoek wil op geen enkele wijze een waardeoordeel uitspreken over het onderwerp, of de uitkomsten van het onderzoek. Als het waar is wat sommigen beweren, dat privatisering vooral voordelen heeft meegebracht, mag dat ook weleens duidelijk worden.

Er is geen enkele reden om die kans voorbij te laten gaan of voor ons uit te schuiven. Dat privatisering een grote impact heeft op onze samenleving, valt niet te ontkennen. En dat er in grote vrijblijvendheid gesproken wordt over onderwerpen van groot belang, valt ook niet te ontkennen. En dat die vrijblijvendheid tot zeer dominante visies op de werkelijkheid kan leiden, evenmin. Ik las vandaag dat een lid van de Staten-Generaal met droge ogen durft te beweren dat zich in Japan op dit moment geen kernramp zou voltrekken. Datzelfde lid, de heer Leegte, stelde eerder dat de consumptie van varkensvlees op geen enkele wijze zou samenhangen met duurzaamheid, omdat "varkens immers nooit op zullen raken".

Vanuit het perspectief dat burgers de indruk hebben dat in het parlement niet altijd in voldoende mate wordt stilgestaan bij grote maatschappelijke thema's, biedt de parlementaire enquête uitstekende mogelijkheden om zwaarwichtige onderwerpen als de privatisering van overheidsdiensten en de marktwerking rond nutsvoorzieningen nader in kaart te brengen. De Kamer van reflectie biedt daartoe de beste mogelijkheden. Het is voor mijn fractie onbegrijpelijk dat met name de fracties die in het verleden zulke vurige pleitbezorgers waren van verregaande privatisering, nu een evaluatie niet zouden aandurven. Tel uw zegeningen, zou ik willen zeggen tegen de collega's van CDA en SGP. De VVD

zou ik ertoe willen oproepen om eindelijk eens een balans te maken. Wat is ertegen? Uitvluchten als "tijdgebrek", "eerst een commissie", "over de verkiezingen heen tillen", "je kunt niet alles willen weten"; mij komen ze niet valide voor en ze zullen ook de kiezer niet erg kunnen overtuigen.

Wat goed is, mag gezien worden; wat fout is moet aan het licht komen. Het krampachtige verzet tegen een parlementair onderzoek geeft de indruk dat er angst zou bestaan voor de resultaten van een dergelijk onderzoek. Dat is een slechte zaak en daarom roep ik mijn collega's, mede met het oog op het vertrouwen van de burger in de politiek en de publieke zaak, op om het initiatief van collega Schuurman voluit te ondersteunen. De Partij voor de Dieren zal dat in elk geval met overtuiging doen. Ik wil collega Schuurman heel graag hartelijk bedanken voor het door hem genomen initiatief. Wanneer de nestor in dit huis, met een anciënniteit van 10.045 dagen, een dergelijk voorstel doet, moeten er wel heel goede argumenten zijn om daaraan niet tegemoet te komen.

*

*N

De heer **Kox** (SP): Voorzitter. Dit jaar is het 25 jaar geleden dat de Rijkspostspaarbank en de Postcheque- en Girodienst werden afgesplitst van het staatsbedrijf PTT om onderdeel te worden van de Postbank, die daarna weer onderdeel werd van ING en er weer daarna volledig in opging en onderging. Deze privatisering van een kwarteeuw geleden stond aan het begin van een lange reeks belangrijke politieke besluiten, waardoor grote delen van de publieke sector stap voor stap naar de markt werden gebracht. Door 25 jaar privatisering en verzelfstandiging zijn de verhoudingen in de samenleving tussen overheid, bedrijfsleven en burgers ingrijpend veranderd; verbeterd of verslechterd, dat oordeel zou ieder voor zich moeten maken. De rol van de overheid in de economie in het algemeen en in de publieke dienstverlening in het bijzonder, is in ieder geval verregaand beperkt, terwijl de invloed van de markt, van het bedrijfsleven, op wat voorheen "publieke dienstverlening" heette, buitengewoon sterk werd uitgebreid. In vergelijking met 25 jaar terug ligt de zeggenschap over tal van activiteiten en diensten niet meer in eerste instantie bij de overheid, maar bij het bedrijfsleven; goed of slecht, dat is ter beoordeling aan eenieder.

Wat begon met de Rijkspostspaarbank en het IJkwezen, heeft zich gaandeweg uitgebreid naar de spoorwegen, het busvervoer, de luchtvaart, het loodswezen, de communicatiesector, de woningbouw, de energiebedrijven, delen van de zorg, de beveiliging en nog veel meer. Nederland deed mee aan een internationale privatiseringstrend, begonnen in Amerika en het Verenigd Koninkrijk. In de jaren negentig werd dit een van de leidende motieven van de Europese Unie en de nationale regeringen in die Unie. Nederland deed niet alleen mee, wij liepen ook vaak voorop. Of dat een goede zaak is geweest, is

in toenemende mate aan twijfel onderhevig. Het aanvankelijke enthousiasme over een kleinere overheid en een grotere markt lijkt de laatste tijd te kantelen, mede vanwege de breed levende opvatting dat de grote financiële en economische crisis van de afgelopen jaren in ieder geval op enigerlei wijze verband zou kunnen houden met de structurele verandering in de balans tussen bedrijfsleven en overheid, of de onbalans tussen die twee.

In het jaarverslag over 2008 sprak de vicevoorzitter van de Raad van State Tjeenk Willink al waarschuwendes woorden. Volgens hem werden bepaalde overheidstaken door verzelfstandigingen en privatisering niet meer goed uitgevoerd. Ook al eerder, in 2000, leverde de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid scherpe kritiek op het privatiseringsproces, omdat de overheid zich onvoldoende bewust was van de noodzaak om het publieke belang te beschermen. Nog veel eerder, al in 1994, zette de Algemene Rekenkamer veel vraagtekens bij het, toen nog relatief nieuwe, proces van overheveling van overheidstaken naar de markt.

Het privatiseringsproces blijft ook nu nog de gemoederen bezighouden. In de grootste steden van ons land is sterk verzet tegen de verdere privatisering van het openbaar vervoer. Vakbonden roeren zich op dit moment over de mogelijke privatisering van delen van het gevangeniswezen. Het vraagstuk van min of meer marktwerking in de zorg is een voortdurende bron van dispuut in de politiek, de sector en de samenleving. Deze Kamer buigt zich binnenkort over een drietal door de Tweede Kamer geaccordeerde initiatiefwetsvoorstellen die onder meer een halt willen toeroepen aan de marktwerking in de thuiszorg.

Het is al door meerdere sprekers gezegd: deze Kamer heeft in het verleden bij haar besluitvorming over privatisering en verzelfstandiging voortdurend de vraag gesteld of de beoogde doelen wel haalbaar zouden blijken en of de wijze van besluitvorming uiteindelijk wel de toets der kritiek kon doorstaan. Een aantal keren heeft deze Kamer zelfs het proces geblokkeerd, zij het doorgaans tijdelijk. Maar altijd was het duidelijk dat er geen zekerheden waren verbonden aan het overhevelen van zeggenschap over de publieke sector van overheid naar bedrijfsleven. De grote vraag is of wij gekregen hebben wat wij wilden. Door 25 jaar privatisering en verzelfstandiging van overheidsdiensten is ook de positie van de burger een wezenlijk andere geworden. Hem beter te dienen was steeds het verklaarde grote belang van alle operaties op dit vlak in de afgelopen kwart eeuw. Een beter product tegen betere prijzen: dat zou door de beëindiging van staatsmonopolies en het invoeren van marktwerking en concurrentie tussen private bedrijven moeten worden gerealiseerd. Maar is de burger er ook daadwerkelijk beter van geworden of verschilt dat van geval tot geval? Of is het eindoordeel negatief? Hoe beoordelen we na een kwart eeuw deze enorme ombouwoperatie van onze samenleving en onze publieke sector, en welke lessen kunnen we er

voor de nabije toekomst uit trekken teneinde de burger beter te dienen?

Vandaag kan deze Kamer beslissen of we door middel van een parlementaire enquête naar de gevolgen van een kwart eeuw privatiseringen en verzelfstandiging van overheidsdiensten antwoorden op die belangrijke vragen willen gaan zoeken. Het recht van deze Kamer om zo'n onderzoek te doen staat onomstotelijk vast. Sinds 1887 kent de Grondwet ons dit recht toe, nadat het in 1848 al aan de Tweede Kamer was toebedeeld. Dat de Eerste Kamer nooit eerder gebruikmaakte van haar grondwettelijke recht om een dergelijk diepgaand onderzoek te houden, betekent op geen enkele wijze dat we het daarom ook maar nooit moeten of mogen doen.

Het betekent evenmin, zo zeg ik tegen collega Werner, dat we lichtvaardig gebruik moeten maken van dit bijzondere parlementaire recht. In de achterliggende jaren spraken wij er al over om dit middel eventueel in te zetten, teneinde meer inzicht te krijgen in de Nederlandse betrokkenheid bij de oorlog in Irak. De vraag hoefde uiteindelijk niet beantwoord te worden, omdat zich in deze Kamer toen een meerderheid ontwikkelde, dankzij de positieverandering van de VVD; die eiste namelijk meer duidelijkheid over de Nederlandse betrokkenheid. In reactie daarop besloot de regering tot het instellen van de commissie-Davids.

Nu lijkt een parlementair onderzoek naar de gevolgen van een kwart eeuw privatisering en verzelfstandiging voor onze burgers volop de wens van een meerderheid in deze Kamer te zijn.

De heer **Werner** (CDA): De heer Kox spreekt steeds over een enquête. Bij de Irak-kwestie was volstrekt helder dat die informatie niet anders te verkrijgen was dan door een beroep te doen op de enquêtebevoegdheden van de Kamer. Waar blijkt nu uit dat niet zonder die dwangmiddelen de informatie kan worden verkregen die nodig is om te komen tot een beoordeling van het beleid? Moet er op voorhand al voor een enquête worden gekozen?

De heer **Kox** (SP): Ik heb al gesproken over de stem en het gehoor van collega Werner, maar ook zijn geheugen moet misschien even een "shotje" krijgen. De commissie-Davids heeft, zonder gebruik te maken van het recht om getuigen onder ede te horen, toch een rapport gepresenteerd waarover het parlement grosso modo tevreden is. Het heeft niet van die middelen gebruikgemaakt; er was dus een alternatief voor die enquête. De eerste stelling van de heer Werner dat de Kamer om een enquête vroeg ... Uit zijn lichaamstaal maak ik op: dat wil ik niet horen. Als de heer Werner echter iets beweert, geef ik daar weerwoord op. Als hij het niet wil horen, is er nog veel meer fout dan alleen zijn stem en gehoor. Collega Werner zegt namelijk dat de Kamer in het geval van Irak geen andere keuze had dan om een enquête te vragen. Uiteindelijk heeft de commissie-Davids zonder het recht om getuigen onder ede te horen, een rapport gepresenteerd waar de fractie van de heer Werner, onze fractie, de meeste fracties tevreden over zijn. Die keuze was er wel. Als ik nu spreek over "enquête", doe ik

dat omdat in onze Grondwet in artikel 70 "onderzoek" en "enquête" als één begrip staan vermeld. De middelen waarvan je gebruik kunt maken, zijn ook niet allemaal in artikel 70 geregeld; dat is in de Wet op de parlementaire enquête geregeld. De heer Werner mag mij van alles verwijten, maar hij mag niet de indruk wekken dat ik een voorstel doe dat heel erg vreemd is en dat in het verleden gelogenstraft zou zijn. Integendeel.

Omdat een parlementair onderzoek naar de gevolgen van een kwart eeuw privatisering en verzelfstandiging voor onze burgers nu de wens van een meerderheid van deze Kamer lijkt te zijn, zou de senaat dit grondwettelijke recht voor de eerste keer daadwerkelijk gaan gebruiken. Daarmee zetten wij, en de SP-fractie realiseert zich dat, een zwaar middel in; dat is duidelijk. Het onderwerp is er naar onze mening ook belangrijk genoeg voor. Samen met mijn collega's Schuurman en Noten heb ik het idee voor het houden van een parlementaire enquête door de Eerste Kamer na 25 jaar privatiseringen en verzelfstandiging van overheidsdiensten eind januari op tafel gelegd. Na een groot aantal positieve reacties van verschillende kanten is het idee verder uitgewerkt. Nu ligt de motie voor waarover wij vandaag besluiten.

Ik ben staatsrechtsgeleerde noch historicus, maar ik heb enige interesse in de staatkundige geschiedenis van ons land. Het is goed om te weten dat de Eerste Kamer het enquêterecht in hetzelfde jaar kreeg, toevallig of niet, als waarin de parlementaire enquête van de Tweede Kamer plaatsvond naar de toestand in de Nederlandse fabrieken en werkplaatsen; dat deed veel stof opwaaien, in Limburg en Brabant, omdat het ons aan nieuwe inzichten hielp. In dat parlementaire onderzoek werd nagegaan in hoeverre de positie van werknemers toen baat had bij of schade ondervond van de grote mate van vrijheid die het destijds opkomende kapitalisme in de samenleving van de negentiende eeuw was gegeven. De conclusies van die enquête uit 1887 hebben -- daar is iedereen het waarschijnlijk over eens -- vergaande invloed gehad op de daarna tot stand gekomen sociale en economische ordening van dit land. Dat zou een mooi voorteken voor deze enquête mogen zijn.

Het zou goed zijn als een besluit tot het houden van een parlementaire enquête of een parlementair onderzoek genomen werd door de gehele Eerste Kamer. De SP vindt het erg belangrijk dat de grootste fractie nu en de grootste fractie straks ook ja zeggen tegen een dergelijk onderzoek. Natuurlijk kunnen wij hier in een verhouding van 38 tot 37 tot dit besluit komen. Voor deze Kamer en voor de kwaliteit van zo'n onderzoek zou het veel beter zijn als de Kamer uiteindelijke, nadat wij met elkaar van gedachten hebben gewisseld, tot een unaniem besluit zou komen. Dat zou mij veel waard zijn. Als daar suggesties voor zijn, zo zeg ik ook in de richting van de collega's Hermans en Werner, hoor ik dat graag. Collega Hermans moeten wij nog horen, maar de opstelling van collega Werner vond ik

nogal defensief. Hij deed alsof hij iets moest verdedigen, terwijl nota bene zijn partij, net als de mijne, in de jaren negentig in de oppositie zat. Ik hoop dus dat er nog suggesties komen van de kant van de twee partijen die nu de grootste bezwaren lijken te hebben tegen het houden van een dergelijk onderzoek.

*N

De heer **Hermans** (VVD): Voorzitter. Ik benader dit onderwerp langs drie lijnen. Mijn eerste vraag gaat over het begrip "parlementaire enquête": waarom een parlementaire enquête? De tweede vraag heeft betrekking op de inhoud: waar hebben wij het met elkaar precies over? De derde vraag is: nu of later?

Door de Wet op de parlementaire enquête krijgen de Kamers van de Staten-Generaal de mogelijkheid tot het doen van een parlementair onderzoek dan wel een enquête; op dat onderscheid kom ik straks nog wel even terug. Er zijn vele organisaties die onderzoek kunnen doen naar deelaspecten van grote onderwerpen, maar eigenlijk is het parlement, tot nu toe met name de Tweede Kamer, het enige orgaan dat het gehele spectrum van onderzoek kan verrichten.

Het recht van enquête overstijgt alle instrumenten die het parlement ter beschikking staan. Het gebruik van dat recht vereist dus ook een grote mate van zorgvuldigheid, opdat het niet tot een bot wapen of instrument in de handen van het parlement verwordt. Dat zowel de Eerste Kamer als de Tweede Kamer dat recht heeft, vloeit staatsrechtelijk voort uit het feit dat de Kamers in beginsel gelijke mogelijkheden hebben, behalve wat betreft het initiatiefrecht en het amendementrecht. Het doen van onderzoek en het controleren van de regering op de kwaliteit van wetgeving en beleid is aan beide Kamers voorbehouden.

Er is overigens ook geen standaardbeschrijving van de mores van een parlementair onderzoek en de te hanteren werkwijze. Natuurlijk zijn er wel een reeks relevante bepalingen in de Wet op de parlementaire enquête, maar in wezen bepaalt iedere commissie die wordt ingesteld om een parlementair onderzoek of parlementaire enquête te doen, in feite zijn eigen manier van aanpak van het onderzoek, welke stappen daarbij worden gezet, welke organisaties daarbij eventueel worden ingeschakeld en welke personen daarbij eventueel bevraagd zullen worden; laat dat duidelijk zijn. Natuurlijk is ook heel duidelijk deze vraag aan de orde: wat is dan eigenlijk zo'n parlementaire enquête anders dan een gewoon onderzoek? Het is interessant om de heer Duivesteyn aan te halen, die in het blad van de Vereniging voor Bestuurskunde twee jaar geleden een uitermate interessante opmerking heeft gemaakt. Dat doet hij niet altijd, dus ik vind het in dit geval interessant om het even te melden. Hij heeft gezegd: het parlementair onderzoek stelt dan ook hoge eisen aan de kwaliteit en de mores van de betrokken Kamerleden die het onderzoek verrichten. Een onderzoekscommissie heeft een bijzondere verantwoordelijkheid. Daarmee dien je als Kamerlid uitermate secuur om te gaan. Een zeer

waar woord van de heer Duivesteijn. Mag ik, uit een beetje ervaring op dit terrein, ook zeggen dat het krijgen van een parlementaire enquêtebevoegdheid ook niet zomaar gaat? De voorzitter weet daar ook alles van. Het onderzoek naar het paspoort dat ik moest doen, begon als een onderzoek. Het moest snel een enquête worden, omdat op dat moment gegevens niet boven tafel konden komen. Er moesten dus dwangmiddelen komen om de gegevens boven tafel te halen. De onderzoeken die zijn gedaan door het NIOD, bijvoorbeeld, en door de commissie-Davids hebben aangetoond dat het doen van onderzoek en het geven van informatie aan de Kamer uitstekend kan zonder een parlementair onderzoek. De vraag is dus, wat de reden is om nu een parlementair onderzoek te gaan uitvoeren. Dat is volgens mij de essentie.

Het is interessant om op een aantal punten eens te bezien wat er nu precies staat in de brief van collega Schuurman over het instellen van een parlementair onderzoek. Eigenlijk staat er, als ik het goed zie, dat het gaat om een parlementair onderzoek naar de voor- en nadelen in de verhouding tussen overheid en burger ten gevolge van privatisering en verzelfstandiging van vroegere overheidsdiensten, en dus ook naar de kwaliteit en zorgvuldigheid van wetgeving. Je zou kunnen zeggen dat het laatste er een beetje is bijgehaald om het voor de Eerste Kamer interessant te maken. Maar laat ik nu niet zo negatief zijn. Wat is nu de reden om dit wapen, dit recht van het parlement, in dit geval in te zetten? Dan moeten wij ons eerst bezighouden met de vraag welke informatie beschikbaar is. Welke informatie, die nog niet beschikbaar is, willen wij precies boven tafel halen? Op welke wijze willen wij dat vervolgens gaan doen?

Welke informatie is beschikbaar? Collega Werner doelde er al op. Er is erg veel informatie beschikbaar. Daarover hebben wij in dit huis nog nooit gesproken. Ik doel zowel op het rapport dat ons door minister Van der Hoeven is gestuurd als op het SER-rapport, waarvan ik van binnenuit zeer goed weet hoe het tot stand is gekomen. Er is dus veel informatie beschikbaar. Het zou dus zaak zijn om maar meteen to the point te komen. De heer Kox vraagt om zo breed mogelijke steun. Ik zeg niet dat er niet moet worden onderzocht, maar de vraag is: wat is er beschikbaar? Dat moet worden geanalyseerd. De VVD-fractie zou zeggen: voer daar eerst eens het debat over. Wat ligt er precies aan informatie? Wat ligt er aan gegevens op tafel? Waar zitten naar de mening van de Kamer na, in en tijdens dat debat de gaten? Wat zijn de punten waarvan wij zeggen: nu moeten wij een instrument hanteren waarover alleen de Kamer de beschikking heeft, namelijk een parlementair onderzoek? Nu moeten wij een instrument hanteren dat niet door een externe kan worden gehanteerd.

Opvallend in het geschrift van de heer Schuurman is dat hij zegt dat je een groot deel misschien zou moeten uitbesteden aan het Rathenau Instituut. Het is een beetje vreemd om een onderzoek te privatiseren dat de Kamer zelf doet naar privatisering. Als de Kamer het wil doen,

gaat het erom hoe de Eerste Kamer als parlement, als vertegenwoordiger van het volk, inhoud geeft aan het onderzoek. Hoe meer je gebruik moet maken van externen, hoe meer wij een andere partij vragen om het onderzoek te doen, omdat het zo'n enorm beslag legt op de Kamer, hoe meer er ook van de Kamerleden zal worden gevraagd, om toch hun invloed te blijven uitoefenen op vraagstelling, opbouw en opzet van het hele onderzoek. Dat is van het allergrootste belang. Daar draait het ook eigenlijk allemaal om. Dat is de kern van de vraag die wij hier met elkaar moeten beantwoorden. Het gaat dus niet om de vraag of wij daarnaar zouden moeten kijken, maar om de vraag of dit via een parlementair onderzoek, dan wel een parlementaire enquête zou moeten. Dat is de essentiële vraag die naar de mening van de VVD-fractie moet worden beantwoord.

Mevrouw **Böhler** (GroenLinks): Ik ben het er helemaal mee eens dat wij het onderzoek zelf niet mogen privatiseren. Volgens mij heeft collega Schuurman ook niet bedoeld dat een groot deel van het onderzoek door Rathenau wordt gedaan. Wij kunnen altijd een beleidsdebat voeren. Laat ik dat voorop stellen. Als wij een beleidsdebat voeren over de privatisering en dan vervolgens "omdat er gaten zijn" -- dat zijn de woorden van de collega -- een enquête houden, is er in mijn optiek precies bereikt wat wij nu juist niet willen bereiken, namelijk de politisering van deze enquête. Wij willen de enquête, maar juist niet omdat de regering gaten laat vallen of iets niet goed doet, maar omdat wij zeggen: dit is een onderwerp dat al lang speelt; laten wij het nu eens goed uitzoeken zonder meteen te politiseren.

De heer **Hermans** (VVD): U hebt mij het woord politiseren helemaal niet horen gebruiken. Ik ben het er ook mee eens dat dit niet moet. Het is wel opvallend dat ik in bijdragen die vandaag zijn geleverd, van de heer Kox, van de heer Koffeman, maar ook van anderen, heel sterk iets hoor van een lijn in de trant van: het is allemaal minder geworden. Het is slechter geworden en dat moeten wij maar eens goed gaan onderzoeken. De heer Kox haalt zelf het voorbeeld aan van de enquête die is gehouden naar de toestand in de fabrieken en bedrijven aan het einde van de negentiende eeuw. Dit betekent dat er nadrukkelijk een politieke achtergrond is. Ik wil helemaal niet ontkennen dat daarvan sprake zou kunnen zijn, maar het debat dat de VVD-fractie hier in de Kamer zou willen voeren aan de hand van de beschikbare informatie gaat over de vraag welke informatie beschikbaar is en welke informatie wij nog nodig hebben. Hebben wij voor de informatie die wij nog nodig hebben een parlementair onderzoek of een parlementaire enquête nodig? Dat is de vraag die naar mijn mening essentieel moet zijn. Geen "jumping to the conclusion" dus, waarbij wij zeggen dat wij een parlementair onderzoek willen hebben, voordat wij de stukken hebben bestudeerd die op dit moment beschikbaar zijn.

De heer **Engels** (D66): Misschien stelt de heer Hermans het op prijs om iets te horen van iemand die niets van dit soort subjectiviteiten in zijn betoog had gestopt. Dat zal hij toch zeer goed hebben gehoord?

De heer **Hermans** (VVD): Dat heb ik zeer goed gehoord.

De heer **Engels** (D66): Mooi. Dat is een goed begin. Ik ga even in op de centrale vraag: waarom een enquête en waarom niet eerst een beleidsdebat? Ik wilde de heer Werner daar niet mee belasten, omdat hij last had van zijn stem, hoewel ik vond dat het op den duur steeds beter ging. Mevrouw Böhler heeft er ook al op gewezen: als wij eerst een beleidsdebat zouden houden -- waar op zichzelf genomen niets op tegen is -- dan vindt dat plaats in een setting waarin wij beperkt zijn tot de primaire verantwoordelijkheid van dit kabinet, dat er nog niet zo lang zit. Formeel is een kabinet verantwoordelijk voor alles, tot in de vorige eeuw, maar daar schieten wij niet zo veel mee op. Wij zitten dan in een setting waarin de informatie via de regering moet worden verkregen. Ik denk dat het woord politisering daarmee te maken heeft. Als wij zouden besluiten dat wij daar niet genoeg aan hebben, staat de vraag open of wij de regering dan niet op een andere manier ter verantwoording moeten roepen in plaats van met een enquête. Wij moeten op voorhand voorkomen dat wij dat soort belastingen hebben. Wij moeten ervoor zorgen dat de Kamer focust op de inhoud van het onderzoek en op het belang ervan. Wij moeten ons daarbij de dienst bewijzen dat wij proberen om maximaal in te zetten op zo goed mogelijk feitenonderzoek. Zouden dat niet heel goede argumenten zijn om toch na te denken over een fundamenteel onderzoek in de vorm van een enquête?

De heer **Kox** (SP): Ter verduidelijking: collega Hermans zei: Kox haalt de enquête van 1887 aan en daarmee bewijst hij dat hij snode bedoelingen heeft. Zo vat ik het even kort samen.

De heer **Hermans** (VVD): Dat is heel kort samengevat.

De heer **Kox** (SP): Zoals u weet, werd om de enquête van 1887 gevraagd door de liberalen, die geen problemen hadden met het kapitalisme, maar zich toen wel, wijs, afvroegen: weten wij alles wat er gebeurt? Is alles wat wij hebben toegelaten wel dienstig geweest? Wij zijn de liberalen dus eeuwig dankbaar dat wij dankzij die parlementaire enquête voor ons allemaal, van links tot rechts, een betere sociale en economische regelgeving hebben gekregen. Via die omweg heb ik mij vrijgepleit van uw beschuldiging dat ik deze enquête zou willen om het kapitalisme de finale doodsteek toe te brengen. Als dat zou kunnen, why not? Maar daar gaat het niet om. U weet het zelf ook wel en u zegt het wel duidelijk, maar u maakt toch dezelfde vergissing, vind ik, als collega Werner, als u zegt: maak eerst een conflict met de regering, en als je dan ontevreden bent in een beleidsdebat, kun je met

een enquête komen. Het staat nergens dat zo een parlementaire enquête gehouden moet worden. Artikel 70 is buitengewoon kort en buitengewoon krachtig. Het parlement kan dit doen, om hem moverende redenen. In dit geval is de moverende reden een proces van 25 jaar dat door links en rechts wordt gezien als een buitengewoon ingrijpend proces.

De **voorzitter**: De heer Kox sloot aan op de vraag van de heer Engels, maar ik vraag de heer Hermans om toch ook vooral de vraag van de heer Engels te beantwoorden.

**

De heer **Hermans** (VVD): Ze komen redelijk dicht bij elkaar in de buurt, hoewel ze politiek uit elkaar staan.

Ik heb goed gehoord wat de heer Engels zei en ben ook blij met de insteek die hij heeft gekozen. Het gaat mij niet om een debat met de regering om informatie te krijgen van de regering. Wij kunnen ook hier met elkaar een debat voeren over de informatie die op dit moment beschikbaar is. De normale gang van zaken in de Tweede Kamer bij een parlementaire enquête is dat er eerst wordt gekeken wat er aan informatie is, dat daar een debat over komt en dat de Kamer vervolgens besluit om al dan niet over te gaan tot een enquête op basis van een beoordeling van de informatie die de regering heeft gegeven. In een aantal gevallen heeft deze procedure niet geleid tot een parlementaire enquête omdat de externe onderzoeken op hetzelfde uitkwamen. De vraag is of je het instrument dat je hebt zorgvuldig genoeg gebruikt als je de bestaande informatie niet met elkaar hebt gedeeld en hebt gekeken wat nu echt de inhoud van zo'n onderzoek zou moeten zijn.

Uit het debat van vandaag begrijp ik dat wordt voorgesteld om eerst een commissie een onderzoek te laten doen. In dat geval moeten een paar leden van deze Kamer al die informatie gaan bekijken. In een debat als dit, dat nog nauwelijks over de inhoud gaat, moet al worden besloten welke onderwerpen aan de orde moeten komen. Dat is hetgeen waarvoor ik waarschuw.

De VVD-fractie is van mening dat wij het zo niet moeten doen. Wij verzetten ons niet tegen een onderzoek naar wat er mogelijk is op deze terreinen, maar ik wil eerst weten welke informatie al beschikbaar is en wat de mogelijkheden zijn. Het gaat mij niet om een debat met de regering. Wij kunnen ook besluiten om op basis van de beschikbare rapporten zelf een voorbereidend debat te voeren over de vraag welke informatie er al is en welke fracties welke informatie boven tafel willen hebben. Als dat de lijn van de aanpak is, is het mogelijk dat er brede steun in deze Kamer is voor de wens van een deel van de Kamer om te onderzoeken welke mogelijkheden er zijn om informatie in te winnen om te komen tot betere kwaliteit van wetgeving. Dat is de essentie.

Ik wil ook nog wel wat zeggen over de inhoud. Een parlementaire enquête gaat over waarheidsvinding. Gaan wij naar dé waarheid zoeken of gaan wij zoeken naar de vraag of de

bedoelingen die wij hadden hebben geleid tot wat wij beoogden? Dat laatste is heel erg lastig, want het is maar zeer de vraag of wij in staat zullen zijn, als Kamer en überhaupt, om zonder enige controlegroep te stellen dat het beter was geweest als een bepaalde taak bij de overheid was gebleven. Ik weet dan niet wat de kosten en de consequenties voor de belastingbetaler waren geweest en of ik dat ervoor over had gehad. De vraag is ook of de politieke wil om bijvoorbeeld openbaarvervoerlijnen terug te trekken omdat wij dan minder collectieve middelen hoeven te besteden, een redelijk argument kan zijn om bepaalde keuzes te maken. De heer Engels en de heer Kox kunnen daar anders over denken dan wij.

Wij moeten ervoor oppassen dat wij niet in een debat worden gesleurd zonder dat dit soort dingen van te voren duidelijk is. Dat is de reden, en niets anders, dat wij voorstellen om te bekijken wat er reeds beschikbaar is, op grond daarvan te bezien wat de insteken zouden kunnen zijn en vervolgens de vraag te beantwoorden of het noodzakelijk is om te komen tot nader onderzoek om gegevens boven tafel te krijgen. Als dat geval is, is ook nog de vraag of dat moet gebeuren middels een parlementair onderzoek c.q. een parlementaire enquête of middels een ander onderzoek. Dat is de insteek van de VVD-fractie.

De heer **Engels** (D66): Dat is een heel goed betoog, mijnheer Hermans.

De heer **Hermans** (VVD): Dank u, mijnheer Engels.

De heer **Engels** (D66): Ik stel vast dat uw wens om een beleidsdebat te houden voordat er een besluit valt over een onderzoek c.q. enquête een andere is dan die van de CDA-fractie, die nadrukkelijk wel met de regering wil debatteren. Dat is voor u een minder hard gegeven.

Heel veel van de dingen die u zegt, deel ik wel. Wat is de meerwaarde die wij als Kamer halen uit een beleidsdebat over al die nadere aspecten met betrekking tot de wijze hoe wij het onderzoek gaan doen en de waarde ervan? Heeft dat meerwaarde ten opzichte van het instellen van een voorbereidingscommissie die in alle rust en wijsheid, los van de hectiek, zaken kan bekijken en met een goed voorstel kan komen? Ik moet eerlijk zeggen dat ik denk dat een voorbereidingscommissie die werkt buiten de hectiek van deze zaal nuttiger voorstellen kan doen. Die werkwijze lijkt mij beter dan het trekken van conclusies op grond van een debat waarin het type discussies wordt gevoerd dat wij nu voeren. Ik ben er niet van overtuigd dat zo'n debat beter is. Ik zie ook weinig verschil in benadering. Het is een kwestie van de te volgen methode.

De heer **Noten** (PvdA): Ik wil eigenlijk nagenoeg hetzelfde punt maken. U hebt het over een voorbereidingsdebat. U spreekt daarbij in meervoud: laten we dat debat voorbereiden en laten we vervolgens die informatie op tafel krijgen en beoordelen. Wilt u dat voorbereidingsdebat

voorbereiden en wie zijn "we"? De essentie van het voorstel dat er ligt, is dat "we" inderdaad een debat voorbereiden over de vraag wat "we" gaan onderzoeken. En "we" in dit geval is niet "je" of "me", maar is "we".

De heer **Hermans** (VVD): Als "we" en "me" en "je" goed luisteren, horen zij dat ik heb gezegd dat wij moeten bezien wat er op dit moment beschikbaar is. Als ik zeg dat "we" een debat moeten voeren, doel ik op de Kamer, de fracties hier in dit huis. Wij moeten een debat voeren, zoals wij nu een debat voeren over de brief van collega Schuurman, over de vraag welke gegevens er op dit moment voorhanden zijn en wat de verschillende fracties daar uit willen halen. Uiteindelijk blijft het altijd de vraag welk nader onderzoek een fractie nodig acht als zij vindt dat de beschikbare gegevens niet voldoende zijn.

De heer **Noten** (PvdA): In de discussie over het debat, de voorbereiding daarvan en de onderzoekcommissie, komt bij voortdurende het woord "waarheid" terug. U gebruikte dat net op een zware manier, mijnheer Hermans. U sprak over waarheidsvinding.

De heer **Hermans** (VVD): Dat is de essentie van een enquête.

De heer **Noten** (PvdA): U stelt zelfs ten principale de vraag of wij in staat zijn om met zekerheid conclusies te verbinden aan mogelijke alternatieven die wij niet kennen, omdat wij ze niet hebben kunnen uitproberen. Je vermarkt immers niet een beetje. Dit nodigt uit tot een filosofische beschouwing, maar dat ga ik niet doen. Het is toch zo, ook in uw ogen, dat je in staat bent om te leren van de dingen die je als politicus in het verleden hebt gedaan? U gaat mij toch nu niet vertellen dat het onmogelijk is om je kennis en ervaring te vergroten op basis van zaken die in het verleden zijn gebeurd en om die met elkaar te beoordelen en te evalueren? U bent toch niet alleen maar als mens in staat om te groeien, maar ook als politicus en als beweging?

De heer **Hermans** (VVD): Ik probeerde te horen of er nog meer groei in zat, maar deze drie waren het geloof ik. Uw eigen woorden zijn -- het aardige van dit huis is dat wij er zo over kunnen debatteren -- dat er een heleboel gegevens op tafel liggen. Die zijn überhaupt nog niet bekeken door de fracties in deze Kamer. Wellicht heeft een enkeling dat gedaan, vergeef mij. De fracties hebben er echter nog niet over gesproken, voor zover ik kan nagaan. Dat betekent dat het niet meer dan logisch is dat hetgeen er is eerst aan een beschouwing wordt onderworpen. Daar kan uit voortkomen dat wij op basis van de beschikbare gegevens concluderen dat wij op bepaalde punten verder willen. Laten wij dat niet in een klein voorbereidingsclubje doen, maar hier in een plenair debat. Dan komt immers ook boven tafel -- dat kan niet onder stoelen of banken worden gestoken, hoe wij het ook keren of draaien -- dat er sprake is van een wens tot politieke

stellingnames in deze discussie. Die zullen, zeker bij de beoordeling van de resultaten, op tafel komen.

De heer **Noten** (PvdA): Ik concludeer dat u en ik het erover eens zijn dat er een debat moet plaatsvinden over de vraag hoe het onderzoek uiteindelijk daadwerkelijk vorm moet krijgen. Wij zijn het er ook over eens dat dit debat in de Kamer door de Kamer moet worden gevoerd, niet met de regering. Het verschil van opvatting zit in de vraag hoe dat debat moet worden voorbereid. De vraag is of dat door fracties in zichzelf moet gebeuren, buiten het kader van de wet, of in gezamenlijkheid binnen het kader van de wet. Dat is het enige verschil van mening, voor de rest zijn wij het met elkaar eens.

De heer **Hermans** (VVD): Ik begin altijd een beetje achterdochtig te worden als u dat zo snel zegt, mijnheer Noten. De vraag of wij het met elkaar eens zijn, laat ik even liggen. De kern waar het om gaat, is dat als het parlement zichzelf serieus neemt en zijn instrumentarium, een zeer zwaar instrumentarium, serieus wil nemen, het eerst moet kijken welke informatie beschikbaar is en of het mogelijk is om die via ander onderzoek dan een parlementaire enquête of onderzoek aan te vullen.

Er zijn ook de nodige praktische bezwaren ten aanzien van de beschikbaarheid en de belasting van de Kamer. Dat geldt niet voor twee of drie Kamerleden, maar voor ten minste één lid per fractie. Kijk eens wat voor een belasting de Eerste Kamer zichzelf daarmee oplegt. Ik vind dat dit een reële afweging moet zijn bij de vraag of wij een parlementair onderzoek zouden willen doen. De essentiële vraag is of wij een soort voorbereidingscommissie van een paar mensen nodig hebben die moet gaan bekijken wat er allemaal is en die daarover een oordeel vormt, om daar vervolgens een debat over te voeren.

Op grond van de motie hoeven wij niet eens meer een debat te voeren omdat er sowieso een parlementair onderzoek komt. Tegen die aanpak heb ik grote bezwaren. Ik stel voor om de weg te volgen van kijken wat er beschikbaar is en daarover met elkaar te spreken. Dat kunnen wij met of zonder de regering doen, al heb ik ze er altijd graag bij. Dat hoeft echter zeker niet, want wij kunnen ook een debat met elkaar voeren. Wij kunnen een debat voeren over de gegevens die op tafel liggen, over wat het SER-rapport en het rapport dat mevrouw Van der Hoeven naar de Kamer heeft gezonden, zeggen. Wij moeten bekijken wat voor gegevens daarin staan en wat wij daarmee kunnen. Is dat voor ons voldoende? Als het niet voldoende is, waar halen wij dan nadere gegevens? Hoe gaan wij dat doen? Dat moet volgens mij de volgorde zijn. Als gekozen wordt voor die volgorde, kan de heer Noten erop rekenen dat de VVD-fractie ermee instemt. Ik zeg dus niet: er mag niets gebeuren. Ik wil wel goed bekijken of de Kamer het juiste instrumentarium gehanteerd om het maximale rendement te bereiken, wat zij graag wil.

Mijn laatste punt gaat over het nu. Ik zet daarbij een vraagteken. Op zijn minst is het niet

chic als de Kamer in de huidige samenstelling nu al zou besluiten om een parlementair onderzoek te houden, terwijl de lasten daarvan geheel worden neergelegd bij de Kamer in de komende samenstelling. Dat is gewoon niet chic. Je kunt zeggen: we doen het toch. Dat kan een meerderheid doen. Ik blijf het echter niet chic noemen. Als je de volgorde hanteert die ik nu voorstel, houd je perfect de mogelijkheid om met elkaar te zeggen: dit zijn de gegevens. Vervolgens kan de Kamer, misschien zelfs nog in de huidige samenstelling, maar anders in de nieuwe samenstelling hierover een besluit nemen. Ik kan mij niet voorstellen dat de verhoudingen, en de wens om informatie te krijgen, zodanig zullen veranderen dat er iets heel anders uit zou komen als we de voorgestelde volgorde zouden volgen. We kunnen onszelf dan de vraag stellen of we een parlementair onderzoek nodig hebben. Kan het op een andere manier? Of hebben we misschien alle gegevens reeds beschikbaar?

Als wij het hebben over een parlementaire enquête of een parlementair onderzoek, laten wij dan heel goed onderzoeken of wij dit zo breed mogelijk met elkaar kunnen opzetten. Wie willen hieraan meedoen? Hoe gaan wij dit doen? Voor de VVD-fractie staat niet vast dat dit via een parlementair onderzoek zou moeten worden gedaan, terwijl dit wel in de motie staat. Het kan misschien ook op een andere manier gebeuren. Als dat het geval is, dan moet daarover een afweging worden gemaakt. Is het wellicht beter om het niet zelf te doen? Legt dat wellicht minder beslag op de capaciteit van de Eerste Kamer, terwijl die andere manier misschien meer mogelijkheden biedt? Ik wijs nogmaals op de woorden van Adri Duivesteyn. Hij zegt dat dit geweldig veel van Kamerleden eist. Wij zullen maandenlang, misschien zelfs een paar jaar lang 24 uur per dag bezig zijn om dit goed boven tafel te krijgen. Het is de vraag of alle fracties daarvoor de capaciteit en de mensen hebben. Het mag niet worden overgelaten aan alleen de grotere fracties.

De heer **Koffeman** (PvdD): De heer Hermans zegt dat hij het niet chic vindt om nu een besluit te nemen over een parlementair onderzoek dat tijdens een volgende termijn van de Kamer moet worden uitgevoerd. Hij stelt ook dat dit onderzoek een niet-politiek karakter zou moeten hebben, maar hij betreft er toch de straks gewijzigde samenstelling van de Kamer bij. Daardoor wordt het volgens mij een stuk politieker. Door de samenstelling van de Kamer erbij te betrekken, maakt hij de vraagstelling toch politieker?

De heer **Hermans** (VVD): Nee. De VVD-fractie stelt voor om te bekijken wat wij hebben, te bekijken wat ontbreekt en daarna te onderzoeken hoe wij boven tafel krijgen wat ontbreekt. Als die lijn wordt gevolgd, kan op grond van de uitkomst de vraag worden beantwoord of er een parlementair onderzoek nodig is, of dat iemand anders dit zou moeten onderzoeken. Ik heb gezegd dat ik mij niet kan voorstellen dat de uitkomst ervan door een

veranderde samenstelling van de Kamer plotseling totaal zou veranderen.

De heer **Koffeman** (PvdD): Als de heer Hermans zich dat niet kan voorstellen, is het dus ook niet relevant dat er een wisseling van de wacht tussen zit. Het zou dan gewoon een kwestie zijn van bezien wat je boven tafel kunt krijgen. Als we daarna met elkaar vinden dat er nadere vragen moeten worden gesteld in de vorm van een parlementair onderzoek, dan kunnen we dat op elk moment besluiten, zelfs een dag voordat de samenstelling van de Kamer wisselt. Dit geldt echter niet als de heer Hermans de veranderende samenstelling belangrijk vindt voor de beantwoording van de vraag.

De heer **Hermans** (VVD): Wij kiezen ervoor om eerst inhoudelijk te beoordelen wat er op dit punt allemaal al ligt. De Kamer moet zich niet heel veel werk op de hals halen dat ze in de huidige samenstelling straks niet hoeft uit te voeren, terwijl zij nog niet eens heeft onderzocht wat er op dit moment allemaal al beschikbaar is en welke nadere gegevens ze zou willen hebben. Dat vind ik onzorgvuldig. De VVD-fractie wil de door haar voorgestelde weg volgen. Dat zal leiden tot een beleidsdebat. Ik verwacht niet dat dit debat binnen een maand zal worden gevoerd, want ik denk niet dat de fracties in staat zijn om binnen een maand al deze informatie even tot zich te nemen. Als het wel binnen een maand wordt gevoerd, vind ik dat ook goed. Ik wil echter in ieder geval een zorgvuldige afweging maken voordat wij besluiten tot het inzetten van dit belangrijke instrument van het parlement. Is dit wel het juiste instrument, of moet een ander instrument worden ingezet?

De heer **Koffeman** (PvdD): De heer Hermans werpt eigenlijk twee barrières op. In de eerste plaats wil hij pas op de plaats maken omdat wij eerst nader onderzoek moeten doen. Welke informatie is al beschikbaar en welke ontbreekt nog? Als het antwoord op die vraag wordt gegeven als de wisseling van de wacht ophanden is, vindt de heer Hermans dat een tweede reden om voorlopig maar even pas op de plaats te maken.

De heer **Hermans** (VVD): De heer Koffeman zoekt maar naar één ding, namelijk argumenten die ik zou hebben om uit te stellen. Daar gaat het mij helemaal niet om. Het gaat mij om een zorgvuldige behandeling. Ik heb alle waardering voor de heer Schuurman, maar wij kunnen deze dingen niet nu versneld gaan doen omdat hij de Kamer verlaat. Dat kan natuurlijk niet. Zeker de Eerste Kamer moet zorgvuldig nagaan wat beschikbaar is, hoe dit moet worden geanalyseerd en door wie. Komt er dus een commissie die nu al besluit dat wij naar een parlementaire enquête of een parlementair onderzoek toewerken, een commissie die moet onderzoeken wat de vragen moeten zijn? Mijn fractie is daarvan geen voorstander. Wij zijn er voorstander van om te beginnen met te onderzoeken wat we al hebben. Op grond daarvan willen wij het debat voeren. Daarna kan worden

besloten of er een commissie moet komen die de zaak voor het houden van een parlementaire enquête gaat formuleren. De beslissing daarover kan misschien de Kamer in de huidige samenstelling nog nemen, maar wellicht ook de Kamer in de toekomstige samenstelling. Dat maakt in wezen niets uit, want ook als de Kamer in de huidige samenstelling al heeft besloten om een parlementaire enquête te houden, kan de Kamer in de volgende samenstelling direct besluiten die enquête stop te zetten. Daar gaat het dus niet om. Het gaat mij om de vraag of de Kamer de informatie op ordentelijke wijze tot zich wil laten komen voordat zij besluit om haar zwaarste instrument in te zetten.

De **voorzitter**: Enkele leden hebben mij gevraagd om kort te schorsen voordat wij aan de tweede termijn beginnen.

**

De vergadering wordt van 16.50 uur tot 17.15 uur geschorst.

*N

De heer **Schuurman** (ChristenUnie): Voorzitter. Ik wil beginnen met een woord van dank aan de collegae-fractievoorzitters. Mij is opgevallen aan hun reactie en hun bijdrage aan het debat tot nu toe dat iedereen ziet dat wij wel een probleem aan de orde hebben gesteld. Dat wilde ik als eerste winstpunt noteren. Niemand gaat eraan voorbij dat het de moeite waard zou zijn om hier eens wat nauwkeuriger naar te kijken. Over de manier waarop wij daar dan naar zouden kijken, lopen de meningen wat uiteen. Dit debat heeft mij ook weer wat zelfkritiek bijgebracht, want ik kan over het algemeen moeilijk mijn mond houden in debatten. Dat weet u, mijnheer de voorzitter. Dat heb ik in eerste termijn wel gedaan. Die tucht heb ik mijzelf opgelegd. Dat is misschien maar goed ook, want dan kost het allemaal wat minder tijd. Toen ik mij even voorbereidde, dacht ik: nu kan ik op ieders bijdrage tot in detail ingaan maar laat ik toch maar meteen beginnen met de conclusie van mijn tweede termijn. Dat lijkt mij zinniger. Dan hoor ik wel van de collegae of zij een of andere vraag nog heel duidelijk beantwoord willen hebben.

Ik wil een opmerking vooraf maken. Ik heb begrepen dat de meesten van ons geen enkele behoefte hebben aan wat wij dan maar noemen "de politisering van de Eerste Kamer". Als wij het een wetgevingsenquête noemen, dan is die politisering daarmee voor een groot gedeelte weg. Sommigen hebben gezegd dat het in een enquête om waarheidsvinding gaat. Daar zou je via een ingewikkelde redenering ook die wetgevingsenquête bij kunnen betrekken. Daar zei met name de CDA-fractie bij dat het gaat om de toekomstige wetgeving. Dan denk ik: als het gaat om toekomstige wetgeving, waarheidsvinding enzovoort, dan wordt het allemaal toch wat moeilijker.

Voordat wij daar discussies over gaan krijgen, is het misschien goed dat ik meteen tot

onze conclusie overga. Ik heb goed geluisterd naar alle fractievoorzitters. Ik heb ook begrepen dat ze niet tegen een onderzoek zijn. Sommigen noemen het een parlementair onderzoek. Ik heb het een onderzoek genoemd binnen het kader van de Wet op de parlementaire enquête. Binnen het kader van die wet zelf wordt onderscheid gemaakt tussen een enquête en een parlementair onderzoek. Sommigen pleiten voor een parlementair onderzoek maar dan buiten de wet. Ik heb goed geluisterd naar de heer Holdijk, de heer Ten Hoeve en de fracties van VVD en CDA. Ik zal niet aan iedereen tegemoet kunnen komen, maar ik heb toch voor een gedeelte opvattingen van de heren Holdijk en Ten Hoeve tot de mijne gemaakt. Dat wilde ik in een aantal conclusies aan de Kamer voorleggen.

Ten eerste zijn zij niet tegen een parlementair onderzoek maar zij hebben gesuggereerd dat de inrichting, zwaarte en de bezetting een nader besluit vereisen. Ten tweede zou dat nadere besluit moeten plaatsvinden na de wisseling van deze Kamer, opdat de volgende Kamer de regie over dat parlementair onderzoek heeft. Dan is er toch nog een moment van no go, zoals wij allemaal hier in de Kamer verstaan. Ik heb dus duidelijk geprobeerd de opvattingen van een aantal fracties tot de mijne te maken.

Waarom dan toch die voorbereiding binnen het kader van de Wet op de parlementaire enquête? Het is heel simpel. Het staat in de Grondwet. Wij hebben daar zelf een wet voor aangenomen. Waarom zouden wij een stap zetten en door onszelf aangenomen wetten terzijde schuiven? Als wij dat op dit punt wel zouden doen, dan zullen wij onszelf tegenkomen. Wij willen ons eerste punt toch vasthouden onder die eerste voorwaarde. De commissie die ingesteld moet worden, moet wel weten dat er een zware opdracht aankomt als de nieuwe Kamer geen gebruikmaakt van het "no go", waarover dan beslist moet worden. Die commissie heeft dan een bepaalde legitimatie. Dan is het een legitieme zaak om daar serieus mee bezig te zijn, wat beslist een wens is die wij hoog willen houden, ook tegenover de vele mensen die inmiddels in de richting van de Eerste Kamer hebben gereageerd.

Wij zouden het bijzonder plezierig vinden als de fracties van CDA en VVD volledig meewerken aan de voorbereidingscommissie. Wij gunnen hun binnen de voorbereidingscommissie de volledige ruimte om voor de nieuwe Kamer zeker te stellen dat een "no go"-statement wordt opgenomen. Ik merk dat er nu al behoefte bestaat mij te interrumperen. Dat betekent dat ik het belangrijkste gezegd heb. Ik wil best op andere noties van de Kamerleden ingaan maar mij is opgevallen dat verschillende opmerkingen van de fractievoorzitters mijn notitie betroffen en niet zozeer mijn bijdrage in eerste termijn. Achteraf gezien had ik die bijdrage misschien twee dagen geleden aan alle fractievoorzitters moeten toesturen. Dan hadden wij dat misverstand niet gehad. Als daar prijs op wordt gesteld, kunnen wij een en ander echter via interrupties verder met elkaar regelen.

De heer **Hermans** (VVD): De heer Schuurman pakt het belangrijkste meteen aan, namelijk de vraag: hoe zet je het nu verder op? Hij blijft persisteren bij een commissie. De CDA-fractie en andere fracties zullen ongetwijfeld nog voor zichzelf spreken maar ik dacht dat ik het standpunt van de VVD-fractie omstandig had aangegeven, namelijk: kijk eerst wat er is en voer daar eerst een plenair debat over. Alle enquêtes in Nederland -- ga ze allemaal maar na -- zijn gevoerd nadat er plenaire debatten zijn geweest over de beschikbare informatie met daarbij de vraag op welke wijze nadere informatie kan worden verkregen. Als men nadere informatie nodig had, dan werd gezegd: laten wij nu kijken of daar een kleine voorbereidingscommissie voor nodig is. De volgorde is essentieel. Willen wij eerst kijken wat wij allemaal hebben of doen wij aan "jumping to conclusions" en gaan wij meteen naar een parlementair onderzoek? Dat is het punt.

De heer **Schuurman** (ChristenUnie): Ik zou kunnen antwoorden met de suggestie die professor Theeuwes recent heeft gedaan in een interview naar aanleiding van dit voorstel. Professor Theeuwes was lid van de SER-commissie hierover, dus hij weet precies waar het op vastzit. Hij zegt aan het eind van het interview dat hij het ontzettend goed zou vinden als er een onderzoek komt, juist met het oog op de nieuwe wetten die we nog moeten invoeren. Dat betreft wetgeving over de gezondheidszorg, waar alle burgers bij betrokken zijn. Hij heeft alles op een rijtje gezet en zegt dat wij daar wel behoefte aan hebben. Zoals collega Engels al in zijn bijdrage naar voren heeft gebracht, heeft een ander lid van diezelfde commissie gezegd: het wordt tijd dat de Eerste Kamer, die toch voor de kwaliteit en de zorgvuldigheid van de wetgeving staat, zelf gaat terugkijken naar alle bezwaren die zij had bij de aannahme van wetten, en dat de Eerste Kamer zegt: wacht eens even, wij hebben toch steken laten vallen; dat willen wij niet met het oog op die nieuwe wetgeving. Dat is een duidelijk uitgangspunt.

De heer **Hermans** (VVD): Ik acht de heer Theeuwes zeer hoog, en ik ben zelf ook betrokken geweest bij dat SER-rapport, als toenmalig lid van de SER. Het gaat er echter om dat er veel informatie beschikbaar is. De kernvraag die deze Kamer eerst moet beantwoorden, is: wat wil zij eigenlijk meer weten? Dat kun je alleen doen als je het onderwerp met elkaar plenair een paar keer hebt doorgesproken. Minstens één keer. Als je dat een commissie laat doen, zijn er vier of vijf leden van deze Kamer die het gaan voorbereiden en dan kunnen wij er in retrospectief op reageren. Mij lijkt het beter voor de kwaliteit om eerst de vraag te stellen wat er moet gaan komen: is een parlementair onderzoek het meest geëigende middel, of misschien een ander onderzoek? Dat is de essentie van mijn bijdrage namens de VVD-fractie geweest. Dat wordt helaas niet in het voorstel van de heer Schuurman overgenomen.

De heer **Schuurman** (ChristenUnie): Zou u wel aan die voorbereidingscommissie zoals we die hebben voorgesteld, willen meewerken?

De heer **Hermans** (VVD): Het idee van de VVD-fractie is: we hebben heel veel informatie liggen; voer nu eerst eens het debat hier over de vraag of er voldoende informatie beschikbaar is, en hoe we eventuele gaten in die informatie boven tafel krijgen. Dat is de weg.

De heer **Schuurman** (ChristenUnie): Ik ben blij dat de heer Hermans mijn vraag niet ontkennend heeft beantwoord.

De **voorzitter**: U krijgt straks nog een tweede termijn. Eerst de heer Noten.

**

De heer **Noten** (PvdA): Inderdaad, er komt een tweede termijn. Ik hoor nu voor de vierde keer de opvatting van de VVD en daar heb ik eerlijk gezegd geen behoefte aan. Wat ik van de heer Schuurman wil weten, is het volgende. Komt er een moment van herbeoordeling van dit besluit als we deze motie aannemen?

De heer **Schuurman** (ChristenUnie): Ja, zo willen wij de motie interpreteren. Zo ben ik tegemoetgekomen aan de OSF en de SGP.

De heer **Werner** (CDA): Ik wil even wat duidelijkheid hebben. De heer Schuurman heeft het over een "go/no go"-moment.

De heer **Schuurman** (ChristenUnie): Ja.

De heer **Werner** (CDA): Hoe ziet hij dat voor zich? Is dat in de Kamer met de nieuwe samenstelling of is dat nadat de voorbereidingscommissie met een verhaal is gekomen?

De heer **Schuurman** (ChristenUnie): Ik heb precies gezegd dat, juist met het oog op de inrichting, de zwaarte en de bezetting nog een nader besluit nodig is -- dat is het besluit van "go/no go" -- en dat dit besluit moet volgen na wisseling van de Kamer. Die Kamer zal er namelijk de regie over hebben. Het is dus aan de nieuwe Kamer. Dat wil overigens niet zeggen dat de commissie die wordt benoemd niet ook tussentijds bij ons te rade kan gaan. Dat is vanzelfsprekend.

De heer **Werner** (CDA): Uw motie blijft echter precies dezelfde. U vraagt wel van ons vandaag een beslissing over het houden van een enquête. Dat blijft volledig overeind. Er is dus met u niet te praten over het zodanig modificeren van het eerste besluit dat u hebt voorgelegd, dat het besluit pas zal worden genomen nadat de voorbereidingscommissie met haar rapportage is gekomen.

De heer **Schuurman** (ChristenUnie): Ik wil nog eens onderstrepen dat wij werken volgens onze eigen wetten, die we hier aannemen, en op basis

van de Grondwet. Daarbij moeten we bijvoorbeeld de wet uit 2008, die we hier hebben aangenomen, ook in handen kunnen geven van het ambtelijke apparaat hier, waarbij meteen duidelijk is dat er een begroting bij hoort. Anders blijft dat in het duister. De zwaarte van de problematiek, die u tot mijn verrassing ook hebt onderstreept, wettigt alleszins dat we zeggen: van dat beginpunt wijken we niet direct af.

De heer **Kox** (SP): Ter ondersteuning van collega Schuurman zeg ik het volgende. Er ligt hier een voorstel voor van collega Schuurman en een aantal andere fracties. Daarover hebben wij gedebatteerd en daarover hebben wij meningen gehoord. Er zit enige arrogantie in het feit dat de CDA-fractie nu komt zeggen: als je het niet verandert, kunnen wij er niets mee doen. Collega Werner mag ook luisteren naar wat andere fracties zeggen. Collega Schuurman heeft uitgelegd dat hij goed heeft geluisterd naar de OSF en de SGP en met een verduidelijking van de motie komt. Ik mag aannemen dat dit gerespecteerd en gewaardeerd wordt door die fracties. Daar zou de heer Werner ook iets over kunnen zeggen. Hij zou ook kunnen zeggen: oké, nu ik het allemaal heb gehoord, valt er met mij ook te praten. De heer Werner blijft zeggen: als het niet gaat zoals ik het wil, dan gaat het gewoon niet. Dat zal in de toekomst echt wennen worden voor het CDA.

De **voorzitter**: Wij zijn zo ongeveer al bezig aan de tweede termijn, maar daarvoor krijgt u zo meteen pas het woord. Ik stel voor dat de heer Schuurman nu zijn betoog afmaakt. Daarna komt de tweede termijn. Aan het eind daarvan kunnen we bekijken of er nog een vergelijk mogelijk is.

**

De heer **Schuurman** (ChristenUnie): De heer Werner interrumpeerde mij zo-even. Ik zou hem ook de vraag willen stellen: als het voorstel zoals ik dat heb gelanceerd, doorgaat, zou de CDA-fractie dan ook aan de voorbereidingscommissie willen deelnemen?

De **voorzitter**: Ik vraag de heer Werner om dat in tweede termijn mee te nemen.

**

De heer **Schuurman** (ChristenUnie): Oké, maar die vraag zou ik willen stellen.

Voorzitter, ik zou graag op allerlei andere punten willen ingaan, maar dit is wel de kern, en ik geloof dat het het best is om het kort te houden. Nogmaals, als men mijn bijdrage in eerste termijn leest, heeft men op vele kritische opmerkingen al een antwoord gekregen. Dank u wel.

De **voorzitter**: Dank u wel. Ik heb begrepen dat de heer Engels en mevrouw Böhler geen behoefte hebben aan een tweede termijn. Het woord is aan de heer Ten Hoeve.

**

*N

De heer **Ten Hoeve** (OSF): Voorzitter. Het onderwerp waar wij het hier telkens over hebben, leeft heel erg in de maatschappij. Wij moeten ons dus afvragen wat dat van ons vraagt en waartoe wij eventueel verplicht zijn. Ik vind het dus begrijpelijk en terecht dat de heer Schuurman zich die vraag heeft gesteld en er met een oplossing voor komt. Het gaat om een ingewikkeld probleem. In principe heb ik het gevoel dat wij als volksvertegenwoordiging daarbij andere dingen aan de orde kunnen stellen en andere vragen kunnen stellen dan is gebeurd in die stapel onderzoeken die er ligt. Dat zou dan ook de functie zijn van het als volksvertegenwoordiging hiermee bezig gaan. In principe kies ik dus voor het houden van een parlementair onderzoek of parlementaire enquête. Ik hecht niet aan de dwangmiddelen; ik geloof niet dat die hier nodig zijn. Dat het gaat om een onderzoek dat wij formeel en wettelijk ingekaderd uitvoeren, is echter wel belangrijk om het nodige gewicht aan dit onderzoek te geven.

Daarmee storten we ons in een groot avontuur. Dat is van verschillende kanten beklemtoond en ik onderschrijf dat graag. Wij overzien maar nauwelijks de consequenties ervan. Daarom is het goed dat er in eerste instantie in ieder geval een commissie aan het werk gaat om vast te stellen of dit onderwerp eigenlijk wel kan voor ons, of we wel in staat zijn om eruit te krijgen wat wij nu, een beetje vaag, voor ogen hebben. Lukt het ons wel om de vragen te beantwoorden waar de bevolking mee zit? Wat voor antwoord gaan wij daarop geven? Die commissie moet dus vaststellen of het zinvol is om dit te doen. Zijn wij in staat om een onderwerp te begrenzen? Wat gaan wij precies onderzoeken? De commissie moet vaststellen of het mogelijk is om daar een zinvol antwoord op te geven, en of dat antwoord in het geheel genomen zinvol is. Of wij ons niet noodgedwongen moeten beperken tot een deelbehandeling die uiteindelijk de totaliteit van het onderwerp nauwelijks kan beantwoorden.

Als de commissie daarop een bevredigend antwoord geeft, is het zinvol om door te gaan. Met andere woorden: nadat de commissie aan het werk is geweest, moet er inderdaad een duidelijk "go/no go"-moment ingebouwd worden. We moeten eerst vaststellen of het wel kan en of het echt iets op kan leveren. Als wij dat met elkaar vaststellen, kunnen we verder. Ik heb er voorkeur voor om dat, binnen het kader dat in de motie wordt geschetst, door een commissie op te laten knappen en niet in een debat dat wij hier met elkaar houden. Ik denk dat een commissie die er rustig mee bezig gaat tot een zinvoller advies kan komen dan wij in een debat, niet met elkaar maar tegen elkaar, kunnen. Met de modificaties die de heer Schuurman heeft aangebracht, kan ik dus leven op dit moment, zeker omdat het uiteindelijke "go/no go" uitgesproken mag worden wanneer de nieuwe Kamer er is. Dat lijkt mij ook heel zinvol.

*N

De heer **Werner** (CDA): Voorzitter. Ik kan betrekkelijk kort zijn. Ik heb beargumenteerd dat het wat de CDA-fractie betreft mogelijk is om gewoon een beleidsdebat te houden zoals deze Kamer heeft afgesproken, op basis van de informatie die wij hebben gevraagd, op basis van het regeringsstandpunt dat er al is en op basis van de lessen die de regering zegt getrokken te hebben uit de waarnemingen en informatie uit het verleden. Ik moet vaststellen dat men geen behoefte heeft aan dat voorstel en dat men graag in sneltreinvaart een enquête wil houden. Ik betreur het zeer dat het ons niet is gegeven om een tussenmoment in te bouwen, opdat een voorbereiding plaatsvindt die voldoet aan de eisen die wij daaraan zouden willen stellen. Ik heb vele argumenten gegeven waarom het volgens ons op dit moment voorbarig is om te besluiten tot een beroep op het instrument van de enquête. Wij zouden graag via een andere weg, zoals een voorbereidingscommissie of een debat, uitspreken of de informatie die wij nu hebben toereikend is, of er nog meer moet worden gevraagd en zo ja, wat dan, en of daarvoor het instrument van de enquête nodig is. Kunnen wij de informatie niet langs een heel andere weg krijgen en kunnen wij niet dan pas definitief beslissen of wij -- go or no go -- in zee gaan met een enquête? Om die mogelijkheid, om dat gesprek, ging het mij.

Die mogelijkheid geeft de indiener van de motie niet. Een volgende Kamer, in nieuwe samenstelling, kan nog een keer een "go/no go"-sein geven. Dat is zo. Iedere nieuwe Kamer kan beslissen om terug te komen op iets wat de voorgaande Kamer heeft besloten. Daar schieten wij niet zo heel erg veel mee op, maar daar gaan wij niet over; daar gaat de nieuwe Kamer over. Dat is niets nieuws, "that's all in the game". Er komt een nieuwe Kamer en die kan erover beslissen. Wij zien dat helemaal niet als een handreiking in onze richting. Als de motie blijft zoals zij is en er niet meer over te praten valt om ons enigszins tegemoet te komen, dan zullen wij deze motie niet steunen.

*N

De heer **Holdijk** (SGP): Voorzitter. Het zal u opgevallen zijn dat wij in eerste termijn totaal niet betoogd hebben dat er niets zou moeten gebeuren, dat er geen belangwekkend onderwerp aan de orde is of dat er niet heel belangwekkende vragen te stellen zijn. Dat is van onze kant geenszins het geval geweest. Kernvraag is en blijft voor ons: moet dit onderzoek per se plaatsvinden in de vorm van een parlementaire enquête met alle middelen die de wet daaraan toekent? Ik heb de heer Schuurman, de verzoeker, horen zeggen: wij moeten gebruikmaken van de wetten die wij zelf hebben aangenomen. Ja, wij hebben zo veel wetten aangenomen, maar niemand verplicht ons om daarvan gebruik te maken. Dat doen wij op onze eigen wijze. Als wij een andere vorm van onderzoek verkiezen, dan kan dat. Niets verplicht ons om gebruik te maken van een parlementaire enquête.

Ik pak nog even een punt op dat in dit verband door de heer Schuurman naar voren werd

gebracht, namelijk dat het noodzakelijk is voor de begroting van de Kamer dat wij bij voorbaat over een parlementaire enquête beslissen, of althans de mogelijkheid daartoe open houden. Het is wellicht zaak dat de voorzitter hierover iets zegt. Is dit een voorwaarde die ons zou dwingen tot het middel van de parlementaire enquête? Naar mijn opvatting kan dit niet zomaar het geval zijn, maar ik wil graag de reactie hierop afwachten.

Zolang de motie in het teken staat van een parlementaire enquête met alle middelen van dien, houden wij onze bezwaren. Als wij al zouden overwegen om voor de motie te stemmen, dan zou dat absoluut onder het beding zijn dat wij met die voorwaarde niet akkoord gaan. Wij zijn eventueel wel voor een commissie die alle vragen die vanmiddag zijn gerezen nog eens onder de loep neemt en tot een conclusie komt. Welke informatie is er? Welke informatie wensen wij? Langs welke weg moet die verkregen worden? Daartegen hebben wij niet in het minst bezwaar.

Ik ben het eens met degenen die zeggen dat een nieuwe Kamer kan terugkomen op een besluit dat hier is gevallen. Ik heb in eerste instantie te kennen gegeven dat onze sterke voorkeur ernaar uitgaat dat de nieuwe Kamer die beslissing neemt. Wij hebben met de heer Kox een gedachtewisseling gehad over de vraag waarom dat vroeger anders ging. Hoe dat ook zij, als halverwege een zittingsperiode tot een parlementaire enquête wordt besloten, kan ik mij best voorstellen dat men niet meer, zoals vroeger, tegen het einde van de periode zegt: de enquête is niet voltooid, maar wij ontbinden toch de commissie. Dat terzijde.

Dit leidt in ieder geval tot de conclusie dat wij geen probleem hebben met het instellen van een commissie die de vragen die er liggen en die ik net nogmaals heb verwoord, onder de loep neemt en daarover advies, dan wel rapport uitbrengt aan de Kamer, maar dat wij op dit moment absoluut niet zien welke behoefte er zou zijn aan het gebruik van het instrument van de parlementaire enquête.

De voorzitter: U hebt een vraag gesteld aan de voorzitter. De Kamer gaat over haar eigen begroting. Als de Kamer beslist om een bijzondere commissie in te stellen, moet deze commissie haar werkzaamheden kunnen verrichten. Als dit ertoe leidt dat bijzondere ondersteuning nodig is, dan valt deze onder de werkzaamheden van de Kamer. Daarvoor zal nooit enige representant van de regering een beletsel kunnen opwerpen. In de afgelopen periode, toen de regering onze begroting onder de kaasschaaf wilde leggen, hebben wij haar erop gewezen dat wij op dat punt eigen, zelfstandige bevoegdheden hebben. Wij zullen deze bevoegdheden op een verantwoorde manier moeten uitoefenen en daarvoor zijn wij uiteindelijk allen verantwoordelijk. Hierin mag niet het element worden gezocht om welk beletsel voor de werkzaamheden van deze Kamer dan ook op te werpen.

**

*N

De heer **Hermans** (VVD): Voorzitter. Kijkend naar de opmerkingen die de heer Schuurman heeft gemaakt naar aanleiding van zijn motie en naar de insteek die van de zijde van de VVD werd gekozen om te kijken wat er ligt en op grond daarvan te zien wat er verder nog nodig is en op welke wijze, betreuren wij het dat daarop niet wordt ingestoken. Ik vind dat heel jammer, omdat op die manier ook datgene wat de heer Kox heeft aangegeven -- probeer zo breed mogelijk steun te krijgen voor een weg naar een verder onderzoek -- wordt afgestoten voor mijn fractie.

Ik wil nog iets zeggen over de toezegging die bij interruptie werd gedaan. Wij kennen allemaal het politieke spel: op welke manier kunnen wij de fracties die nog twifelen over de streep halen door te zeggen "kijk, je krijgt nou je zin"? Tegen de heer Ten Hoeve zeg ik: het is windowdressing, want iedere Kamer kan altijd weer een andere beslissing nemen. Het gaat om de vraag welke beslissing u nu, op dit moment, in deze Kamer wilt nemen. Wilt u nu al zeggen dat er een parlementair onderzoek, een parlementaire enquête komt terwijl wij nog niet eens de reikwijdte kunnen overzien? Dat gaat ons veel te ver. Dat is de reden waarom wij zeggen: doe dat niet, kijk wat er ligt, bekijk op grond daarvan wat je nog nodig hebt en kijk dan wat de beste methode is. Dan gebruik je het instrumentarium voor de Kamer op de meest adequate wijze.

Wat de budgettaire discussie betreft: er is altijd de mogelijkheid van een suppletoire begroting voor de Eerste Kamer. Er is altijd financiële ruimte te maken. Dat heeft de voorzitter ook terecht aangegeven. Het gaat om de vraag: moeten wij nu al een onderzoek formeel verankeren en zeggen dat het gaat gebeuren? Wij kunnen wel zeggen dat de volgende Kamer het kan terugdraaien, maar dat is een lege huls; dat kan namelijk altijd. Wij zullen deze motie dan ook niet ondersteunen, zeer tot onze spijt.

De heer **Kox** (SP): Zo hoort het ook in een debat: er worden meningen gewisseld. Mag ik collega Hermans iets vragen? Als deze motie wordt aangenomen, is het een besluit van de Kamer geworden, niet van de meerderheid of de minderheid. Mogen wij vanaf dat moment op de loyale medewerking van de VVD-fractie rekenen, de aanstaand grootste fractie in dit huis? Tot het besluit mag hij zeggen dat hij er niks in ziet, maar wat doet hij na het besluit?

De heer **Hermans** (VVD): Nu doet zich het probleem voor dat, wat je ook zegt, het altijd verkeerd is. Het is net als met een huishoudster of verzorgster: als zij niet bevalt moet zij eruit, als zij wel bevalt moet zij er ook uit. Dat zie je nu ook. Als ik zeg dat wij niet zullen meewerken, zegt u: dat kan niet, er is een democratisch genomen besluit. Als ik zeg dat wij wel willen meewerken, kunt u zeggen: dan gaat het dus allemaal wel goed. U moet rustig afwachten hoe wij er volgende week op zullen reageren.

De beraadslaging wordt gesloten.

De **voorzitter**: Ik wijs u erop dat in het College van Senioren is afgesproken dat wij vandaag stemmen over de motie. Ik stel vast dat alle leden de presentielijst hebben getekend en dat wij het quorum meer dan bereikt hebben.

**

In stemming komt de motie-Schuurman c.s. (XC, letter B).

De **voorzitter**: Ik constateer dat de aanwezige leden van de fracties van de ChristenUnie, de PvdA, de PvdD, de OSF, D66, de SP, GroenLinks en de Fractie-Yildirim voor deze motie hebben gestemd en die van de overige fracties er tegen, zodat zij is aangenomen.

Ik stel voor dat de Voorzitter zich beraadt om in het College van Senioren zo mogelijk volgende week met een voorstel te komen ten aanzien van de bijzondere commissie, overeenkomstig het Reglement van Orde. Dan kunnen wij er met de fractievoorzitters over spreken.

**

Daartoe wordt besloten.

Sluiting 17.48 uur.

!Lijst van besluiten en ingekomen stukken!

*N

Lijst van besluiten:

De Voorzitter heeft na overleg met het College van Senioren besloten om:

a. de plenaire behandeling van het volgende hamerstuk te doen plaatsvinden op 15 maart 2011:

Wijziging van de Wet milieubeheer in verband met de heffingsplicht voor huishoudelijke afvalstoffen bij kamerverhuur en bij volgtijdig gebruik (32479);

b. de plenaire behandeling van de volgende brief te doen plaatsvinden op 15 maart 2011:

Brief van de voorzitter van de vaste commissie voor de JBZ-Raad inzake Richtlijn Europese PNR (COM(2011)32) (32669, A);

c. het voorbereidend onderzoek van het volgende wetsvoorstel door de vaste commissie voor Onderwijs, Cultuur en Wetenschapsbeleid te doen plaatsvinden op 22 maart 2011:

Wijziging van de Leerplichtwet 1969, de Wet educatie en beroepsonderwijs, de Wet op de expertisecentra, de Wet op het primair onderwijs, de Wet studiefinanciering 2000, de Wet tegemoetkoming onderwijsbijdrage en schoolkosten en de Wet op het voortgezet onderwijs in verband met het treffen van diverse maatregelen ten behoeve van het bestrijden van verzuim en voortijdig schoolverlaten (32356);

d. het voorbereidend onderzoek van het volgende wetsvoorstel te doen plaatsvinden door de vaste commissie voor Koninkrijksrelaties te doen plaatsvinden op 22 maart 2011:

Regels inzake de volkshuisvesting, de ruimtelijke ordening en het milieubeheer in de openbare lichamen Bonaire, Sint-Eustatius en Saba (Wet volkshuisvesting, ruimtelijke ordening en milieubeheer BES) (32473);

e. de plenaire behandeling van het volgende wetsvoorstel te doen plaatsvinden op 12 april 2011 (onder voorbehoud) in plaats van op 1 maart 2011:

Voorstel van wet van de leden Dezentjé Hamming-Bluemink en Groot houdende wijziging van de Algemene wet inzake rijksbelastingen en enige andere wetten ten behoeve van de rechtsbescherming met betrekking tot de administratieplicht en controlehandelingen van de fiscus (30645).

Lijst van ingekomen stukken, met de door de Voorzitter ter zake gedane voorstellen:

1. de volgende door de Tweede Kamer der Staten-Generaal aangenomen wetsvoorstellen:

Wijziging van de Wet bodembescherming (wijziging financiële bepalingen in verband met de decentralisatie-uitkering) (31433);

Wijziging van de Wet wapens en munitie, houdende een volledig verbod van stiletto's, valmessen en vlindermessen en verduidelijking van de Wet wapens en munitie (volledig verbod stiletto's, valmessen en vlindermessen) (32206);

Wijziging van de Wet gewasbeschermingsmiddelen en biociden in verband met de implementatie van Europese regelgeving op het gebied van het op de markt brengen en het duurzame gebruik van gewasbeschermingsmiddelen (32372);

Wijziging van de Wet administratiefrechtelijke handhaving verkeersvoorschriften en de Gemeentewet in verband met het onder de Wet administratiefrechtelijke handhaving verkeersvoorschriften brengen van de Wet aansprakelijkheidsverzekering motorrijtuigen en enkele technische verbeteringen (32438);

Wijziging van de begrotingsstaat van het Ministerie van Financiën (IXB) voor het jaar 2011 (wijziging samenhangende met de incidentele suppletoire begrotingen) (32609-IXB);

Wijziging van de begrotingsstaten van het Ministerie van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer (XI) voor het jaar 2011 (wijziging samenhangende met de incidentele suppletoire begrotingen) (32609-XI);

Wijziging van de begrotingsstaten van het Ministerie van Infrastructuur en Milieu (XII) voor het jaar 2011 (wijziging samenhangende met de incidentele suppletoire begrotingen) (32609-XII).

Deze wetsvoorstellen zullen in handen worden gesteld van de desbetreffende commissies;

2. de volgende regeringsmissives:

een, van de minister en de staatssecretaris van Buitenlandse Zaken, ten geleide van de geannoteerde agenda van de Raad Buitenlandse Zaken van 21 februari 2011 (griffiennr. 147970);

een, van alsvoren, ten geleide van de geannoteerde agenda van de Raad Algemene Zaken van 21 februari 2011 (griffiennr. 147975);

een, van alsvoren, ten geleide van de regeringsreactie op het AIV-advies "Nederland en de 'Responsibility to Protect'" (griffiennr. 146841.01);

een, van alsvoren, ten geleide van het verslag van de herfstzitting van de 65ste Algemene Vergadering van de Verenigde Naties (griffiennr. 148004);

een, van alsvoren, ten geleide van het verslag van de Raad Buitenlandse Zaken van 21 februari 2011 (griffiennr. 147978.01);

een, van alsvoren, ten geleide van het verslag van de Raad Buitenlandse Zaken van 31 januari 2011 (griffiennr. 147810.01);

een, van alsvoren, ten geleide van het verslag van de Raad Algemene Zaken van 31 januari 2011 (griffiennr. 147861.01);

een, van alsvoren, ten geleide van het verslag van de Europese Raad die op 4 februari 2011 te Brussel plaatsvond (griffiennr. 147893.01);

een, van alsvoren, ten geleide van het verslag van de Raad Algemene Zaken van 21 februari 2011 (griffiennr. 147975.02);

een, van alsvoren, inzake bijeenkomst van de speciale Europese Raad en Eurozone Top te Brussel, 11 maart 2011 (griffiennr. 148105);

een, van de minister van Buitenlandse Zaken, houdende goedkeuring van het op 21 oktober 2010 te Brussel totstandgekomen Protocol tot wijziging van het verdrag van 9 februari 1994 inzake de heffing van rechten voor het gebruik van bepaalde wegen door zware vrachtwagens, teneinde 1) te voldoen aan Richtlijn 2006/38/EG van het Europees Parlement en de Raad van 17 mei 2006 tot wijziging van Richtlijn 1999/62/EG betreffende het in rekening brengen van het gebruik van bepaalde infrastructuurvoorzieningen aan zware vrachtvoertuigen en 2) de introductie overeen te komen tussen de Regeringen van het Koninkrijk België, het Koninkrijk Denemarken, de Bondsrepubliek Duitsland, het Groothertogdom Luxemburg, het Koninkrijk der Nederlanden en het Koninkrijk Zweden van een papierloos vignetsysteem in hun gemeenschappelijk stelsel voor de heffing van het gebruiksrecht (Trb. 2011, 2), alsmede een toelichtende nota bij het Protocol (griffiennr. 147973);

een, van alsvoren, houdende goedkeuring van het op 22 oktober 2009 te New Delhi totstandgekomen Verdrag inzake sociale zekerheid tussen het Koninkrijk der Nederlanden en de Republiek India (Trb. 2009, 213 en Trb. 2010, 237), alsmede een toelichtende nota bij het Verdrag (griffiennr. 147982);

een, van alsvoren, houdende goedkeuring van het op 10 september 2009 te Parijs totstandgekomen verdrag ter bevordering van de economische betrekkingen tussen het Koninkrijk

der Nederlanden, ten behoeve van de Nederlandse Antillen, en de Regering van IJsland (Trb. 2009, 182 en Trb. 2010, 123), alsmede een toelichtende nota bij dit verdrag (griffiennr. 148021);

een, van alsvoren, houdende goedkeuring van het op 10 september 2009 te Parijs totstandgekomen verdrag tussen het Koninkrijk der Nederlanden, ten behoeve van de Nederlandse Antillen, en het Koninkrijk Zweden ter bevordering van de economische betrekkingen (Trb. 2009, 174 en Trb. 2010, 132), alsmede een toelichtende nota bij dit verdrag (griffiennr. 148022);

een, van alsvoren, houdende goedkeuring van het op 10 september 2009 te Parijs totstandgekomen verdrag ter bevordering van de economische betrekkingen tussen het Koninkrijk der Nederlanden, ten behoeve van de Nederlandse Antillen, en de Republiek Finland (Trb. 2009, 178 en Trb. 2010, 130), alsmede een toelichtende nota bij dit verdrag (griffiennr. 148020);

een, van alsvoren, inzake het voornemen tot het sluiten van twee ECE-overeenkomsten (griffiennr. 148008);

een, van alsvoren, houdende goedkeuring van het voornemen tot opzegging voor Aruba van het op 9 juli 1948 te San Francisco tot stand gekomen Verdrag betreffende de nachtarbeid van vrouwen in de nijverheid werkzaam, 1948 (Verdrag nr. 89, aangenomen door de Internationale Arbeidsconferentie in haar eenendertigste zitting), alsmede een toelichtende nota bij dit voornemen tot opzegging (griffiennr. 148042);

een, van alsvoren, ten geleide van de geannoteerde agenda van de informele Raad Buitenlandse Zaken van 11 en 12 maart 2011 (griffiennr. 148044);

een, van de staatssecretaris van Buitenlandse Zaken, ten geleide van het verslag van de Informele OS-Raad van 22 februari 2011 (griffiennr. 147943.01);

een, van alsvoren, houdende goedkeuring van het op 10 september 2009 te Parijs totstandgekomen verdrag tussen het Koninkrijk der Nederlanden, ten behoeve van de Nederlandse Antillen, en het Koninkrijk Denemarken inzake de uitwisseling van informatie betreffende belastingen (Trb. 2009, 165 en Trb. 2010, 102), alsmede een toelichtende nota bij dit verdrag (griffiennr. 148066);

een, van alsvoren, inzake voornemen tot verlenging van de op 31 mei/16 juni 2010 te Bamako/Koulouba totstandgekomen notawisseling houdende een verdrag tussen het Koninkrijk der Nederlanden en de Republiek Mali betreffende de status van militair en civiel personeel van de Nederlandse en Malinese Ministeries van Defensie, aanwezig op elkaars grondgebied voor activiteiten in het kader van militaire samenwerking (Trb. 2010, 216);

een, van de staatssecretaris van Buitenlandse Zaken, ten geleide van drie fiches die werden opgesteld door de werkgroep Beoordeling Nieuwe Commissievoorstellen inzake deelname Europese Unie aan kapitaalverhoging Europese Bank voor Wederopbouw en Ontwikkeling (griffiennr. 148104);

een, van de minister van Veiligheid en Justitie, inzake onderzoeken huisverbod (griffiennr. 147360.02);

een, van alsvoren, inzake rappel memorie van antwoord wetsvoorstel 31763 (griffiennr. 145720.06);

een, van alsvoren, inzake voorhangprocedure wijziging Besluit nevenvestigings- en nevenzittingsplaatsen (griffiennr. 147958);

een, van alsvoren, ten geleide van 2 fiches die werden opgesteld door de werkgroep Beoordeling Nieuwe Commissievoorstellen inzake o.a. Mededeling efficiënt gebruik van hulpbronnen (griffiennr. 148043);

een, van de minister van Veiligheid en Justitie, ten geleide van het jaarplan rechtspraak (griffiennr. 148045);

een, van de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, inzake uitstel kabinetsreactie advies staatscommissie Grondwet (griffiennr. 147983);

een, van de staatssecretaris van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, ten geleide van het Werkprogramma Rathenau Instituut 2011-2012 (griffiennr. 148063);

een, van de minister van Financiën, ten geleide van het verslag van de Ecofin Raad van 14 en 15 februari 2011 (griffiennr. 147929.01);

een, van alsvoren, ten geleide van de geannoteerde agenda voor de Eurogroep en Ecofin van 14 en 15 maart 2011 te Brussel (griffiennr. 148074);

een, van de staatssecretaris van Financiën, ten geleide van de Notitie Fiscaal Verdragsbeleid 2011 (griffiennr. 147963);

een, van de minister van Infrastructuur en Milieu, ten geleide van het Besluit tot wijziging van het Besluit milieueffectrapportage en het Besluit omgevingsrecht (reparatie en modernisering milieueffectrapportage) (griffiennr. 148049);

een, van de staatssecretaris van Infrastructuur en Milieu, inzake stationering traumahelikopters op ziekenhuisdaken (griffiennr. 147974);

een, van alsvoren, inzake ontwerp-Uitvoeringsbesluit EG-verordening ozonlaagafbrekende stoffen (griffiennr. 148030);

een, van de staatssecretaris van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie, ten geleide van de kabinetsreactie op de consultatie over de toekomst van het Cohesiebeleid (griffiennr. 146823.01);

een, van de minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, inzake omvang en samenstelling witte vlek op pensioengebied (griffiennr. 148009);

een, van alsvoren, ten geleide van het IWI-rapport "Balans in dienstverlening" (griffiennr. 148069);

een, van alsvoren, ten geleide van het overzicht van adviesvoornemens van het kabinet voor het jaar 2011 met betrekking tot de Sociaal-Economische Raad (griffiennr. 148046);

een, van de staatssecretaris van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, ten geleide van de

Evaluatie Wet eenmalige gegevensuitvraag werk en inkomen (griffiennr. 148050);

een, van de minister van Volksgezondheid, Welzijn en Sport, ten geleide van het Evaluatierapport ZOnMW (griffiennr. 148075);

een, van alsvoren, inzake vierde voortgangsrapportage Wtcg (griffiennr. 148033).

De Voorzitter stelt voor, deze missives voor kennisgeving aan te nemen. De bijlagen zijn neergelegd op de afdeling inhoudelijke ondersteuning ter inzage voor de leden;

3. de volgende missives:

een, van de Algemene Rekenkamer, ten geleide van het Rapport Financiering politieke partijen (griffiennr. 147985);

een, van alsvoren, ten geleide van het rapport Holland Casino: naleving arbeidsbeleid (griffiennr. 147964);

een, van de Nationale ombudsman, ten geleide van het openbaar rapport "Behoorlijk omgaan met schadeclaims door gemeenten" (griffiennr. 147967).

De Voorzitter stelt voor, deze missives voor kennisgeving aan te nemen. De bijlagen zijn neergelegd op de afdeling inhoudelijke ondersteuning ter inzage voor de leden.

4. de volgende geschriften:

een, van T.T. te W., inzake een psychopaat die mensen laat vermoorden (griffiennr. 148036). Dit geschrift wordt van belang geacht voor de leden van de vaste commissie voor Buitenlandse Zaken, Defensie en Ontwikkelingssamenwerking;

een, van M.L., inzake vingerafdrukken in database (griffiennr. 143395.43);

een, van M.K. te D.H., inzake centrale opslag (paspoort) vingerafdrukken (griffiennr. 143395.44).

Deze geschriften worden van belang geacht voor de leden van de vaste commissie voor Binnenlandse Zaken en de Hoge Colleges van Staat/Algemene Zaken en Huis der Koningin;

een, van F.H., inzake zorgen om 220 gehandicapte kinderen (griffiennr. 148001.01);

een, van N.B., inzake nieuw schoolsysteem (griffiennr. 148000);

een, van G.V., inzake bezorgdheid over bezuinigingen op onderwijs (griffiennr. 148001);

een, van J.M.M. te R., inzake eerste hulp aan dieren (griffiennr. 148041);

een, van H.L., inzake doorstuderen na het HBO niet meer mogelijk (griffiennr. 148053).

Deze geschriften worden van belang geacht voor de leden van de vaste commissie voor Onderwijs, Cultuur en Wetenschapsbeleid;

een, van C.A.v.d.D. te N., inzake klacht groen beleggen (griffiennr. 147995);

een, van R.M.B., inzake hoe VVD, CDA en PVV aan een meerderheid te helpen (griffiennr. 148014).

Deze geschriften worden van belang geacht voor de leden van de vaste commissie voor Financiën;

een, van W.Th.S. te A., inzake "Ook zonder aanbesteding kan het openbaar vervoer goedkoper" (griffiennr. 148015);

een, van L.v.d.H., inzake opstart onderzoek naar om te buiten wegvracht i.c.m.

exploitatieverbetering spoor Harlingen-Bremen/Hamburg (griffiennr. 148029).

Deze geschriften worden van belang geacht voor de leden van de vaste commissie voor Verkeer en Waterstaat;

een, van ing. H.J.S. te U., inzake slimme meters (griffiennr. 147696.07).

Dit geschrift wordt van belang geacht voor de leden van de vaste commissie voor Economische Zaken;

een, van M.R.H., inzake reactie KOB en AOW-tegemoetkoming (griffiennr. 147837.13);

een, van H.W.J., inzake KOB-tegemoetkoming (griffiennr. 147837.12);

een, van M.E.v.B.B., inzake alsvoren (griffiennr. 147837.14);

een, van A.L., inzake alsvoren (griffiennr. 147837.16);

een, van R.A. te Spanje, inzake KOB (griffiennr. 147837.11);

een, van C.M.J. te Malta, inzake alsvoren (griffiennr. 147837.07);

een, van F.M.H.K. te M. (België), inzake alsvoren (griffiennr. 147837.08);

een, van B.B.C.N. te D. (Alicante), inzake alsvoren (griffiennr. 147837.09);

een, van R.S.B. te L.N. (Alicante), inzake alsvoren (griffiennr. 147837.10);

een, van J.P.S., inzake alsvoren (griffiennr. 147837.06);

een, van M.A.A.H.D., inzake alsvoren (griffiennr. 147837.04);

een, van P.B.H., inzake alsvoren (griffiennr. 147837.03);

een, van A.W.K., inzake alsvoren (griffiennr. 147837.02);

een, van T.T.H. te B., inzake alsvoren (griffiennr. 147837.18);

een, van I.S., inzake alsvoren (griffiennr. 147837.19);

een, van W.H. te B., inzake alsvoren (griffiennr. 147837.05);

een, van A.M.G.d.J. te E., inzake alsvoren (griffiennr. 147837.21);

een, van fam. W.J.v.V. te M.J., inzake alsvoren (griffiennr. 147837.20);

een, van J.H., inzake alsvoren (griffiennr. 147837.23);

een, van B.T.P., inzake alsvoren (griffiennr. 147837.27);

een, van C.d.W., inzake alsvoren (griffiennr. 147837.24);

een, van T.S., inzake alsvoren (griffiennr. 147837.25);

een, van H.d.V. te S.N., inzake alsvoren (griffiennr. 147837.29);

een, van J.C.A.S., inzake alsvoren (griffiennr. 147837.28);

een, van M.C.K., inzake alsvoren (griffiennr. 147837.32);

een, van T.W., inzake alsvoren (griffiennr. 147837.31);

een, van B.W.P., inzake alsvoren (griffiennr. 147837.30);

een, van C.J.v.d.H. te N., inzake ww-uitkering (griffiennr. 148054);

een, van H.S. te E., inzake pensioenfondsen (griffiennr. 148082).

Deze geschriften worden van belang geacht voor de leden van de vaste commissie voor Sociale Zaken en Werkgelegenheid;

een, van H.d.K., inzake zorgverzekering (griffiennr. 148013).

Dit geschrift wordt van belang geacht voor de leden van de vaste commissie voor Volksgezondheid, Welzijn en Sport/Jeugd en Gezin.

De Voorzitter stelt voor, deze geschriften voor kennisgeving aan te nemen.